

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Δι-ιδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Κοινωνική Καινοτομία και Στρατηγικές Ανάπτυξης»

«Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες- τα μουσεία ως πολιτιστικές βιομηχανίες και σύνδεσή τους με τον τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη»

Πηγή : <https://www.tripadvisor.com.gr/>

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Βαΐα Χατζάρα

A.M : 3032202004024

Επιβλέπων καθηγητής : Ιωάννης Κυριακάκης

2ο μέλος: Εμμανουήλ Σπυριδάκης

3ο μέλος : Μιχάλης Χριστοδούλου

ΚΟΡΙΝΘΟΣ, 2023

A) Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας.....	7
1. Πολιτισμός και βιώσιμη ανάπτυξη	8
1.1 Η σύγχρονη προσέγγιση για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς	10
1.2 Η πολιτιστική κληρονομιά ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο- βιώσιμη ανάπτυξη	12
1.3 Πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη	14
1.4 Πολιτισμός και καινοτομία.....	15
1.5 Πολιτισμός και τεχνολογία.....	17
1.6 Το πολιτιστικό σωματείο «Διάζωμα» - Παράδειγμα Πολιτιστικής Καινοτομίας	18
2. Πολιτιστικές Βιομηχανίες	
2.1 Η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας ή πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες ή «κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας» (ΚΠΔ).....	21
2.2 Το μουσείο ως κλάδος πολιτισμού και δημιουργικότητας.....	22
2.3 Η νοηματοδότηση του όρου «Μουσείο»	23
2.4 Οι τρεις βασικές εκδοχές του Μουσείου (το τρίπτυχο των Μουσείων).....	25
2.4.1 Το Μουσείο ως ποιότητα : επαγγελματισμός και πιστοποίηση μουσείων	25
2.4.2 Το Μουσείο ως εμπειρία, αστικό σύμβολο και μέσο αστικής αναγέννησης	26
2.4.3 Το Μουσείο ως ήπια δύναμη.....	27
2.5 Τα μουσεία ως οικονομικές μονάδες.....	28
3. Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς και βιώσιμη ανάπτυξη	31
3.1 Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς	31
3.1.1 Μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς	32
3.1.2 Το «Υλικοκεντρικό» μοντέλο (material-based approach)	32
3.1.3 Το «Αξιοκεντρικό μοντέλο (values-based approach).....	33
3.1.4 Το μοντέλο «Ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (Living heritage approach).....	35
3.2 Φορείς διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστική πολιτική..	36

3.3 Διαχείριση αρχαιολογικών χώρων.....	41
4. Τουρισμός- πολιτισμός και βιώσιμη ανάπτυξη.....	43
4.1 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	43
4.2 Ολιστικά προγράμματα πολιτιστικού τουρισμού	45
4.3 Η Διαδρομή των μνημείων φύσης και πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας - «ΟΙΔΙΠΟΥΣ»	49
5. Μελέτες Περίπτωσης	52
5.1.1 Αρχαιολογικός χώρος Θερμοπυλών (Στενό Θερμοπυλών).....	52
5.1.2 Μνημειακή τοπογραφία της περιοχής των Θερμοπυλών και οι μέχρι σήμερα μεταβολές της.....	53
5.1.3 Σύγχρονα Μνημεία του Αρχαιολογικού Χώρου (Μεσαία ή Κεντρική Πύλη).....	65
5.2 Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών (Κ.Ι.Ε.Θ) ή Μουσείο Θερμοπυλών.....	74
5.2.1 Το κτίσμα και η τοποθεσία του	75
5.2.2 Η ίδρυση του και ο ρόλος του.....	75
5.2.3 Η λειτουργία του.....	77
5.2.4 Ο εσωτερικός χώρος.....	78
5.2.5 «Τα Θερμοπύλεια»	89
6. Κάποιες απόψεις και προβληματισμοί	93
7.Δράσεις και πρωτοβουλίες για αξιοποίηση του Στενού των Θερμοπυλών – προτάσεις για βιώσιμη (τοπική) ανάπτυξη	96
8. Συμπεράσματα	101
9. Βιβλιογραφία.....	104
10. Παράρτημα	112
Κατάλογος Πινάκων	112
Κατάλογος Εικόνων.....	112
Κατάλογος Χαρτών.....	113
Ερωτήσεις συνεντεύξεων και απαντήσεις.....	114
Ευχαριστίες.....	126

B) Πίνακας Συντομεύσεων - Ακρωνύμια

Α.Ε.Π	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Β.Α.Α	Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη
ΔΙ.Π.Α	Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης
Ε.Ε.Τ.Α.Α	Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης
Ε.Π	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ε.Σ.Χ.Α.Δ.Α	Ειδικό Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίου Ακινήτου
Ε.Σ.Π.Α	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
Ε.Υ.Α.Ε.Π	Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος
ΕΦ.Α.Φ.ΕΥ	Εφορεία Αρχαιοτήτων Φθιώτιδας Ευρυτανίας
Κ.Α.Π	Κατανομή Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων
Κ.Α.Σ	Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο
Κ.Ε.Δ.Ε	Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος
Κ.Ι.Ε.Θ	Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών
Κ.Σ.Δ	Κεντρικό Συμβούλιο Διοίκησης Δημόσιας περιουσίας
Ο.Τ.Α	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ο.Χ.Ε	Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση
Π.Ε.Π	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Σ.Μ.Π.Ε	Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ	Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας Δημοσίου
Υ.Π.ΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας
ICOM	International Council Of Museums

Περίληψη

Η εργασία μας εστιάζει στη σημασία του πολιτισμού ως βασικού πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και επισημαίνει την άρρηκτη σύνδεση του με τον τουρισμό και την εναλλακτική του μορφή ως πολιτιστικού τουρισμού. Ακολουθώς, συνδέει τον πολιτιστικό τουρισμό με τα ολιστικά προγράμματά του- τις πολιτιστικές διαδρομές και τα αρχαιολογικά πάρκα- ενώ τονίζει την προσφορά του «Διαζώματος», ενός Κινήματος Πολιτών, στην προώθηση και υλοποίηση των παραπάνω προγραμμάτων.

Αναδεικνύει, επίσης, τη σημαντικότητα της ολιστικής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και την προσφορά των Κλάδων Πολιτισμού και Δημιουργικότητας, ο συνδυασμός των οποίων φέρνει στο προσκήνιο την οικονομική και αναπτυξιακή δυναμική του πολιτισμού.

Στη συνέχεια, **το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών**, ως Κλάδος Πολιτισμού και Δημιουργικότητας, **ο αρχαιολογικός χώρος** ως κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς και η **Ιαματική Πηγή του Στενού των Θερμοπυλών** ως αναπτυξιακός τουριστικός πόλος, αποτελούν τη μελέτη περίπτωσης μας, και θα μας απασχολήσει η ανάδειξη και η αξιοποίησή τους.

Λέξεις- κλειδιά

Βιώσιμη ανάπτυξη- πολιτιστική κληρονομιά –πολιτιστικές διαδρομές- πολιτιστικός πολιτισμός- ολιστική διαχείριση – πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες- Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών- αρχαιολογικός χώρος Θερμοπυλών-« Διάζωμα»

Abstract

Our paper focuses on the importance of culture as a key pillar of sustainable development and highlights its inextricable connection with tourism and its alternative form as cultural tourism. Next, it connects cultural tourism with its holistic programs - cultural routes and archaeological parks - while emphasizing the contribution of the Citizens' Movement, "Diazoma", to the promotion and implementation of the above programs.

It also highlights the importance of the holistic management of cultural heritage but also the offer of the Culture and Creativity Sectors the combination of which brings to the fore the economic and developmental dynamics of culture.

Next, the Historical Information Center of Thermopylae, as a Branch of Culture and Creativity, the archaeological site as part of the cultural heritage and the Thermal Spring of the Strait of Thermopylae as a development tourist pole, constitute our case study and we are concerned with their highlighting and exploitation.

Key-words

sustainable development- cultural heritage- cultural routes - cultural tourism – holistic management - Culture and Creativity Sectors - Historical Information Center of Thermopylae – archaeological site of «Thermopylae» - «Diazoma».

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της εργασίας μας είναι να καταδείξει τη σημασία του πολιτισμού και ιδιαίτερα της πολιτισμικής κληρονομιάς, σε σύμπλευση όμως **με τον τουρισμό**, προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης (οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής).

Ιδιαίτερα δε, τη σημασία του συντονισμού και της συνέργειας των Δυνάμεων ενός τόπου για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, σύμφωνα με τις επιταγές της Ε.Ε. (ψήφισμα 2015 : νέα μοντέλα συμμετοχικής διακυβέρνησης – κοινό αγαθό σύμφωνα με το άρθρο 14 και νέα μοντέλα χρηματοδότησης και διαχείρισης, όπως Κοινωνία των Πολιτών, συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα, σύμφωνα με το άρθρο 15) για μια βιώσιμη **τοπική** ανάπτυξη.

Κάτω από το πρίσμα αυτό και μέσα στο πλαίσιο της ολιστικής διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς, εξετάζεται ως μελέτη περίπτωσης το Στενό των Θερμοπυλών του Νομού Φθιώτιδας (Αρχαιολογικός Χώρος – Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών- Ιαματική Πηγή με ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις) και οι προσπάθειες ανάδειξης και αξιοποίησης αυτού του παγκόσμια αναγνωρίσιμου ιστορικού χώρου.

Η παρούσα εργασία στηρίχτηκε στη αξιοποίηση πηγών τόσο της ελληνικής όσο και της ξένης βιβλιογραφίας, καθώς και σε πηγές-άρθρα από το διαδίκτυο όσον αφορά στην κάλυψη του θεωρητικού μέρους της εργασίας (Δευτερογενής έρευνα). Ειδικότερα, για την μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιήθηκαν άρθρα από τον ημερήσιο τοπικό τύπο, διαδικτυακές πηγές και πρακτικά συνεδρίων, και ακολούθησε η μέθοδος της ποιοτικής έρευνας (Πρωτογενής έρευνα) με διενέργεια προσωπικών συνεντεύξεων (Αθανασίου, 2007 : 206), με φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, με την έννοια της σκόπιμης δειγματοληψίας (Κυριαζή, Ν. 2011 : 116), ώστε να εξασφαλίζουν αυτοί «πλούτο πληροφοριών» (Patton, 1990 : 169). Έχοντας ως στόχο να καταγράψουμε τις απόψεις και τις αντιλήψεις τους στο υπό διερεύνηση ερώτημα νοηματοδοτώντας τη βιωμένη εμπειρία τους (Ίσαρη Φ.&Πουρκός, Μ. 2015:95), χρησιμοποιήσαμε την **ημιδομημένη συνέντευξη**.

Το ερευνητικό ερώτημα είναι : πώς δικαιολογείται **το παράδοξο**, -παρόλο που η περιοχή των Θερμοπυλών από μόνη της διαθέτει brandname (τοπόσημο)- να μην έχει αξιοποιηθεί, μέχρι σήμερα, αυτός ο εμβληματικός χώρος, όπως του αξίζει, από την ίδια την Ελληνική Πολιτεία, ενώ μόνο τελευταία παρατηρούμε κάποιες έντονες πρωτοβουλίες να λαμβάνουν χώρα προς την κατεύθυνση της ανάδειξης και της αξιοποίησης;

Πριν τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, προηγήθηκε ραντεβού με τους πληροφορητές μας, τέσσερις (4) τον αριθμό. Αυτοί ενημερώθηκαν για το θέμα της μεταπτυχιακής μας εργασίας, με ένα σύντομο (λόγω covid-19) διάλογο μεταξύ μας, και συμφωνήθηκε να σταλούν και να απαντηθούν οι ερωτήσεις στα προσωπικά mail, όπως και έγινε. Οι ερωτήσεις είναι διαφορετικές για τον κάθε συνεντευξιαζόμενο ανάλογα με το ρόλο και τη διοικητική του θέση. Οι συνομιλητές μας είναι: ο κ. Κοτρωνιάς Γεώργιος τ. Δήμαρχος Λαμιέων και νυν βουλευτής Ν. Φθιώτιδας, ο κ. Σανίδας Ηλίας Αντιπεριφερειάρχης Π.Ε Φθιώτιδας, ο νυν Δήμαρχος Λαμιέων Καραΐσκος Ευθύμιος και ο κ. Κουνούκλας Πέτρος αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φθιώτιδας και Ευρυτανίας. Οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις των κ. Κοτρωνιά Γεώργιου και Καραΐσκου Ευθύμιου παρατίθενται στο τέλος.

1. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο πολιτισμός έχει πλέον αναγνωριστεί, με αφετηρία τη Διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2003 και εν συνεχεία σε διαδοχικά διεθνή φόρα και συνόδους κορυφής, **ως ο τέταρτος πυλώνας για μια βιώσιμη ανάπτυξη, μαζί με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον** (Στρατής, Κ. 2019).

Στην παγκόσμια σύνοδο για την πολιτιστική κληρονομιά που πραγματοποιήθηκε το 1982 στο Μεξικό διατυπώθηκε ο ορισμός για τον πολιτισμό σύμφωνα με τον οποίο **«πολιτισμός, με την ευρεία έννοια του όρου, είναι τα πνευματικά, υλικά, διανοητικά και συναισθηματικά στοιχεία** μιας ομάδας ανθρώπων ή μιας ολόκληρης κοινωνίας. Σ' αυτά περιλαμβάνονται, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι παραδόσεις, **τα ήθη** και τα έθιμα. Υπό στενή έννοια, πρόκειται **για τις αξίες** και τις γνωστικές

και αισθητικές συνήθειες μιας ομάδας ανθρώπων, **επομένως συμπεριλαμβάνει και την πολιτιστική κληρονομιά**, τη λογοτεχνία, την τέχνη και τα κινήματα σκέψης.» (UNESCO, 1982)

Μιλώντας για πολιτισμό, κυρίως εδώ στη χώρα μας, κάνουμε συχνά μια πρώτη διάκριση μεταξύ πολιτιστικής κληρονομιάς και σύγχρονου πολιτισμού. Δικαιολογημένα, για μια χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά με μνημεία ανεκτίμητης αξίας και κατάλοιπα του παρελθόντος διάσπαρτα σε όλη τη χώρα, μια μεγάλη, πολύμορφη πολιτιστική κληρονομιά που αποτελεί σημαντικό πόλο τουριστικής ανάπτυξης.

Η αρχαία πολιτιστική κληρονομιά, σήμα κατατεθέν της χώρας μας στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη, **μόνο όφελος** μπορεί να έχει από **τις γόνιμες** συναντήσεις της τόσο με άλλα κομμάτια της πλούσιας υλικής και άυλης **νεώτερης πολιτιστικής κληρονομιάς** μας όσο και **με τον σύγχρονο πολιτισμό**. Πρόκειται **για την κοινωνικοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς**, δηλαδή για τη ζωντανή σύνδεσή της με τη σύγχρονη κοινωνική ζωή και τα διακυβεύματα του παρόντος –πολιτικά, κοινωνικά και πολιτισμικά–. (Στρατής, Κ. 2019).

Η πολιτιστική κληρονομιά(cultural heritage) ή απλώς “κληρονομιά”, είναι όλα τα πολιτιστικά αντικείμενα και μνημεία, καθώς και τα άυλα πολιτιστικά χαρακτηριστικά ενός έθνους ή μιας κοινωνίας τα οποία έχει κληρονομήσει από προηγούμενες γενιές, τα οποία υπάρχουν στο παρόν και τα οποία οφείλει να διατηρήσει στο μέλλον προς όφελος των μελλοντικών γενεών. Η υλική ή ενσώματη πολιτιστική κληρονομιά (built cultural heritage) περιλαμβάνει κτίρια, ιστορικούς τόπους, μνημεία, έργα τέχνης κ.λπ. που θεωρούνται άξια διατήρησης για το μέλλον. Σε αυτά περιλαμβάνονται αντικείμενα σημαντικά για την αρχαιολογία, την αρχιτεκτονική, την επιστήμη ή την τεχνολογία ενός συγκεκριμένου πολιτισμού (Μέργος, Γ.2020:393).

Σημαίνοντα ρόλο, κατά Στρατή, παίζει η δυναμική παρουσία της πολιτιστικής κληρονομιάς στο παρόν, μιας και πρόκειται για έναν σημαντικό αναπτυξιακό πόρο που μπορεί να συνδεθεί με την οικονομία για να οικοδομήσει μια ισχυρή

και διακριτή ταυτότητα για τη χώρα στην παγκόσμια αγορά, για έναν επίσης παράγοντα που μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή και παράλληλα ως στοιχείο αυτογνωσίας που αναδεικνύει τη χώρα σε τόπο πάντοτε ανοιχτό για διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις και φιλόξενο. (Στρατής, 2019).

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί για μια κοινότητα, για μια κοινωνία, τη σύνδεση και τη μετάβαση **από το παρελθόν** στο παρόν και στο μέλλον. Κάθε στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς εμφορείται από πολλές αξίες: ιστορική, αρχαιολογική, εθνολογική, αισθητική, καλλιτεχνική και επιστημονική αξία. Μας συνδέει με το παρελθόν, προσδιορίζει την ταυτότητά μας και αυτή είναι **η πρώτη και κύρια όψη της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Όμως, ταυτόχρονα, η πολιτιστική κληρονομιά έχει και μια δεύτερη όψη, **οικονομική και αναπτυξιακή**. Αυτό γιατί, η πολιτιστική κληρονομιά δίνει τη δυνατότητα ευημερίας για το κοινωνικό σύνολο **στο παρόν και στο μέλλον**, με την προϋπόθεση να εμπεδωθεί **η οικονομική αξία της και ο αναπτυξιακός της ρόλος**.(Μέργος, Γ.2020:393)

1.1 Η σύγχρονη προσέγγιση για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Κάθε στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει αναμφισβήτητη ιστορική, αρχαιολογική, εθνολογική, αισθητική, καλλιτεχνική και επιστημονική αξία.

Η σύγχρονη προσέγγιση στην αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, χωρίς να αγνοεί τη μεγάλη σημασία των υπόλοιπων διαστάσεων της αξίας, πηγάζει **από τη Σύμβαση του Φάρο**, και εστιάζει, στην **οικονομική και αναπτυξιακή αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Κριτήριο είναι **η ωφέλεια** που προκύπτει για τον πολίτη από την προστασία, συντήρηση αποκατάσταση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και η δημιουργία χρηματικών πόρων για την προστασία, συντήρηση και ανάδειξη της ίδιας της κληρονομιάς.(Μέργος, Γ.2020:396).

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση-Πλαίσιο για την Αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Κοινωνία (Σύμβαση του Φάρο 2005) θεωρεί ότι η πολιτιστική

κληρονομιά μεταβάλλεται και επαναπροσδιορίζεται συνεχώς από την **ανθρώπινη δραστηριότητα** και δεν μένει στάσιμη. Αυτή είναι μια **ρηξικέλευθη προσέγγιση**, που θεωρεί **ως αφετηρία της αξίας ενός στοιχείου** της πολιτιστικής κληρονομιάς όχι το ίδιο το αντικείμενο που πρόκειται να προστατευθεί, **αλλά τους ανθρώπους που ωφελούνται από αυτό**, δηλαδή όλους τους πολίτες είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο. Αυτό αποτελεί μια τεράστια μετακίνηση στον τρόπο που προσεγγίζεται η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, **με αφετηρία πλέον όχι το παρελθόν, αλλά το παρόν και το μέλλον.** (Μέργος ,Γ.2020:394).

Η Σύμβαση του Φάρο (2005), **καινοτομεί και ανοίγει νέους δρόμους** στον τρόπο προσέγγισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς συνδέει **τα μέτρα δημόσιας πολιτικής για την κληρονομιά με τις ανάγκες της κοινωνίας**, την **ανθρώπινη πρόοδο και την ποιότητα ζωής**. Επίσης, προτρέπει στη **βιώσιμη χρήση και στην ανάδειξη της κληρονομιάς για οικονομικούς σκοπούς**, ενθαρρύνοντας τον εγχώριο πληθυσμό να συνδεθεί περισσότερο με τον τόπο του, ώστε να προσελκύσει **τουρισμό** και νέες οικονομικές δραστηριότητες, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι η οικονομική χρήση δεν αποτελεί απειλή για την ίδια την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά αντίθετα παράγοντα προστασίας και συντήρησης αυτής.

Προκύπτει επομένως από τη Σύμβαση του Φάρο ότι τις τελευταίες δεκαετίες, κερδίζει συνεχώς έδαφος η αντίληψη ότι **οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία** προστατεύονται και συντηρούνται αποτελεσματικότερα όταν αποτελούν μέρος της ζωής των πολιτών, δηλαδή όταν περιλαμβάνονται στη λεγόμενη “οικονομία του ελεύθερου χρόνου” και στη διά βίου εκπαίδευση.

Η μέχρι πρότινος προσέγγιση θεωρούσε τη χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως απειλή, που τελικά οδηγεί στην εμπορευματοποίηση, την απαξίωση και την καταστροφή. Όμως, η σύγχρονη προσέγγιση θεωρεί ότι η μεγαλύτερη επιτυχία στη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η επιτυχής ένταξή της στην κοινωνική και οικονομική ζωή και επομένως η συμβολή της στη δημιουργία εισοδήματος το οποίο θα μπορεί να χρηματοδοτήσει τη συντήρησή της.

(Μέργος Γ. 2020 : 397-398).

Η κληρονομιά δεν είναι **πλέον στενά** ένα σύνολο από αντικείμενα, με μόνο σκοπό την προστασία και τη συντήρησή τους για ιστορικούς, ηθικούς και αρχαιολογικούς λόγους, αλλά **ευρύτερα** ένα αναπόσπαστο **λειτουργικό τμήμα** της κοινωνίας και της οικονομίας ενός τόπου, που συμπεριλαμβάνει πολιτικά πρότυπα, οικονομική ευημερία, κοινωνική συνοχή και πολιτισμική διαφορετικότητα. Loulanski, T. (2006)

1.2 Η πολιτιστική κληρονομιά ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο - βιώσιμη ανάπτυξη

Στις μέρες μας γίνεται συχνά ιδιαίτερη αναφορά στον όρο ανάπτυξη και σε δείκτες ανάπτυξης. Ο όρος ανάπτυξη κατά βάση αναφέρεται στις έννοιες της κοινωνικής προόδου και ευημερίας, δηλαδή στη βελτίωση των υποδομών και των συνθηκών διαβίωσης, καθώς και του μορφωτικού επιπέδου, του πολιτισμού, των δημοκρατικών ελευθεριών κτλ. Συχνά, όμως, ο όρος «ανάπτυξη» ταυτίζεται με τη μεγέθυνση των οικονομικών μεγεθών, δηλαδή την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μιας χώρας. **Η οικονομική ανάπτυξη θεωρείται έτσι ως το κύριο μέτρο έκφρασης της προόδου.**

Σχεδόν εξίσου συχνά με τον όρο ανάπτυξη εμφανίζεται και ο όρος «**βιώσιμη ανάπτυξη**» ή «**αιεφόρος ανάπτυξη**» (sustainable development).

Ο ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης δόθηκε από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Έκθεση Brundtland) (UN, 1987). Σύμφωνα με αυτόν, αναφέρεται «η δυνατότητα να γίνει η ανάπτυξη βιώσιμη – να εξασφαλιστεί ότι απαντά στις ανάγκες του σήμερα χωρίς να περιορίσει τη δυνατότητα των ερχόμενων γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες».

Εφόσον η ανάπτυξη απαιτείται να «απαντά στις ανάγκες του σήμερα», **μια εφαρμογή** που δεν διευκολύνει **τον σημερινό άνθρωπο** και δεν ενσωματώνει

τα στοιχεία ποιότητας που θεωρούνται γενικά αποδεκτά, **δεν μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμη**. (ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΣ,2015:11)

Είναι αδύνατο να διαχωρίσουμε την ευημερία του ανθρώπου από τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, η βιώσιμη ανάπτυξη έχει εξίσου μεγάλη σημασία για την προστασία και του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.

Σύμφωνα με την Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Report (UNDP), 1996): “Η ανθρώπινη ευημερία είναι ο σκοπός – η οικονομική ανάπτυξη ο τρόπος”.

Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development, WCED) στην έκθεση της Επιτροπής Brundtland (1987) υποδηλώνει ότι ένα βιώσιμο μέλλον θα εδραιωθεί, εάν οι βιοφυσικές και κοινωνικές συνθήκες, που απαιτούνται για τη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας και της ανθρώπινης ανάπτυξης, διατηρούνται από γενιά σε γενιά. Επιπλέον, τονίζει **την κάλυψη των αναγκών** παρά την προώθηση της ανάπτυξης ή την ικανοποίηση των προτιμήσεων των καταναλωτών ως **το χαρακτηριστικό της «ανάπτυξης»** (Sneddon, Howarth and Norgaard, 2006) (ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΣ,2015:14).

Οι σύγχρονες αντιλήψεις, επομένως, για **την οικονομική ανάπτυξη** είναι **ανθρωποκεντρικές** και η **μέτρηση του επιπέδου ανάπτυξης** απομακρύνεται από την παραδοσιακή προσέγγιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος προς **μια ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση που απεικονίζεται με το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index)**.Μέργος ,Γ.2020:402).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναγνωρίζει την πολιτιστική κληρονομιά ως **στρατηγικό πόρο για την ανάπτυξη στην Ευρώπη** που μπορεί να συμβάλει σημαντικά στους στόχους της στρατηγικής “Ευρώπη 2020” για μια **“έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη”** με το τεράστιο δυναμικό της ως κεφάλαιο για την επίτευξη των στόχων πολιτικής.

Συνεπώς, η διατήρηση, η προώθηση **και η βιώσιμη χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς** στην Ευρώπη **εγείρει προκλήσεις για τη δημόσια πολιτική**

που πρέπει να αντιμετωπιστούν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, **σε διαφορετικά επίπεδα, από το τοπικό και το περιφερειακό έως το εθνικό και το ευρωπαϊκό επίπεδο.**

Στο πλαίσιο των σύγχρονων αντιλήψεων για την οικονομική ανάπτυξη, η πολιτιστική κληρονομιά αναγνωρίζεται ταυτόχρονα ως ατμομηχανή αλλά και ως καταλύτης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Το σχετικό θεωρητικό πλαίσιο αποτελείται από τρεις οικονομικές συνιστώσες:

α) την αναγνώριση της πολιτιστικής κληρονομιάς **ως οικονομικού κλάδου** αυτοτελώς, που χρησιμοποιεί πόρους, παράγει προϊόντα και υπηρεσίες και δημιουργεί απασχόληση και κέρδη,

β) την θεώρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς **ως αναπτυξιακού παράγοντα** που λειτουργεί καταλυτικά στην οικονομική αναπτυξιακή διαδικασία με την προσέλκυση οικονομικών λειτουργιών και την ενθάρρυνση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων και

γ) την προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς **ως αναπτυξιακού μοχλού** μέσω της δημιουργίας ταυτότητας για έναν τόπο, μια πόλη ή μια περιοχή.

(Μέργος, Γ,2020: 402-403).

1.3 Πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη

Το Σεπτέμβριο του 2015 υιοθετήθηκαν στη **Γενική Συνέλευση των ΗΕ οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης ανάπτυξης**, ενώ η Ατζέντα για το 2030 καθιερώνει την **έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και ο πολιτισμός τίθεται στο επίκεντρο**, καθώς ενσωματώνεται σε επιμέρους στόχους και στρατηγικές που αποσκοπούν στη στήριξη της **οικονομικής ανάπτυξης** αλλά και στην κάλυψη μιας σειράς κοινωνικών αναγκών, όπως της εκπαίδευσης, της υγείας, της κοινωνικής προστασίας και των ευκαιριών απασχόλησης, αντιμετωπίζοντας παράλληλα την αλλαγή του κλίματος και την προστασία του περιβάλλοντος. **Στο στόχο 11** τίθεται ως προτεραιότητα **η ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς του κόσμου** και

η υποστήριξη των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών **δεσμών που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτή και τις αστικές, περιαστικές ή αγροτικές κοινωνίες.**

Επιπλέον, ζητείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν την ανάπτυξη **νομικών μέσων που επιτρέπουν τη χρήση εναλλακτικών μοντέλων χρηματοδότησης και διαχείρισης**, όπως η συμμετοχή των κοινοτήτων, η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και **οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα**, με σκοπό την υλοποίηση δράσεων που **συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά** (διατήρηση, συντήρηση, αποκατάσταση, ανάπτυξη και προώθηση) (**άρθρο 15**).

Στο πλαίσιο αυτό, η Κίνηση Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ», υπακούοντας απόλυτα στις διεθνείς επιταγές και τα ψηφίσματα της Ε.Ε για την προώθηση **της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης**, αλλά και αναγνωρίζοντας το ρόλο που μπορεί να παίξει **η ολοκληρωμένη διαχείριση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς** προς την κατεύθυνση αυτή, στηρίζει και ενισχύει **την υλοποίηση ολιστικών προγραμμάτων πολιτιστικού τουρισμού (πολιτιστικές – περιβαλλοντικές διαδρομές και αρχαιολογικά πάρκα)**, τα οποία έχουν ως στόχο την ένταξη των μνημείων του πολιτισμού, αλλά και της φύσης στο κέντρο της ζωής, **της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.**
(<https://diazoma.gr/site-assets/VIOSIMI-ANAPTIXI-2020-1.pdf>)

1.4 Πολιτισμός και καινοτομία

Ο πολιτισμός ως κοινωνικό φαινόμενο ακολουθεί τις μεταμορφώσεις που κάθε φορά συμβαίνουν στο κοινωνικό γίγνεσθαι, για το λόγο αυτό οι θεωρήσεις του είναι ανάλογες των προβληματισμών και απόψεων κάθε εποχής.

Οι καίριοι προβληματισμοί σχετίζονται με την πολιτιστική πολιτική, την πολιτιστική διοίκηση, τον πολιτιστικό τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη, την πολιτιστική καινοτομία, την πολυπολιτισμικότητα, την διαπολιτισμικότητα (διαπολιτισμικός διάλογος) και την πολιτιστική διπλωματία. Βγαίνουν στην

επιφάνεια νέοι πολιτισμικοί χώροι αλλά και νέες μορφές πολιτισμού πχ μουσεία, πολυχώροι, οι οποίοι έρχονται να επισκιάσουν τα πολιτιστικά κέντρα της δεκαετίας του '80 τα οποία κυριάρχησαν λόγω της επιρροής από τον Andre Malraux αλλά και από τον θεσμό των maison de la culture στη Γαλλία. (Τσακηρίδη, Όλγα 2017 : 312-313).

Σημαντικές λοιπόν είναι οι πολιτιστικές επιχειρήσεις κάθε λογής, αλλά και ο ρόλος τους. Η στρατηγική τους είναι να μεθοδεύουν την ανάπτυξη καινοτομιών, μια στρατηγική την οποία βάζουν σε υψηλή προτεραιότητα.

Πλέον παρατηρούμε πως, παλαιότεροι πολιτιστικοί οργανισμοί που βασιζόνταν για τη βιωσιμότητά τους σε κρατικές επιχορηγήσεις, σήμερα το επιβάλλει η ανάγκη να πράξουν επιχειρηματικά, παίρνοντας πρωτοβουλίες για να καλύψουν τα λειτουργικά τους έξοδα (Τσακηρίδη Όλγα, 2017 : 325).

Η πολιτιστική καινοτομία μπορεί να συνδυαστεί πολλές φορές με την εισαγωγή της τεχνολογίας στη δημιουργία και παραγωγή, τη διάσωση και διαφύλαξη αλλά και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών. Μπορεί επίσης να ταυτιστεί με την εισαγωγή και ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών στον τομέα της διοίκησης πολιτισμικών μονάδων αλλά και της αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων (Healy, Kieran, 2002 στο Τσακηρίδη,Ο.2017:321).

Η Ελλάδα είναι αναγνωρισμένη για την πολιτισμική της προσφορά στην εδραίωση του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού. Ως εκ τούτου η ενασχόληση με τον πολιτισμικό πλούτο αποτελεί μια εξίσου θεμελιακή λειτουργία. Η διασύνδεση του κόσμου του «επιχειρείν» με τον κόσμο της αξιοποίησης του πολιτισμικού πλούτου δημιουργεί θεσμούς και οργανισμούς που χαρακτηρίζονται ως «πολιτιστική καινοτομία». Έτσι, η καινοτομία στην Ελλάδα, εμπλουτίζεται με μια πολιτισμική διάσταση, έχοντας υπόψη και το σύνολο των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Άρα, η πολιτιστική καινοτομία δεν αποσκοπεί στο κέρδος με την ωμή έννοια του όρου, αλλά στοχεύει στο κέρδος που αποκομίζει όλη η κοινωνία με το να συμμετέχει και η ίδια η κοινωνία σε αυτό, μέσα από τον πολιτισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη (Τσακηρίδη, Όλγα. 2017:15).

Στον τομέα των επενδύσεων στο χώρο του πολιτισμού, η καινοτομία, με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της προσωπικής δημιουργίας, μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά σε μια βιώσιμη, έξυπνη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία.

Συνολικά η καινοτομία –είτε υπό την έννοια της «δημιουργικής καταστροφής» (Schumpeter,2006) είτε της λιγότερο ριζικής της επίδρασης, διαθέτει μια αναπτυξιακή διάσταση και μια σαφέστατη δυναμική που άπτεται της αναβάθμισης ή/και της καλύτερης αξιοποίησης και κατανομής των υφιστάμενων πόρων παραγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο διακρίνονται τρεις φάσεις στη διαδικασία υλοποίησης μιας καινοτομίας :

α) την επένδυση της επιχείρησης σε μια ιδέα για την ανάπτυξη μιας καινοτομίας ή την υιοθέτηση μιας νέας τεχνολογίας,

β) την εισαγωγή και την εφαρμογή των νέων αυτών ιδεών στην αγορά και

γ) την αποκόμιση οφέλους από την αύξηση των επιχειρηματικών μεριδίων στην αγορά και από την ανακατανομή των υπάρχοντων πόρων από φθίνουσες σε αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις και δραστηριότητες (Andrews and Criscuolo 2013).

Η καινοτομία ταυτίζεται άμεσα με την τεχνολογική εξέλιξη, με τα κατορθώματα της τεχνολογίας, τα οποία επιφέρουν ποικίλες κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβολές, άλλοτε σχεδιασμένες, άλλοτε όχι. Σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού αποτελεί στόχο υψηλής προτεραιότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της. (Τσακηρίδη ,Ολγα.2017:321) (http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama_el.htm).

1.5 Πολιτισμός και τεχνολογία

Η σύγχρονη τεχνολογία αποτελεί για τον ευρύτερο πολιτιστικό τομέα σημαντικό μέσον για τη διατήρηση, καλλιέργεια και ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου, ενώ είναι απαραίτητη στους πολιτιστικούς οργανισμούς για την υποστήριξη όλων των λειτουργιών τους.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο υλοποιείται μεγάλο πρόγραμμα καταγραφής και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς με τον τίτλο Europeana, ενώ επίσης η UNESCO πρωτοστατεί στην καταγραφή, διατήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων με το πρόγραμμα του παγκοσμίου άτλαντα της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ πρόσφατα σχεδιάστηκε και υλοποιείται παράλληλο πρόγραμμα καταγραφής της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα προαναφερόμενα προγράμματα αξιοποιούν τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα ψηφιακών καταγραφών και διαδικτυακής προβολής, έτσι ώστε καθίστανται “επισκέψιμα” από όσους διαθέτουν πρόσβαση στο διαδίκτυο σε παγκόσμιο επίπεδο. Αναφέρεται ακόμη και η άποψη, ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες στη σημερινή εποχή υπάρχουν σε δύο διαφορετικά επίπεδα: στο “φυσικό” κόσμο του πολιτισμού και αυτό του διαδικτύου. (Γκαντζιάς, 2007: 3)

Οι σύγχρονες τεχνολογίες υποστηρίζουν το πολιτιστικό έργο με ποικίλα προγράμματα και εφαρμογές για υπολογιστές, φορητά laptop, tablet και smart-phone φέρνοντας πιο κοντά το κοινό **στην πολιτιστική κληρονομιά** και την καλλιτεχνική **δημιουργία**.

Από όλες τις παραπάνω αναφορές παρατηρούνται:

- Η σύγχρονη δημιουργία επεκτείνεται σε ολοένα νέους τρόπους έκφρασης, όπως το design, τα κόμικς, τις performance, νέα είδη μουσικής, νέα είδη χορού, ενώ οι νέες τεχνολογίες υποστηρίζουν πολυεπίπεδα κάθε δημιουργική παραγωγή.

- **Στις δημιουργικές βιομηχανίες** περιλαμβάνονται πλέον τα games, η virtual reality, η όπερα, τα μιούζικαλς, **ο πολιτιστικός τουρισμός**, οι γεύσεις/γαστρονομία, η κομμωτική, ο σχεδιασμός ενδυμάτων, **ο περιβαλλοντικός τουρισμός**, **ο θρησκευτικός τουρισμός και άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού** (Τσακηρίδη ,Ολγα .2017:316-318).

1.6 Το Πολιτιστικό Σωματείο “Διάζωμα” – Παράδειγμα Πολιτιστικής Καινοτομίας

Περιγραφή

Το “Διάζωμα” αποτελεί σύγχρονο, καινοτομικό, ευέλικτο, πολιτιστικό οργανισμό που οργανώνεται με τη μορφή ενός πολιτιστικού σωματείου.

Εμπνευστής του “Διαζώματος” είναι ο τ. Υπουργός Πολιτισμού και τ. Δήμαρχος Καλαμάτας Σταύρος Μπένος.

Σκοπός ίδρυσης του «Διαζώματος», είναι να αναγεννηθούν οι αρχαίοι χώροι θέασης και ακρόασης σε όλη την Ελλάδα. Κρίνεται όμως αναγκαία η συνεχής και

ευέλικτη υποστήριξη από την αρχαιολογική υπηρεσία και το υπουργείο πολιτισμού για τη μελέτη, την αποκατάσταση και ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων.

Βασική αντίληψη αλλά και ιδεολογία της οργάνωσης αποτελεί η άποψη πως είναι αναγκαία η ενεργός συμμετοχή των πολιτών για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Διαφορετικά, δεν μπορεί να διατηρηθεί. Πρόθεση του «Διαζώματος» , είναι να αποκτήσει ξανά η κοινωνία στενούς δεσμούς με τα μνημεία, να τα εισάγει ξανά στην ενεργό ζωή της, χωρίς να ξεχνά τους πολιτισμικούς θησαυρούς του παρελθόντος κάθε τόπου, η ανάδειξη των οποίων θησαυρών, θα σημάνει την βιώσιμη ανάπτυξη κάθε τόπου ξεχωριστά. Έτσι, σύνθημα λοιπόν της οργάνωσης αποτελεί το «Πολίτες για τα αρχαία θέατρα».

Σημαντικός επίσης θεωρείται ο ρόλος του «Διαζώματος» την εποχή της οικονομικής κρίσης - μια εποχή που όλα τα υπουργεία όπως και το υπουργείο πολιτισμού εμφανίζουν πολύ χαμηλούς προϋπολογισμούς- που είναι η διατήρηση, αναβίωση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πέρα από τη συμβολή του οργανισμού στην ανασκαφή, μελέτη και ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων, το «διάζωμα» διαδραματίζει σημαίνοντα κοινωνικό ρόλο διότι καταφέρνει να ευαισθητοποιεί το κοινό για τη σημασία των αρχαίων θεάτρων και όχι μόνο αλλά και να το κινητοποιεί. Με τον τρόπο του, βοηθά τη σύγχρονη τοπική κοινωνία να ξαναβιώσει τη ζωντάνια και την αξία τους.

Δραστηριότητες :

Βασικό έργο της οργάνωσης είναι η υποστήριξη της έρευνας, της προστασίας, αποκατάστασης, ανάδειξης και προβολής των αρχαίων χώρων θέασης και ακρόασης υποστηρίζοντας τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες και τους ειδικούς επιστήμονες.

Ακόμη, συχνά οργανώνει πολιτιστικές δραστηριότητες με σκοπό την κοινοποίηση του έργου του και κατ'επέκταση την ευαισθητοποίηση αλλά και παρακίνηση του κοινού – κοινωνίας για τα αρχαία θέατρα και γιατί όχι την συγκέντρωση πόρων από εθελοντές χορηγούς. Οργανώνονται έτσι ειδικά ταμεία «κουμπαράδες» που εξυπηρετούν λειτουργικούς σκοπούς της οργάνωσης.

Κάθε «κουμπαράς» - ειδικό ταμείο αφορά αποκλειστικά ένα συγκεκριμένο έργο. Σε κάθε κουμπαρά, συγκεντρώνονται πόροι από ιδιωτικές, δημόσιες ή

ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις. Έτσι, οργανώνονται εκπαιδευτικά προγράμματα, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε αρχαία θέατρα, ξεναγήσεις, ομιλίες, ημερίδες, συμπόσια, εκθέσεις, εκδόσεις, ενώ έχει δημιουργηθεί και ειδικό site με δυνατότητα ανάγνωσης σε Ελληνικά και Αγγλικά (Τσακηρίδη, Όλγα. 2017:369-370).

Οι Κυριότερες Καινοτομίες

Το σωματείο “Διάζωμα” ως οργανωμένος φορέας διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί στο σύνολό του **καθολική καινοτομία**.

Καινοτομία βασισμένη στην παράδοση

Η θεσμική οργάνωση του “Διαζώματος” είναι παρόμοια με των πολιτιστικών συλλόγων και σωματειακών οργανώσεων, με διασπορά σε πανελλήνια βάση Εντοπίζονται, όμως, ακόμη ορισμένες καινοτομίες βασισμένες **στις νέες τεχνολογίες, αλλά και σε έξυπνες ιδέες:**

- Ο διαδραστικός ηλεκτρονικός χάρτης των αρχαίων θεάτρων και ωδείων
- Οι ηλεκτρονικές περιηγήσεις
- Η χάραξη πολιτιστικών διαδρομών
- Η δημιουργία αρχαιολογικών πάρκων, όπως το Αρχαιολογικό Πάρκο της Επιδαύρου.
- Η πολιτιστική διαδρομή στα αρχαία θέατρα της Ηπείρου
- Οι ψηφιακές εκδόσεις ελεύθερης πρόσβασης: ψηφιακή βιβλιοθήκη (PDF files repository) και ψηφιακά βιβλία (flipping books).
- Οι τρισδιάστατες 3D απεικονίσεις των αρχαίων θεάτρων
- Το καινοτόμο πρόγραμμα act4Greece, πρωτοβουλία για την εφαρμογή της κοινωνικής και αναπτυξιακής τραπεζικής μέσω συμμετοχικής χρηματοδότησης από το σύνολο της κοινωνίας (crowdfunding). Μότο του προγράμματος είναι “Η δύναμη των πολλών στην πράξη” (Τσακηρίδη, Ό.2017:371).

2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

2.1 Η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας ή πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες ή «κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας» (ΚΠΑ)

Η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος στη διεθνή οικονομική την τελευταία δεκαετία. Η **χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής απασχολεί** τόσο τις ανεπτυγμένες (μεταβιομηχανικές) όσο και τις αναδυόμενες οικονομίες. Ο λόγος είναι ότι ο τομέας αυτός φάνηκε ιδιαίτερα ανθεκτικός στην παρούσα συγκυρία της κρίσης χρέους και ύφεσης. **Το νέο διεθνές αναπτυξιακό υπόδειγμα**, στο οποίο η οικονομία της γνώσης και τεχνολογίας συγκεράζεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, επιτάσσει την ελληνική πολιτεία, να στραφεί στα οφθαλμοφανή πλέον οφέλη **της έξυπνης οικονομίας**, για να αναζητήσει ένα **νέο βιώσιμο αναπτυξιακό παράδειγμα**. Η πρόκληση επομένως είναι να μεταστραφεί **η τρέχουσα πολιτική πολιτιστικής διαχείρισης** από τη στατική (κληροδότηση) στη δυναμική προσέγγιση (παραγωγή νέων μορφών).

Ο τομέας του πολιτισμού και της δημιουργίας, καθώς συνδυάζει **την καινοτομία με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της προσωπικής δημιουργίας**, αναγνωρίζεται **σήμερα ως ο πιο δυναμικός τομέας που** μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στο μετασχηματισμό του ευρωπαϊκού οικονομικού και κοινωνικού υποδείγματος **σε μια «βιώσιμη», «έξυπνη» και «χωρίς αποκλεισμούς» οικονομία** (Λαζαρέτου, Σ 2014:7-8).

Ποιος είναι αυτός, ωστόσο, ο τομέας του πολιτισμού και της δημιουργίας;

Η οικονομία, ο τουρισμός, ο πολιτισμός και η βιομηχανία, στα πλαίσια της ανάπτυξης, έτυχε να συναντηθούν. Τη συμπόρευση αυτή την είδαν πρώτοι οι Adorno και Horkheimer, την οποία και ερμήνευσαν ως «πολιτιστική βιομηχανία» το 1947.

Σήμερα δεν μπορούμε να μιλάμε για πολιτιστική βιομηχανία, αλλά για πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες. Σύμφωνα με την UNESCO «οι πολιτιστικές βιομηχανίες είναι οι βιομηχανίες που παράγουν και διανέμουν

πολιτιστικά αγαθά ή υπηρεσίες» Οι πολιτιστικές βιομηχανίες είναι αυτές που ασχολούνται πρωτίστως με τα πολιτιστικά αγαθά και που τα μεταβάλλουν σε πολιτιστικά προϊόντα.

Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά τους είναι ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγουν αποτελούν σύμβολα πάνω απ' όλα τα οποία προστατεύονται από νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Τέτοια αγαθά μπορεί να είναι ένας πίνακας ζωγραφικής, ένα μουσείο, ένα βιβλίο, μια κινηματογραφική ταινία κλπ. Ένας από τους κλάδους των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών είναι και τα Μουσεία. Ο όρος πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, ή κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας (ΚΠΔ) συνήθως περιλαμβάνει τις βιομηχανίες των εκδόσεων και εκτυπώσεων, την αρχιτεκτονική και το ειδικευμένο σχέδιο (design), την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, την παραγωγή μουσικής και κινηματογραφικών ταινιών, τις αναπαραστατικές και εικαστικές τέχνες, την παραγωγή διαφημίσεων, τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, την φωτογραφία και την παραγωγή λογισμικού. Έτσι, μπορεί να περιλαμβάνει αμιγώς πολιτιστικά αγαθά, αλλά και αγαθά τα οποία είναι προϊόντα μιας ευρύτερης δημιουργικής διαδικασίας (Αυδίκος, Β 2014 : 17).

2.2 Το μουσείο ως κλάδος πολιτισμού και δημιουργικότητας

Ένας από τους κλάδους των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών είναι και τα Μουσεία.

Η Πράσινη Βίβλος, υιοθετεί έναν ορισμό, προσπαθώντας να συνδυάσει δραστηριότητες τόσο με εμπορικό **όσο και με κοινωνικό χαρακτήρα**. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 2 της πρότασης του προγράμματος-πλαισίου «Δημιουργική Ευρώπη», ως πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας ορίζεται κάθε τομέας του οποίου οι δραστηριότητες «... βασίζονται σε πολιτιστικές αξίες και/ή αποτελούν προϊόν καλλιτεχνικής και δημιουργικής έκφρασης ανεξάρτητα από

το αν αυτές οι δραστηριότητες έχουν ή όχι ως γνώμονα την αγορά και ανεξάρτητα από το είδος της δομής που τις ασκεί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2011). Στο Μητρώο επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ του 2006, οι σημαντικότεροι κλάδοι, βάσει κύκλου εργασιών, είναι η διαφήμιση, οι εκδόσεις, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, ενώ οι πιο δυναμικοί κλάδοι σύμφωνα με την αύξηση του κύκλου εργασιών από το 2000-2006 είναι τα **μουσεία** και οι βιβλιοθήκες, η μουσική, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι εκδόσεις. Ενώ, μεταξύ των επιχειρήσεων που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους μεταξύ 2000-2006 είναι πάρα πολλά μουσεία. Η αύξηση στον κύκλο εργασιών και στον αριθμό των επιχειρήσεων, στον κλάδο των μουσείων και των βιβλιοθηκών οφείλεται στην επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 αλλά και στο 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006 το οποίο συγχρηματοδότησε με περίπου 700 εκατ τον πολιτισμό στην Ελλάδα και έτσι πάνω από 35 νέα μουσεία δημιουργήθηκαν αυτήν την περίοδο (Αυδίκος, Β 2014 : σελ 68-69).

2.3 Η νοηματοδότηση του όρου «Μουσείο»

Το μουσείο ήταν ιερός ναός των Μουσών για τους αρχαίους Έλληνες. Στα λατινικά η λέξη «Μουσείο», σήμαινε χώρος φιλοσοφικών αναζητήσεων.

Τον 15^ο αιώνα, επανεμφανίστηκε ως λέξη στη Φλωρεντία για να περιγράψει τον πλούτο της συλλογής του Λαυρέντιου, του μεγαλοπρεπούς των Μεδίκων.

Την εποχή του Διαφωτισμού, χρησιμοποιείται για τη διαπραγμάτευση ενός θέματος ενώ το 1682, ως όρος, περιγράφει τη συλλογή του Elias Ashmole η οποία υπήρξε δωρεά στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης.

Ο συσχετισμός της λέξης με ένα κτίριο που στεγάζει τη συλλογή, αρχίζει στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ενώ η χρήση του όρου ως κατεξοχήν κατάλληλου χώρου για τη φύλαξη τοπικών αρχαιοτήτων και άλλων αντικειμένων που προξενούν ενδιαφέρον, προς διδασχά και αναψυχή του κοινού, καθιερώνεται από τον 19^ο αιώνα (Γκαζή, Α , Αρχαιολογία και τέχνες, 70).

Στις μέρες μας το μουσείο ορίζεται ως «ίδρυμα μόνιμο , χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα υποταγμένο στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της

και ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό την έρευνα, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία” (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων -ICOM).

Ο ορισμός του ICOM τροποποιήθηκε και από το 2007 το Μουσείο ορίζεται ως εξής: "Το Μουσείο είναι ένας μη-κερδοσκοπικός, μόνιμος θεσμός/ οργανισμός, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, προβάλλει και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της, με στόχο την εκπαίδευση, μελέτη και ψυχαγωγία". Το 2019, προτάθηκε νέος ορισμός του Μουσείου (07/09/2019, Κιότο- Ιαπωνία) τελικά μετά από τρία χρόνια ανακοινώθηκε **στις 24 Αυγούστου 2022 ο νέος ορισμός του μουσείου** που εγκρίθηκε από το **Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM)** στη γενική συνέλευση του ICOM στην Πράγα στις 24 Αυγούστου.:

“A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing.”

Ο νέος ορισμός έχει ως εξής:

Μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας που ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει υλική και άυλη κληρονομιά. Ανοιχτά στο κοινό, προσβάσιμα και χωρίς αποκλεισμούς, τα μουσεία προάγουν την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα. Λειτουργούν και επικοινωνούν ηθικά, με επαγγελματισμό και με τη συμμετοχή κοινοτήτων, προσφέροντας διάφορες εμπειρίες για εκπαίδευση, απόλαυση, προβληματισμό και ανταλλαγή γνώσεων.

Για πρώτη φορά, ο ορισμός περιλαμβάνει έννοιες όπως "ποικιλομορφία", "προσβασιμότητα", "βιωσιμότητα" και "ηθική".

2.4 Οι τρεις βασικές εκδοχές του Μουσείου (το τρίπτυχο των Μουσείων)

Το Μουσείο ως **ποιότητα**, το μουσείο ως **εμπειρία και συμβολικό τοπόσημο** στον αστικό χώρο και το μουσείο ως **συμπυκνωτής ήπιας δύναμης** με επιρροή και εκτόπισμα στην κοινωνία.

Τα τελευταία χρόνια η άνοδος των πόλεων και ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών είναι παράγοντες που επηρεάζουν τα μουσεία σε όλες τις πτυχές της ύπαρξής τους και στους τρόπους λειτουργίας τους. Πρόκειται για μια κορυφαία και αναγκαία αλλαγή που ωθεί τα μουσεία να στρέφονται στην ήπια δύναμή τους και τα καλεί να επαναπροσδιορίσουν την ταυτότητα τους ως οργανισμοί, οι οποίοι οφείλουν να υπηρετούν την Κοινωνία των Πολιτών, να στηρίζονται όχι μόνο σε ισχυρούς πατρώνες των τεχνών και σε κρατικούς φορείς για την ύπαρξή τους, αλλά και σε διαφορετικές κοινωνικές συλλογικότητες (Lord και Blankenberg, 2015, σελ 10-11)..

Σε παγκόσμιο επίπεδο, από τα μέσα της δεκαετίας του '80 με την υιοθέτηση του νέου ορισμού του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων για το «Μουσείο», η αλλαγή αυτή, αναπτύχθηκε σε τρεις διαδοχικές φάσεις και εκφράστηκε σε τρεις βασικές εκδοχές του μουσείου : Το Μουσείο ως **ποιότητα**, το μουσείο ως **εμπειρία και συμβολικό τοπόσημο** στον αστικό χώρο και το μουσείο ως **συμπυκνωτής ήπιας δύναμης** με επιρροή και εκτόπισμα στην κοινωνία.

2.4.1 Το Μουσείο ως ποιότητα: επαγγελματισμός και πιστοποίηση μουσείων

Η ποιοτική αναβάθμιση των μουσείων ξεκίνησε από τη δεκαετία του '80 κατά τη διάρκεια της οποίας τα μουσεία βρέθηκαν αντιμέτωπα με ριζικές αλλαγές τόσο στη διαχείριση, λειτουργία και αξιολόγηση του έργου τους όσο και στην

υιοθέτηση νέων ιδεολογικών μοντέλων. Εφαρμόστηκαν Συστήματα Πιστοποίησης Μουσείων και συνέβαλλαν καθοριστικά στην ποιοτική βελτίωση της λειτουργίας και στην εξωστρέφεια τους.

Ένα μείγμα στρατηγικών αρχών που δείχνει τον επαγγελματισμό των μουσείων μεταξύ των οποίων το ηγετικό όραμα του διευθυντή του για τη χάραξη μιας αποστολής και άλλων στρατηγικών, είναι αυτά που πιστοποιούν την ποιότητα ενός μουσείου.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο που γιόρτασε τα 100 χρόνια λειτουργίας του το 2014 έχοντας επιδείξει δυναμική παρουσία αφού την τελευταία 15ετία μεταμορφώθηκε σε όλα τα επίπεδα, εφαρμόζοντας ένα άλλο οργανόγραμμα αλλά και μέθοδο διοίκησης. Επίσης εκσυγχρονίστηκε σαν κτήριο, αρίστευσε σε τομείς έρευνας, πραγματοποίησε εκπαιδευτικές δράσεις για διάφορες ομάδες επισκεπτών, φρόντισε για τη βελτίωση της προσβασιμότητας του σε όλα τα επίπεδα, έκανε διεθνείς συνεργασίες και αξιοποίησε πολλαπλά ευρωπαϊκά προγράμματα για τον πολιτισμό και προχώρησε στην αξιοποίηση νέων τεχνολογιών.

Έτσι, το 2013 το Trip Advisor στο οποίο τα θετικά σχόλια από ξένους και έλληνες επισκέπτες ποικίλλουν, απένειμε στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο το ετήσιο βραβείο ποιότητας.

2.4.2 Το Μουσείο ως εμπειρία, αστικό σύμβολο και μέσο αστικής αναγέννησης

Καθώς πλέον ο ανταγωνισμός είναι πιο σκληρός από ποτέ, τα μουσεία σήμερα χρειάζονται μια δυνατή εικόνα, ένα ισχυρό brand.

Σύμφωνα με τον Mark Walhimer, δημιουργό μουσειακών έργων και του blog Museum Planne, το μουσείο δεν είναι μόνο η συλλογή ή η αποστολή του, αλλά η αφήγηση, η ιστορία που θα μπλέξει το κοινό του. Ισχυρίζεται πως το Brand θα αγκαλιάζει κάθε πτυχή του μουσειακού έργου : την εμπλοκή του μουσείου με τις κοινότητες, το περιεχόμενο των συλλογών, την έρευνα, τις εκπαιδευτικές

δράσεις, την αξιολόγηση των εκθέσεων, το μάρκετινγκ, το εκθεσιακό πρόγραμμα (Walhimer, 2013 α, 2013β).

Ο Robert Jones υποστηρίζει με παρόμοιο σκεπτικό ότι τρεις είναι οι βασικοί παράγοντες που άλλαξαν τον τρόπο που δημιουργείται η εικόνα και το Brand για ένα μουσείο σε σχέση με παλαιότερα που η προώθηση τους γινόταν αβίαστα και οργανικά : Πρώτον, η επιστήμη των μουσείων, η Μουσειολογία, που έδωσε έμφαση στους επισκέπτες και τις ιστορίες που κουβαλούν εκείνοι, δεύτερον η τηλεόραση και το διαδίκτυο που διαμόρφωσαν θεατές οι οποίοι αναζητούν πιο ζωντανές εμπειρίες και τρίτον οι εθνικές πολιτικές κυβερνήσεων που επέβαλαν στα μουσεία συνεχείς βελτιώσεις και νέους τρόπους προσέλκυσης του κόσμου. Έτσι ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στους παραπάνω 3 παράγοντες και τα μουσεία άρχισαν να εστιάζουν στο θέμα της ταυτότητας τους και των μοναδικών χαρακτηριστικών τους. Αποδεικνύεται λοιπόν πολύ σημαντικό το θέμα brand για τα μουσεία και για την συνολική δημόσια εικόνα τους.

Διάσημα αρχιτεκτονικά τοπόσημα-μουσεία είναι:

- το Μουσείο Guggenheim στο Bilbao,
- το Λούβρο με τις παγκόσμιες συλλογές και εμβληματικές προσθήκες σύγχρονων και λειτουργικών κατασκευών σε σχήμα πυραμίδας και
- το Ρομπίτου με την ανατρεπτική του αρχιτεκτονική δομή.

Ένα αντίστοιχο Ελληνικό παράδειγμα αποτελεί το Νέο Μουσείο Ακρόπολης, ενώ παραδείγματα που αναδεικνύουν την προοπτική του «μουσείου ως εμπειρίας» ή του «μουσείου-τοπόσημου» , είναι το δίκτυο Μουσείων του ΠΙΟΠ που συγκροτείται από επτά θεματικά τεχνολογικά μουσεία.

2.4.3 Το Μουσείο ως ήπια δύναμη

Η ήπια δύναμη των μουσείων συνίσταται στο ότι αποτελούν διαμορφωτές πολιτικών αστικής συνείδησης και πολιτιστικής δημοκρατίας .

Τα μουσεία πέρα από την εξασφάλιση της δικής τους οικονομικής βιωσιμότητας, πολύ περισσότερο σε περιόδους κρίσης, αντιμετωπίζουν μια βασική πρόκληση : να οραματιστούν εκ νέου τον κοινωνικό τους ρόλο, την υποχρέωση τους δηλαδή να συνεισφέρουν στη δημιουργία μιας πιο

ισορροπημένης υγιούς και ευτυχισμένης κοινωνίας για τους πολίτες (Μούλιου,2014).

Μερικές από τις αρχές της ήπιας δύναμης που διαθέτουν είναι ότι :

1) Τα μουσεία μπορούν να αναδείξουν τη σημασία της πόλης – περιοχής που βρίσκονται ως δείκτες της περηφάνιας και της μοναδικότητας της. Δημιουργούν συνεκτικούς δεσμούς ανάμεσα στους κατοίκους όσο και στους επισκέπτες.

2)Εκφράζουν με πολλαπλούς τρόπους ανθρώπινα επιτεύγματα και καινοτομίες και συμπυκνώνουν τα οφέλη από την άσκηση μιας μορφής πολιτιστικής δημοκρατίας.

3) Συμβάλλουν στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών στρατηγικών δημιουργίας ταυτότητας τόπου(city branding) σε συνεργασία με τις δημοτικές αρχές και άλλους βασικούς εταίρους.

4)Τα μουσεία αποτελούν έναν από τους κεντρικούς πυλώνες μιας πόλης (σε συνδυασμό με νοσοκομεία, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες, τα κοινοτικά κέντρα, τους χώρους λατρείας, τα πλανητάρια κ. α) συνεισφέροντας στη βιωσιμότητα της. Μέσω ποικίλων συμμετοχικών δράσεων, πχ εκθέσεις, ψηφιακές εφαρμογές κ.α ,τα μουσεία μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα την αλλαγή και να την αποδεχτούμε ή να την επιδιώξουμε συνειδητά.

5)Τα μουσεία καλλιεργούν ένα πλούσιο δίκτυο διεθνών σχέσεων, ανταλλαγών συνεργασιών και αμοιβαία επωφελών δράσεων και με αυτόν τον τρόπο συμβάλλουν εποικοδομητικά στη διεθνή διπλωματία στη κοινωνική συνοχή και αρμονία.

Με λίγα λόγια τα μουσεία αναπτύσσουν την ήπια δύναμη τους βασισμένα στην όλο και πιο δυναμική συμμετοχή διαφορετικών κοινοτήτων και αφετέρου στην ανοικτότητα και στις πολλαπλές φωνές μιας πόλης, περιοχής .

2.5 Τα μουσεία ως οικονομικές μονάδες

Στις ΚΠΔ, παρά τις διαφορές τους, εντοπίζονται δύο θεμελιώδεις αρχές, κοινές σε όλες τις πολιτιστικές βιομηχανίες που αποτελούν τη βάση για να τις κατανοήσουμε καλύτερα. Αυτές είναι: η σχέση τους με όλων των ειδών τα πολιτιστικά προϊόντα και η σχέση τους **με την οικονομία**. (Μπούνια, 2005).

Ετσι , λοιπόν, οι Kotler et al. (2008) περιγράφουν το περιβάλλον λειτουργίας των μουσείων ως συνεχώς μεταβαλλόμενο και το χαρακτηρίζουν ως αφετηρία για την υιοθέτηση ρεαλιστικών στόχων και στρατηγικών από το μουσείο ώστε να επιτύχει την αποστολή του. Αυτό το δυναμικό και συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον λειτουργίας-κυρίως οικονομικό-επέβαλε την είσοδο του μάνατζμεντ και του προγραμματισμού στα μουσεία με στόχο την βιωσιμότητα και την ανάπτυξη τους μέσα σε αυτό.

Τα μουσεία, δημόσια και ιδιωτικά, κερδοσκοπικά και μη, εκτός από την λειτουργία τους ως πολιτιστικοί οργανισμοί, λειτουργούν και ως οικονομικές μονάδες, με στόχο την οικονομική τους ανεξαρτησία και ανάπτυξη η οποία συνεπάγεται την πολιτιστική ανάπτυξη και επιτυχία. Αυτός ο διττός χαρακτήρας τον οποίο απέκτησαν τα μουσεία, ωθούμενα από τις ανάγκες που προέκυψαν από τη μεταβολή του περιβάλλοντος δραστηριοποίησης τους, με στόχο την ανάπτυξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αποτελεί και την κύρια επίδραση την οποία αυτές άσκησαν στον χαρακτήρα τους, Τα μουσεία πλέον, αλλού γρήγορα και αλλού με πιο αργά βήματα, εντάσσονται στον τομέα της επιχειρηματικότητας αναπτύσσοντας επιχειρηματικές δράσεις, οι οποίες προς το παρόν, είναι σε αρμονία με τον πολιτιστικό χαρακτήρα τους (Καραχάλιος, Α. 2018 : 48).

Infographics 1

Infographics 2

Πίνακας 1. «Πίνακας εισιτηρίων και εισπράξεων μουσείων 2007-2021»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΝ(ΕΣΟΔΩΝ) ΑΠΟ ΟΛΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΝΑ ΕΤΟΣ (2007-2021) ΣΕ ΕΥΡΩ

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ-ΕΣΟΔΑ
2007	2.452,964	8.484,616
2008	1.994,864	7.884,679
2009	2.813,564	8.001,471
2010	3.136,779	10.539,036
2011	3.061,490	9.959,450
2012	2.975,689	8.130,382
2013	3.376,861	9.224,241
2014	4.154,142	11.793,726
2015	4.405,842	12.385,213
2016	4.515,966	13.448,464
2017	5.191,781	16.175,121
2018	5.702,211	18.251,493
2019	5.895,927	23.343,026
2020	1.100,904	4.047,401
2021	614.352	3.272,417

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ

Τ.Α.Π (ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ)

(**προσωπική επεξεργασία πίνακα)

*Μέχρι πριν την πανδημία τα εισιτήρια και οι εισπράξεις βρίσκονταν στο απόγειο τους

*Μόλις επικράτησαν τα μέτρα λόγω πανδημίας τα εισιτήρια και οι εισπράξεις μειώθηκαν σημαντικά

3. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η διαχείριση μνημείων συμπυκνούνται σε γνωστικό κλάδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι **η ολοκληρωμένη προστασία**, με τρόπο συστηματικό και διεπιστημονικό και μέσα από **συμμετοχικές διαδικασίες**, του υλικού της πολιτισμικής κληρονομιάς καθώς και των αξιών τις οποίες η κληρονομιά αυτή εκφράζει, ως απόρροια της σύνδεσής της με **το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο**.(Πούλιος, I.2012:326-328) Απώτερο στόχο της διαχείρισης αποτελεί η διαφύλαξη της «αυθεντικότητας» η οποία εκφράζεται μέσα από το υλικό ,τα άυλα στοιχεία και τις αξίες .

Το υλικό περιλαμβάνει ό,τι αφορά το είδος του υλικού και τον τρόπο κατασκευής κλπ., το χώρο του μνημείου και τον ευρύτερο φυσικό περιβάλλοντα χώρο.

Τα άυλα στοιχεία περιλαμβάνουν π.χ. μύθους, προφορικές παραδόσεις, κοινωνικές αντιλήψεις, θρησκευτικές παραδόσεις και λατρευτικές πρακτικές, τελετουργίες, που συνδέονται με την υλική πολιτισμική κληρονομιά.

Οι Αξίες (values) αναφέρονται σε αξίες που συνδέονται με τη διατήρηση του υλικού της πολιτισμικής κληρονομιάς (π.χ. επιστημονική, ιστορική, αισθητική, σπανιότητα και παλαιότητα) και σε αξίες που συνδέονται με τη διαφύλαξη των άυλων στοιχείων της πολιτισμικής κληρονομιάς (π.χ. θρησκευτική, πνευματική και χρηστική).). Αξία θεωρείται το έννομο ενδιαφέρον μιας ομάδας ανθρώπων / ενδιαφέροντος για την πολιτισμική κληρονομιά.

3.1.1 Μοντέλα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς

Τα σημαντικότερα μοντέλα διαχείρισης που ισχύουν σε παγκόσμιο επίπεδο είναι: το «υλικοκεντρικό», το «αξιοκεντρικό» και το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (Πούλιος, 2010β·Poulios, 2010, 2014α, 2014β).

3.1.2 Το «Υλικοκεντρικό» μοντέλο (material-based approach)

Το υλικοκεντρικό μοντέλο εμφανίστηκε κατά τον 19ο αιώνα ταυτόχρονα με τη γένεση της αρχαιολογίας ως επιστημονικού κλάδου. Η Χάρτα της Βενετίας το εκφράζει πληρέστερα (Icomos, 1964), η οποία θεωρείται το σημαντικότερο κείμενο διεθνώς για τη συντήρηση, αναστήλωση (του υλικού) των μνημείων.

Το υλικοκεντρικό μοντέλο δίνει έμφαση στο υλικό (material/fabric), το οποίο θεωρείται σημαντικό κυρίως από ιστορικής, αρχαιολογικής, επιστημονικής και αισθητικής πλευράς. Η «αυθεντικότητα» της πολιτισμικής κληρονομιάς ενυπάρχει στο υλικό. Επομένως, στόχος της διαχείρισης, σύμφωνα με το υλικοκεντρικό μοντέλο, είναι η διατήρηση του υλικού του παρελθόντος και η προστασία του από τη φθορά και την καταστροφή που συντελούνται στο παρόν, **για χάρη του μέλλοντος.**

Η διαχείριση δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια τεχνική μελέτη αποκατάστασης ενός μνημείου.

Η αποκλειστική ευθύνη για τη διαχείριση ανήκει στους ειδικούς συνήθως αρχαιολόγοι **χωρίς να υπάρχει συμμετοχή της κοινωνίας.** Έμφαση δίνεται λοιπόν, **στην προστασία** της πολιτισμικής κληρονομιάς και για χάρη της προστασίας (από τους ειδικούς) παραμερίζεται εντελώς η χρήση της πολιτισμικής κληρονομιάς (από την κοινωνία).

Η σημαντικότερη αδυναμία του μοντέλου σχετίζεται με την αποκλειστική εξουσία των ειδικών. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι η διαδικασία της διαχείρισης, καθώς και τα αποτελέσματά της, επηρεάζονται ή και καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τα συγκεκριμένα άτομα που αποτελούν την ομάδα των ειδικών.

Το υλικοκεντρικό μοντέλο θεωρείται σήμερα ξεπερασμένο, αν και παραμένει κυρίαρχο σήμερα στην Ελλάδα και σε πολλές περιοχές του κόσμου. Η εφαρμογή του υλικοκεντρικού μοντέλου, ωστόσο, κάλυψε πλήρως αυτό που ζητούσε ο 19ος

και 20ος με τις πολεμικές συρράξεις και την ανεξέλεγκτη ανοικοδόμησης και ανάπτυξη που επακολουθούσαν και αυτό είναι , **η διατήρηση του υλικού των μνημείων** που αποτελεί σημαντική επιτυχία.

3.1.3 «Αξιοκεντρικό» μοντέλο (values-based approach)

Το αξιοκεντρικό μοντέλο αναπτύχθηκε στον δυτικό κόσμο κυρίως από τη δεκαετία του '80 και μετά και βασίζεται στη **Χάρτα της Μπούρα** (Burra Charter) (Icomos Australia, 1999), η οποία θεωρείται ίσως το σημαντικότερο κείμενο διεθνώς για τη διαχείριση (των αξιών) των χώρων.

Το αξιοκεντρικό μοντέλο δίνει έμφαση στις αξίες (values) τις οποίες προσδίδουν στην πολιτισμική κληρονομιά **διαφορετικές ομάδες ανθρώπων / ομάδες ενδιαφέροντος**. Τόσο οι **ομάδες ενδιαφέροντος** όσο και οι **αξίες** είναι **δυναμικές**: οι υπάρχουσες ομάδες και **αξίες** και εξελίσσονται και μεταβάλλονται στο πέρασμα του χρόνου, ενώ καινούργιες ομάδες και αξίες προστίθενται συνεχώς.

Η «αυθεντικότητα» της πολιτισμικής κληρονομιάς συνδέεται με τις αξίες. Στόχος της διαχείρισης, σύμφωνα με το αξιοκεντρικό μοντέλο, είναι η διαφύλαξη των αξιών του παρελθόντος και του παρόντος για χάρη των μελλοντικών γενεών (future generations). Η διαχείριση νοείται **ως μια κοινωνική και πολιτική διαδικασία και είναι συνεχής**. Η διαχείριση λαμβάνει υπόψη της **όλες τις αξίες και όλες τις ομάδες ενδιαφέροντος** με τρόπο ισότιμο και, επομένως, **θεωρείται μια δημοκρατική διαδικασία**.

Η διαχείριση βασίζεται στο «σχέδιο διαχείρισης» (management plan). Η διαχείριση επιτελείται με τη διαρκή **και ενεργό συμμετοχή** της ευρύτερης κοινωνίας υπό την επίβλεψη και τον **έλεγχο των ειδικών**. Επομένως, η ευθύνη –και εξουσία– για τη διαχείριση ανήκει **σε όλη την κοινωνία**, πάντοτε υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών.

Το αξιοκεντρικό μοντέλο «αγκαλιάζει» **την καθημερινή χρήση** της πολιτισμικής κληρονομιάς και επιχειρεί να επιτύχει **την ισορροπία ανάμεσα στη χρήση (από την κοινωνία) και την προστασία (από τους ειδικούς)**..

Προτείνεται μια πιο ανεκτική, ελεύθερη παρέμβαση στο υλικό: πέρα από την αναστήλωση, επιτρέπονται και κάποιες ανακατασκευές, ανάλογα με τη φύση και τις αξίες της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Στην Ελλάδα το αξιοκεντρικό μοντέλο τείνει να υιοθετηθεί, σε πρακτικό επίπεδο, από το **Μη Κυβερνητικό, Μη Κερδοσκοπικό Οργανισμό «Διάζωμα: Κίνημα Πολιτών για την Προστασία των Αρχαίων Θεάτρων» (Μπένος, 2015)**. Μια σειρά από προγράμματα και δράσεις του «Διαζώματος» κινούνται προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως π.χ. η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών και η υιοθεσία αρχαίων θεάτρων από ιδιώτες και οργανισμούς.

Η σημαντικότερη συμβολή του αξιοκεντρικού μοντέλου στην ιστορία της διαχείρισης έγκειται στην ενθάρρυνση της συμμετοχής της κοινωνίας, με σημαντικά οφέλη για την ίδια την κοινωνία

Η σημαντικότερη αδυναμία του μοντέλου έγκειται στον ρόλο των ειδικών. Οι ειδικοί δεν έχουν τον αποκλειστικό ρόλο στη διαχείριση (όπως στο υλικοκεντρικό μοντέλο), διατηρούν όμως έναν ιδιαίτερα αυξημένο ρόλο, καθώς έχουν την επίβλεψη και τον έλεγχο της συνολικής διαδικασίας της διαχείρισης και της συμμετοχής της κοινωνίας. Το αξιοκεντρικό μοντέλο είναι σήμερα το πιο διαδεδομένο μοντέλο στους ειδικούς διαχείρισης με αυτόνομη ειδίκευση στον κλάδο (αρχαιολόγοι) στο δυτικό κόσμο και ολοένα περισσότερο και στο μη δυτικό κόσμο.

3.1.4 Μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (living heritage approach)

«Ζώσα πολιτισμική κληρονομιά» θεωρείται η πολιτισμική κληρονομιά που εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να δημιουργείται και να εξελίσσεται περαιτέρω στη βάση της συνέχειας της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά (continuity)(π.χ Η πολιτιστική κληρονομιά των Μετεώρων).

Η συνέχεια της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την πολιτισμική κληρονομιά (continuity) εκφράζεται μέσα από υλικά και άυλα, τα οποία νοούνται και προσεγγίζονται ως ενιαίο σύνολο.

Η συνέχεια της αρχικής αυτής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά μπορεί να προσδιοριστεί με βάση τα εξής κριτήρια: α) συνέχεια της αρχικής λειτουργίας της κληρονομιάς, β) συνέχεια της διαμόρφωσης των υλικών και άυλων στοιχείων της κληρονομιάς, σύμφωνα πάντοτε με την αρχική λειτουργία της κληρονομιάς, γ) συνέχεια των (παραδοσιακών) αρχών και πρακτικών διαχείρισης, φροντίδας της κληρονομιάς από την κοινωνία και **δ) συνέχεια της φυσικής παρουσίας της κοινωνίας εντός ή εγγύς της κληρονομιάς**. Το συγκεκριμένο μοντέλο «αγκαλιάζει» και την αλλαγή, εξέλιξη της κληρονομιάς στο πέρασμα του χρόνου στο πλαίσιο της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά.

Παραδείγματα «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» προέρχονται κυρίως από τις ιστορικές πόλεις, τους παραδοσιακούς οικισμούς, τους θρησκευτικούς χώρους(π.χ. Μετέωρα) και τα πολιτιστικά τοπία.

Η «αυθεντικότητα» συνδέεται με τη συνέχεια της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά στο πέρασμα του χρόνου. Η κοινότητα που διατηρεί την αρχική της σύνδεση με την πολιτισμική κληρονομιά και εξακολουθεί να δημιουργεί και να εξελίσσει την κληρονομιά στη βάση της αρχικής αυτής σύνδεσης αποτελεί και το αναπόσπαστο μέρος της κληρονομιάς. Η κοινότητα αυτή αποτελεί **την «κεντρική κοινότητα»** της κληρονομιάς.

Επομένως, το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» σηματοδοτεί μια μετάβαση από τα μνημεία στις κοινωνίες, από το υλικό στις άυλες συνδέσεις των κοινωνιών με την πολιτισμική κληρονομιά και από την έννοια της ασυνέχειας σ' αυτήν της συνέχειας.

Στο παράδειγμα των Μετεώρων (Ρουλιός, 2014β), η υιοθέτηση του μοντέλου «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» προτείνει **στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης το εξής: οι μοναστικές κοινότητες** να έχουν τον κύριο λόγο στη διαχείριση και προστασία του χώρου, με τη συνεχή καθοδήγηση των υπευθύνων διαχείρισης και με την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των άλλων ομάδων, φροντίζοντας παράλληλα και για την τουριστική ανάπτυξη.

Η εξέλιξη του κλάδου της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς όπως εκφράζεται μέσα από το αξιοκεντρικό μοντέλο και το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς», **δείχνει μια πορεία προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης στον κλάδο**, μιας και δίνει έμφαση στη σύνδεση της

κληρονομιάς με τις τοπικές κοινωνίες τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες τους .

Στην Ελλάδα, **για να επιτύχουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη**, είναι ανάγκη να μεταβούμε από το υλικοκεντρικό μοντέλο στο αξιοκεντρικό μοντέλο και στο «μοντέλο ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς», ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του χώρου ενασχόλησης.

3.2 Φορείς διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστική πολιτική

Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν τη σημασία του πολιτισμού και πιο συγκεκριμένα της πολιτιστικής κληρονομιάς τόσο για την οικονομική ανάπτυξη όσο και για την κοινωνική συνοχή και τον κρίσιμο ρόλο που παίζει στη ζωή των σύγχρονων κοινωνιών. Όλα αυτά αναδεικνύουν επίσης την ιδιότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς **ως δημόσιου αγαθού**, δίπλα σε αυτά που κρίνονται απολύτως αναγκαία για τη ζωή ανθρώπων και κοινωνιών. Επομένως και τη σημαντικότητα της διαχείρισής της (Στρατής,Κ.2019).

Ενας γενικός αλλά ακριβής ορισμός για τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πως πρόκειται για έναν υβριδικό, επιστημονικό κλάδο που ασχολείται με την αντίληψη που έχουμε για τα αρχαία και τα νεότερα, υλικά και άυλα κατάλοιπα και τις αποφάσεις που λαμβάνουμε σχετικά με το παρόν και το μέλλον τους, την τεκμηρίωση των αποφάσεων αυτών και την υλοποίησή τους.(Λεκάκης ,Σ 2016 :115) **Η διαχείριση είναι μια διαδικασία με διττό χαρακτήρα**. Από τη μια πλευρά θεωρητικό, ερευνητικό, ακαδημαϊκό και από την άλλη πρακτικό, εφαρμοστικό. (Λεκάκης ,Σ. 2016 :116).

Το Σύνταγμά μας (1975) αποδίδει στο κράτος το καθήκον της προστασίας, της συντήρησης, της ανάδειξης, αλλά και της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, μιας και αυτή αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πόρο, πρέπει να βρίσκεται, κατά τον Κ. Στρατή, υπό δημόσια διαχείριση. Με την έννοια ότι επιτρέπονται οι συνέργειες με την ιδιωτική

πρωτοβουλία και η ανάπτυξη αγορών γύρω από το πολιτιστικό αγαθό. Η δημόσια διαχείριση, εντούτοις, είναι **απαραίτητη** γιατί εγγυάται τις κατευθύνσεις, την επιβολή κανόνων και σεβασμού, την διασφάλιση και διεύρυνση του δικαιώματος πρόσβασης στο πολιτιστικό αγαθό, τη διάχυση του οφέλους από τη διαχείριση ενός κοινωνικού αγαθού σε ολόκληρη την κοινωνία.(Στρατής,Κ.2019).

Απαραίτητη επίσης κρίνεται και η εμπλοκή μέσω συντονιστικών και εκπαιδευτικών δράσεων **όλων των φορέων διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς (ΥΠΠΟ, Δήμοι, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, Εκκλησία, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Ιδιωτικά Ιδρύματα)**, σε μελλοντικές δραστηριότητες και προοπτικές προστασίας των μνημείων, της βιωσιμότητάς τους και της κοινωνικής προοπτικής τους (Λεκάκης ,Σ., 2016 :128).

Η διαχείριση ασκείται από τη Διοίκηση σε εθνικό επίπεδο, μέσα από το θεσμικό πλαίσιο, αλλά και **από άλλους πολιτιστικούς φορείς** σε εθνικό, τοπικό ή διεθνές επίπεδο. Ονοματίζεται ανάλογα με το περιεχόμενό της και δύναται να θεωρηθεί **ως τμήμα της πολιτιστικής πολιτικής (cultural policy) του εκάστοτε φορέα**, παράλληλα με τη διαχείριση, ίσως, νεοτέρων πολιτιστικών αγαθών (arts management, cultural management), όπως το θέατρο, ο κινηματογράφος, το βιβλίο κ.ά..(Λεκάκης ,Σ. 2016 : 116)

Σημαινόντα ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής που εφαρμόζεται **σήμερα διαδραματίζουν Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ)** καθώς αρκετοί από αυτούς αποτελούν συμβουλευτικά όργανα διεθνών Οργανισμών. Μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων τους ,οι ΜΚΟ ασχολούνται και με τον πολιτισμό και η δράση τους αφορά στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών, στην ενίσχυση της πολιτιστικής παραγωγής, στη διάχυση της εκπαίδευσης και της γνώσης με γνώμονα **τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον πολιτιστικό εκδημοκρατισμό**. (Ahmed & Potter, 2006, Appe, S & Milanés – Reyes, L., 2016)

Ένας τέτοιος Μη Κυβερνητικός Οργανισμός είναι και το σωματείο “Διάζωμα”. Πρόκειται για έναν οργανωμένο φορέας διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς που υπήρξε και διαμορφωτής κουλτούρας(καλλιέργειας),με την έννοια ότι τα περισσότερα αρχαία θέατρα και ωδεία παρέμεναν στην αφάνεια προτού πραγματοποιήσει τις εκστρατείες του το “Διάζωμα”. Το σωματείο “Διάζωμα” ,στην ολότητά του ,με τις δράσεις και το έργο του αποτελεί, εκτός των άλλων, και εργαστήριο εμπέδωσης των δημοκρατικών διαδικασιών για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης με την αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων και θησαυρών(Τσακηρίδη,0.2017:371-372).

Σημαντικοί τομείς, επίσης, στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να αναδειχθούν και με τη συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως άλλωστε προβλέπεται από τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (μέσω προγραμματικών συμβάσεων, άρθρο 225, παρ. 5, Ν. 3463/2006) (Θέμελης 2015:5).

Αρμοδιότητες άσκησης πολιτιστικής πολιτικής κατέχουν, επομένως, θεσμικά και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πρώτου βαθμού. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 75 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων κατοχυρώνεται η αρμοδιότητα των ΟΤΑ να δημιουργούν πολιτιστικά και πνευματικά κέντρα, μουσεία, πινακοθήκες, κινηματογράφους και θέατρα, φιλαρμονικές και σχολές διδασκαλίας μουσικής, σχολές χορού, ζωγραφικής και γλυπτικής και να διοργανώνουν πολιτιστικές εκδηλώσεις. . Η διαμόρφωση και δρομολόγηση δράσεων παιδείας και πολιτισμού μπορεί επίσης σύμφωνα με το άρθρο 225 παρ. 2 να αποτελεί αντικείμενο δραστηριότητας των δημοτικών κοινωφελών επιχειρήσεων, έτσι ώστε, με την περαιτέρω «αποκέντρωση» της αρμοδιότητας αυτής, να επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερη και ουσιαστικότερη επικέντρωση στην πολιτιστική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και να αναδεικνύονται και να αξιοποιούνται οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.

Ακόμη, αποτελεί αρμοδιότητα των ΟΤΑ, μεταξύ άλλων, η προστασία των μουσείων, καθώς και των αρχαιολογικών χώρων και των εγκαταστάσεων τους. Όλες οι παραπάνω δράσεις μπορούν να χρηματοδοτούνται και να

υποστηρίζονται με τη σύναψη **προγραμματικών συμβάσεων**. Μάλιστα στο άρθρο 225 παρ. 5 του ΚΔΚ προβλέπεται ότι, **εφόσον** τα προβλεπόμενα στην προγραμματική σύμβαση έργα, προγράμματα και υπηρεσίες **είναι πολιτιστικού χαρακτήρα** - όπως η ανάδειξη, προστασία και συντήρηση μνημείων, οι παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, η διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού **συμμετέχει, ως συμβαλλόμενος, το Υπουργείο Πολιτισμού** (https://www.eetaa.gr/apps/kodikas/k_arthra.jsp?arthro=75).

Με τον όρο «**πολιτική πολιτισμού**» (**'cultural policy'**) ή **πολιτιστική πολιτική** εννοούμε, δηλ. ένα σύνολο από επιλογές και αποφάσεις, για την ανάπτυξη του πολιτισμού σε μια κοινωνία, με νομοθετικό οργανωτικό και πολιτικό περιεχόμενο.

Ιστορικά και παραδοσιακά στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες ο πολιτισμός αντιμετωπιζόταν ως μέρος των δημόσιων επενδύσεων, όχι ως τμήμα της αναπτυσσόμενης οικονομίας. Τις δεκαετίες του '80 και του '90, τα δεδομένα αλλάζουν, καθώς οι στρατηγικές τοπικής οικονομικής ανάπτυξης αναγνωρίζουν τις πολιτιστικές βιομηχανίες ως **νευραλγικό τομέα** για την ανάπτυξη των αστικών και περιφερειακών οικονομιών (Miles & Paddison, 2005:836).

Η ανάπτυξη, λοιπόν, της **νέας οικονομίας με πολυδιάστατο χαρακτήρα όπως είναι η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας**, επιβάλλει τη στροφή **προς μια ενιαία εθνική στρατηγική αναπτυξιακού χαρακτήρα**. Η ευθύνη είναι διαθεματική, γιατί είναι πολλοί οι φορείς που συμμετέχουν. Ενώ είναι, επίσης **αναπόφευκτος ο κατακερματισμός της στρατηγικής** μιας και **τα μέτρα πολιτικής**, είναι αμφίβολο αν μπορούν να εφαρμοστούν.

Γίνεται φανερό **ότι απαιτείται σε κεντρικό επίπεδο η υιοθέτηση μιας ολιστικής θεώρησης του τομέα και των επιπτώσεών του, καθώς και η χάραξη ενιαίας και ολοκληρωμένης αναπτυξιακής πολιτικής**. Χρειάζεται, επομένως, **ένας αποτελεσματικός θεσμικός φορέας για να συντονίζει τις επιμέρους δράσεις όλων των φορέων**, καθώς και η θέσπιση ενός καλά σχεδιασμένου, οργανωμένου και ευκρινούς ρυθμιστικού/κανονιστικού πλαισίου.

Ο αναδυόμενος τομέας του πολιτισμού και της δημιουργίας δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένας από τους πολλούς τομείς της παραγωγής της κύριας οικονομίας και ως εκ τούτου να θεωρείται ότι οι πολιτικές προώθησής του εμπίπτουν στη γενικότερη οικονομική πολιτική της κυβέρνησης (Caves 2000). Αντιθέτως, **οι πολιτικές πρωτοβουλίες για την ανάδειξη και την ανάπτυξη του τομέα αυτού θα πρέπει να έχουν εξειδικευμένο χαρακτήρα** (Λαζαρέτου, Σ. 2014 : 53-54).

Παρόλα αυτά, η νομοθετική πρόβλεψη δεν συναρτάται με κάποια ισχυρή και μακροπρόθεσμη πολιτιστική πολιτική, παρά μόνο με επιλεκτικές κινήσεις συνδεδεμένες με μικροπολιτικά κίνητρα, την εθνική ταυτότητα και τα ποσοτικά οφέλη από τον τουρισμό. (Λεκάκης, Σ 2016 :127).

Η σύγχρονη πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από την άλλη μεριά, ενθαρρύνει επενδύσεις σε **πολιτιστικούς και δημιουργικούς τομείς** που συμβάλλουν στην πάταξη της ανεργίας, στην κοινωνική ευημερία και την λεγόμενη οικονομία της ευτυχίας που συνδέεται **άρρηκτα με τις νέες μορφές διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Οι επιχειρήσεις που παράγουν αγαθά πολιτισμού και δημιουργίας (cultural and creative industries) αποτελούν τα τελευταία χρόνια έναν από τους πλέον δυναμικούς τομείς, καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη στρατηγική Ευρώπη 2020, γιατί συμβάλλουν σε νέο τύπο ανάπτυξης όχι μόνο οικονομικής αλλά και κοινωνικής. (Θέμελης, Π, 2015:1).

Εδώ ο ρόλος του κράτους είναι κατ' αρχάς να εξασφαλιστεί η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και να εμπεδωθεί η **αντίληψη** ότι ο **συγκερασμός τους με τις επενδύσεις και την ανάπτυξη προσφέρει προστιθέμενη αξία**..(Στρατής, Κ. 2019).

3.3 Διαχείριση Αρχαιολογικών Χώρων

Κεντρικό ζητούμενο για χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς όπως είναι τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι που έλκουν το δημόσιο ενδιαφέρον, **είναι να βρεθεί η κατάλληλη διαχειριστική διαδικασία** που θα λαμβάνει υπόψη όλες τις αξίες ενός αρχαιολογικού χώρου (ιστορικές, πολιτιστικές, επιστημονικές, αισθητικές, διδακτικές), και ταυτόχρονα τις οικονομικές του δυνατότητες. **Το σχέδιο διαχείρισης ενός αρχαιολογικού χώρου** μπορεί, επομένως, να εννοηθεί ως ένα πλάνο εργασίας (working instrument) για την ιεράρχηση και την προώθηση μιας σειράς ενεργειών που στοχεύουν στην προστασία, την αποκατάσταση και ανάδειξη και την υποδειγματική λειτουργία του χώρου και ταυτόχρονα στη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής όπου βρίσκεται. (Θέμελης, Π.2015 : 5).

Η νέα διεθνής οπτική και πρακτική στο χώρο της προστασίας των πολιτισμικών αγαθών, τα οποία βρίσκονται στο φυσικό τους περιβάλλον σε αρχαιολογικούς χώρους ή στεγάζονται σε μουσεία σχετίζεται επομένως άμεσα με αυτό που λέμε **επιστημονική, κοινωνική και οικονομική διαχείριση αυτών των αγαθών** (Λαμπρινουδάκης 2000· Ντούμας 2000· Mendoni 2004). Η διαχείριση ασκείται κατά κύριο λόγο από το κράτος, και παράλληλα από φορείς που μετέχουν στην αποκάλυψη, την ανάδειξη και τη μελέτη των υλικών κατάλοιπων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όπως τα Πανεπιστήμια, οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία υπό την εποπτεία του κράτους. (Νικολέντζος 2003).

Η “διαχείριση” (management) περιλαμβάνει οτιδήποτε σχετίζεται με τη χρηματοδότηση, την αποκάλυψη, την στερέωση αναστήλωση, την ανάδειξη και την προβολή, καθώς και τη λειτουργία ενός αρχαιολογικού χώρου ή ενός μουσείου. Οι πολίτες έχουν δικαίωμα και υποχρέωση να ενδιαφέρονται για το παρόν και το μέλλον του φυσικού, πολιτιστικού και οικονομικού περιβάλλοντός στο οποίο ζουν. Ας μην ξεχνάμε και το σχετικό άρθρο 3 του Αρχαιολογικού Νόμου (3028/2002) που αναφέρεται μεταξύ άλλων **στην ευαισθητοποίηση των πολιτών στην αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Συγκεκριμένα, «η

προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας συνίσταται μεταξύ άλλων και στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την **ευαισθητοποίηση των πολιτών για την αξία της** Η συντήρηση και η αναστήλωση των επί μέρους μνημείων και η ανάπλαση, διαμόρφωση ενός αρχαιολογικού χώρου πρέπει να προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες τοπικής ανάπτυξης στις γύρω κοινότητες και ευρύτερα σε νομούς και περιφέρειες. Αυτό το προσφέρει μόνο ένας **πολιτιστικός τουρισμός υψηλών απαιτήσεων με πολύ μεγάλη επισκεψιμότητα, τόνωση του ενδιαφέροντος των τοπικών κοινωνιών για την πολιτιστική τους κληρονομιά και ταυτόχρονα εγγύηση ότι αυτή η κληρονομιά θα κρατήσει τη δυναμική της για πολύν καιρό και θα παραμείνει ανέγγιχτη και αναλλοίωτη για τις επόμενες γενιές.** Αυτά μέσα στο πνεύμα και της λεγόμενης **αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης,** η οποία δεν εξαντλεί τους φυσικούς της πόρους της, ούτε και αναλώνει τον πολιτισμικό της πλούτο. (L. Mendoni, 2004:188).

4. Τουρισμός- πολιτισμός και βιώσιμη ανάπτυξη

4.1 Πολιτιστικός τουρισμός

Ως πολιτιστικός χαρακτηρίζεται ο τουρισμός που πραγματοποιεί τουριστικά ταξίδια, τα οποία γίνονται με κυρίαρχο κίνητρο την αναζήτηση διαφορετικών δραστηριοτήτων και εμπειριών σχετικές με τον πολιτισμό, όπως η συμμετοχή σε φεστιβάλ και πολιτιστικές εκδηλώσεις, γνωριμία με την ιστορία και την παράδοση τόπων και χωρών, επίσκεψη σε περιοχές με παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον, επίσκεψη σε πολιτιστικά μνημεία και μουσεία, γνωριμία με τα τοπικά ήθη και έθιμα καθώς και με την τοπική γαστρονομία (Κοκκώσης κ.α. 2011:196).

Ο πολιτιστικός τουρισμός αναγνωρίζεται γενικά ως πηγή πλούτου και ευημερίας. Ο τουρισμός είναι ίσως ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος οικονομικός κλάδος στον κόσμο, ο δε πολιτιστικός τουρισμός αντιπροσωπεύει περίπου το 40% των παγκόσμιων εσόδων από τον τουρισμό και είναι μία από τις μεγαλύτερες και ταχύτερα αναπτυσσόμενες παγκόσμιες τουριστικές αγορές. Ταυτόχρονα, **οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες** χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο για την προώθηση προορισμών και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των τόπων και των περιφερειών. (Μέργος ,Γ 2020:403)OECD(2009).

Ο πολιτιστικός τουρισμός χτίζει στο συγκριτικό πλεονέκτημα της ευρωπαϊκής ηπείρου ως του κατ' εξοχήν τουριστικού προορισμού. **Δημιουργεί πολιτιστικές διαδρομές**, ενσωματώνει νέες, πράσινες, πρακτικές, εμπλουτίζει το τουριστικό προϊόν με εισροές και διαλειτουργικότητες από τις **πολιτιστικές-δημιουργικές βιομηχανίες**. Έτσι, αναδεικνύονται ελκυστικές περιοχές διαβίωσης για μόνιμη εγκατάσταση, ενώ παράλληλα προσελκύονται επενδύσεις και τουρισμός. **Οι πολιτιστικές διαδρομές** προσδίδουν νέες αναγνώσεις στα μνημεία, διασώζουν και προβάλλουν την άυλη κληρονομιά, δημιουργούν δίκτυα, προσφέρουν δουλειά σε δημιουργικούς ανθρώπους και σε καινοτόμες

μικρομεσαίες επιχειρήσεις του ευρύτερου πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, από τις παραστατικές τέχνες ως τη γαστρονομία.(Μενδώνη,2022)

Το “Διάζωμα” αναγνωρίζοντας τις ανάγκες της εποχής, διασυνδέει κάθε τόπο και την παράδοσή του με τα αρχαία μνημεία και θέατρα μέσω της χάραξης **πολιτιστικών διαδρομών** προκειμένου να υπάρξει **τουριστική αξιοποίηση** ευρύτερα των πολιτισμικών πόρων κάθε περιοχής. Εκτός αυτού, η Κίνηση Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ», υπακούοντας απόλυτα στις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις διεθνείς επιταγές για την προώθηση **της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης**, αλλά και αναγνωρίζοντας το ρόλο που μπορεί να παίξει **η ολοκληρωμένη διαχείριση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς** προς την κατεύθυνση αυτή, στηρίζει και ενισχύει **την υλοποίηση ολιστικών προγραμμάτων πολιτιστικού τουρισμού (πολιτιστικές – περιβαλλοντικές διαδρομές και αρχαιολογικά πάρκα)**, τα οποία έχουν ως στόχο την ένταξη των μνημείων του πολιτισμού, αλλά και της φύσης στο **κέντρο της ζωής, της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης**.

«Διάζωμα» και τρέχοντα προγράμματα πολιτιστικού τουρισμού

Η προσπάθειά του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ» εστιάζεται στο να παρουσιαστεί στη διεθνή τουριστική αγορά ένα ολιστικό ποιοτικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού που θα στοχεύει στην εξασφάλιση ολιστικής βιωματικής εμπειρίας του επισκέπτη μέσα από τον συνδυασμό πολιτισμού (σύγχρονου και αρχαίου) γαστρονομίας και αποθέματος της φύσης με έμφαση στη βιωσιμότητα των παρεμβάσεων στο περιβάλλον.

Το «ΔΙΑΖΩΜΑ» έχει την παρούσα χρονική περίοδο ενεργή εμπλοκή σε 6 προγράμματα Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων- Διαδρομών που έχουν εγκριθεί στην Ελλάδα. Αυτές είναι :

- 1) Πολιτιστική διαδρομή Αρχαίων θεάτρων Ηπείρου.
- 2) Η Πολιτιστική Διαδρομή Μνημείων Φύσης και Πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας, «ΟΙΔΙΠΟΥΣ»**
- 3) Πολιτιστική Διαδρομή Εγνατίας Οδού “via egnatia”
- 4) Πολιτιστική Διαδρομή Θεσσαλίας
- 5) Πολιτιστική Διαδρομή Βορείων Σποράδων
- 6) Πρόγραμμα ΟΧΕ για την αξιοποίηση των λιμνών της Δυτικής Μακεδονίας

(<https://diazoma.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82/>)

4.2 Τα ολιστικά προγράμματα πολιτιστικού τουρισμού

Τα ολιστικά προγράμματα πολιτιστικού τουρισμού είναι οι περιβαλλοντικές-πολιτιστικές διαδρομές και τα αρχαιολογικά πάρκα.

Η Πολιτιστική Διαδρομή είναι ένα εξειδικευμένο και επώνυμο προϊόν πολιτιστικού τουρισμού, το οποίο διαμορφώνεται με βάση ένα συγκεκριμένο συνεκτικό στοιχείο, συνήθως τις αρχαιότητες, όπως π.χ. παρεμφερή στοιχεία της ίδιας περιόδου ή διαφόρων περιόδων ή ακόμη και ιστορικές διαδρομές, μύθους κ.α.

Η Περιβαλλοντική Διαδρομή κατά ανάλογο τρόπο διαμορφώνεται με βάση τα στοιχεία της φύσης και τους περιβάλλοντος. **Η Πολιτιστική – Περιβαλλοντική Διαδρομή** έχει στόχο να αποτελέσει κινητήριο μοχλό για τη βιώσιμη – οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική – ανάπτυξη μιας περιοχής, αλλά και για τη σύνδεση των σπουδαίων μνημείων του πολιτισμού και της φύσης με την **τοπική επιχειρηματικότητα και την παραγωγή του πρωτογενούς τομέα της περιοχής.**

Στο πλαίσιο μια Πολιτιστικής Διαδρομής, σχεδιάζονται και υλοποιούνται επίσης, **Τοπικές Πολιτιστικές Διαδρομές**. Οι Τοπικές Διαδρομές έχουν ως σημείο αναφοράς έναν πόλο της ευρύτερης διαδρομής και συνδέουν – αθροίζουν μνημεία, επιχειρήσεις, τοπικούς θεσμούς και ανθρώπους σε ένα σύνολο ενιαίο και λειτουργικό.

Στόχοι μιας Διαδρομής είναι πάνω από όλα να προσελκύσει επισκέπτες στην συγκεκριμένη περιοχή, να δημιουργήσει ευκαιρίες στις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών, που δραστηριοποιούνται στην συγκεκριμένη περιοχή, ώστε να αυξήσουν τα έσοδά τους. Στη συνέχεια να προσελκύσει νέες επενδύσεις επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο με δυνατότητα να εξασφαλίσει πόρους για τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.

Το Αρχαιολογικό Πάρκο είναι ένα ακόμη ολιστικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού και περιλαμβάνει τη διεύρυνση και ανάδειξη ενός μνημειακού συνόλου με εύληπτο και συνάμα ευχάριστο τρόπο, προκειμένου ο αρχαιολογικός χώρος να μετατραπεί σε ένα πάρκο που εντάσσει τα μνημεία στο φυσικό τοπίο, όπου και δημιουργήθηκαν. Επιπλέον, μέσω της δημιουργίας ενός αρχαιολογικού πάρκου τα μνημεία συνδέονται με την τοπική οικονομία και την τρέχουσα ζωή των κατοίκων της περιοχής.

[\(https://diazoma.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82/\)](https://diazoma.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82/)

Οι στόχοι των προγραμμάτων και η σημασία τους

Στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η ένταξη τόσο των μνημείων του πολιτισμού, όσο και της φύσης στο κέντρο της ζωής, της αειφορίας και της **βιώσιμης ανάπτυξης**.

Η σημαντικότητά των προγραμμάτων, έγκειται στο ότι **αναβαθμίζουν το τουριστικό προϊόν** ποιοτικά (αύξηση επισκεψιμότητας, επιμήκυνση τουριστικής περιόδου κ.ο.κ).

Αποτελούν τον καταλύτη για την καθολική ανάπτυξη σε όλα τα πεδία της οικονομίας (πρωτογενής τομέας, μεταποίηση, υπηρεσίες υψηλού επιπέδου) και πόλο συνέργειας όλων των χρηματοδοτικών πόρων (ΕΣΠΑ, Recovery , ΠΔΕ, ιδιωτικοί πόροι, χορηγίες κ.ο.κ) αλλά και όχημα ενδυνάμωσης και ενσωμάτωσης όλου του αξιακού περιεχομένου της εποχής μας (**συνέργειες, καινοτομία, οικονομία της γνώσης, αειφορία, βιώσιμη ανάπτυξη, καθαρή ενέργεια κ.ο.κ**)

Πολύ σημαντική είναι και η **δυνατότητα συμβολής τους στην ανανέωση και ενδυνάμωση της πολιτιστικής βιομηχανίας κάθε περιοχής δηλ. όλων των δραστηριοτήτων που συνδέονται με το ευρύτερο πεδίο του πολιτισμού, όπως οι εικαστικές και αναπαραστατικές τέχνες, ο κλάδος των εκδόσεων-εκτυπώσεων, ο τομέας της διαφήμισης, το design , η αρχιτεκτονική, οι εκδόσεις λογισμικού, ο κλάδος της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, τα οπτικοακουστικά μέσα, οι κατασκευές, οι χειροτεχνίες παντός είδους, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία.**

Οι προϋποθέσεις επιτυχίας του εγχειρήματος

Μιας και η **λογική των Διαδρομών** είναι ότι «ανοίγουμε» δηλαδή τους χώρους με οργανωμένο τρόπο στον Τουρισμό, διαδίδουμε την **αξία** των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, με έσοδα για την προστασία και επιβίωσή τους στο μέλλον, αλλά και με σημαντικά έσοδα στην τοπική οικονομία, παράλληλα με την προστασία τους **καταλήγουμε** στο ότι πρώτη και βασική προϋπόθεση επιτυχίας του εγχειρήματος είναι οι **αποτελεσματικές συνέργειες.**

Η ενεργός συμμετοχή πολλών «παικτών» δηλαδή - που θα συνεργαστούν, θα συμφωνήσουν και θα υιοθετήσουν το όλο εγχείρημα, αποκτώντας με κάποιο τρόπο «κυριότητα/ownership» - είναι αυτή που οδηγεί στον επιτυχή

σχεδιασμό και έπειτα στην υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης δράσης πολιτιστικής διαδρομής.

Οι παίκτες αυτοί, είναι πρώτιστα οι τοπικοί παράγοντες - αιρετοί των Ο.Τ.Α. κάθε βαθμίδας και οι τοπικοί επιχειρηματίες με τους τυχόν υπερτοπικούς συνεργάτες τους (λ.χ. Tour Operators) και σε τελευταία ανάλυση η τοπική κοινωνία.

Στη συνέχεια, αρκετοί φορείς της κεντρικής διοίκησης, που έχουν ρόλο και αρμοδιότητα σε επιμέρους έργα, που θα προβλέπει ο σχεδιασμός της Διαδρομής: Υπ. Τουρισμού (Προδιαγραφές επιχειρήσεων, προβολή,...), Πολιτισμού (αρχ. χώροι και μουσεία, προδιαγραφές προϊόντων ομοιωμάτων, ΤΑΠ , δικαιώματα φωτογράφισης,...), ΥΠΕΚΑ (προστατευόμενες περιοχές, δάση και μονοπάτια), Υποδομών και Μεταφορών (μεγάλοι οδικοί άξονες, λιμάνια, αεροδρόμια), κ.λ.π., αλλά και φορείς όπως το ΞΕΕ, ο ΣΕΤΕ, ΜΚΟ με πανελλήνια δραστηριότητα κ.λ.π.

Ο συντονισμός όλων αυτών των φορέων, έστω και για έργα μικρού προϋπολογισμού, επειδή δεν είναι αυτονόητος, σε **μια κοινωνία**, μάλιστα, που **δεν διακρίνεται για την ευκολία συνεργασία μεταξύ διαφορετικών ομάδων** , για τούτο, **ως λύση** –προϋπόθεση προτείνεται η παρουσίαση **επεξεργασμένων προτάσεων** στις τοπικές κοινωνίες, που θα πρέπει να τις επεξεργαστούν, να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους και να τις υιοθετήσουν, προκειμένου **ο κάθε φορέας - Περιφέρεια, ΟΤΑ, φορείς επιχειρήσεων, μεμονωμένες επιχειρήσεις, ΜΚΟ** - να αναλάβουν τις δράσεις που θα προβλέπονται και τελικά προκειμένου να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική λειτουργία και συντήρηση της Διαδρομής, ως θεματικού τουριστικού προϊόντος, απαιτείται η εξ αρχής επιλογή και εγκατάσταση αποτελεσματικού Φορέα Διαχείρισης.

<https://diazoma.gr/site-assets/5.- 1.pdf>

Χάρτης 1 : «Πολιτιστική διαδρομή Οιδίπους» <https://www.mag24.gr/deite-olanta-aksiotheata-tis-diadromis-fysis-politismou-stereas-elladas-oidipous/>

4.3 Διαδρομή των μνημείων φύσης και πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας - «ΟΙΔΙΠΟΥΣ»

Περιγραφή

Το πρόγραμμα «*Διαδρομή Φύσης και Πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας – ΟΙΔΙΠΟΥΣ*» σχεδιάζεται από την **Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας**, μετά από **πρόταση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ»**.

Ο τραγικός ήρωας Οιδίπους, ο μυθικός βασιλιάς της Θήβας, δανείζει το όνομά του σε ένα αόρατο δίκτυο που απλώνεται πάνω από τη Θήβα, τους Δελφούς, τις Θερμοπύλες, κάθε γνωστή και άγνωστη γωνιά της Στερεάς Ελλάδας, και τη μετουσιώνει σε ολιστικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού.

Πρόκειται για μια διαδρομή, η οποία αξιοποιεί τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία και τη δικτύωσή τους σε ένα ενιαίο ψηφιακό και φυσικό χώρο. Εντάσσει στο δίκτυο και όλα τα άλλα αξιοθέατα της φύσης και του σύγχρονου πολιτισμού, ενώ ταυτόχρονα παρακινεί τον επιχειρηματικό κόσμο να συμμετέχει

ενεργά σε αυτό το δίκτυο. Πρόκειται δηλαδή, στην πραγματικότητα για μια αλυσίδα ποιοτικής προσφοράς υπηρεσιών και προϊόντων στον επισκέπτη.

Πόλοι Διαδρομής , Προϋπολογισμός και Φορέας Διαχείρισης

Αποτελεί ένα επώνυμο και **ολιστικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού για την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας**, το οποίο διαμορφώνεται με βάση τα σημαντικότερα **μνημεία φύσης και πολιτισμού** σε επτά(7) επιλεγμένους πόλους της Περιφέρειας:

α) Χαλκίδα – Ερέτρια (Εύβοια), β) Δελφοί (Παρνασσός), γ) Καρπενήσι (Ευρυτανία), **δ) Θερμοπύλες (Καμένα Βούρλα-Λαμία-Κάστρο Λαμίας-Οίτη)**, ε) Θήβα, στ) Ορχομενός Βοιωτίας και ζ) Σκύρος. Το μοντέλο που προτείνεται είναι το πρότυπο του «δικτύου διαδρομών», προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο φυσικός κατακερματισμός που χαρακτηρίζει τη Στερεά Ελλάδα.

Η επιλογή των Θερμοπυλών ως κόμβου, σύμφωνα με το «Διάζωμα», έγινε γιατί οι Θερμοπύλες είναι Πύλη εισόδου για επισκέπτες από τη Βόρεια Ελλάδα. Επιπλέον, στην ιστορική αυτή περιοχή, που αποτελεί ένα παγκοσμίως γνωστό ιστορικό τόπο, η οργάνωση του αρχαιολογικού χώρου, η ανάπλαση του πεδίου μάχης και το μνημείο του Λεωνίδα, μπορούν να συνδεθούν με το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών, την «Ανοπαία Ατραπό» και το όρος Καλλίδρομο. Επιπρόσθετα , οι Θερμοπύλες παρουσιάζουν εγγύτητα με τον Εθνικό Δρυμό Οίτης και την Υπάτη (βυζαντινή πόλη των νερών-ιαματικών πηγών).(ΔΙΑΖΩΜΑ pdf final 5-6-18:σελ17)

Το σύνολο των χρηματοδοτήσεων (Β.Α.Α., Π.Δ.Ε., ιδιωτικοί πόροι) που υποστηρίζουν το πρόγραμμα χάρη στη συνεργασία πολλαπλών χρηματοδοτικών πυλώνων είναι 86,100.000 ευρώ. Η Ο.Χ.Ε. λειτουργεί ως ομπρέλα και συνδετικός κρίκος τόσο χρηματοδοτικός όσο και λειτουργικός, ενώ έχει προϋπολογισμό 2,5 εκ. ευρώ.

Ο φορέας διαχείρισης της διαδρομής (Destination Marketing and Management Organization- DMO) είναι η [Αναπτυξιακή Ευβοίας Α.Ε.](#)

Το πρόγραμμα «*Διαδρομή Φύσης και Πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας – ΟΙΔΙΠΟΥΣ*» έχει ήδη ολοκληρωθεί και τέθηκε σε λειτουργία καλώντας όλο και περισσότερες επιχειρήσεις να ενταχθούν σε αυτό. **(Χάρτης 1)**

Τελικά, αξιοσημείωτη είναι η άποψη που εκφράζεται, μέσα από την πρόσφατη ιστοσελίδα της Διαδρομής, πως: Η διαδρομή Φύσης και Πολιτισμού “Οιδίπους” είναι το “ποιοτικό άλμα από τα τεχνικά έργα, σε έργα ζωής” και αποτελεί **την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης με επίκεντρο τα μνημεία.** (<https://oedipusculturalroute.gr/company/anopaea-organic-estate/>)

Πίνακας 2. « Πολιτιστική Διαδρομή Οιδίπους»

Διαδρομή των μνημείων φύσης και πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας - «ΟΙΔΙΠΟΥΣ»

Πρόοδος Έργων και Δράσεων						
Αρχικός Σχεδιασμός	Ένταξη σε Χρηματοδοτικό Πρόγραμμα	Υποδομές	Marketing Plan - Ψηφιακά	Επιχειρηματικότητα	Φορέας Λειτουργίας	Ο.Χ.Ε.
✓	✓	✓	✓	✓	✓	Ο.Χ.Ε.
<p>Ο τραγικός ήρωας Οιδίπους, ο μυθικός βασιλιάς της Θήβας, δανείζει το όνομά του σε ένα αόρατο δίκτυ που απλώνεται πάνω από τη Θήβα, τους Δελφούς, τις Θερμοπύλες, κάθε γνωστή και άγνωστη γωνιά της Στερεάς Ελλάδας, και τη μετουσιώνει σε ολιστικό προϊόν πολιτιστικού τουρισμού.</p>						

5. ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

5.1.1 Ο αρχαιολογικός χώρος των Θερμοπυλών

Ιστορικό

Οι Θερμοπύλες αποτελούν ένα στενό ανάμεσα στο όρος «Καλλίδρομο» και Μαλιακό Κόλπο. Ο αρχαιολογικός χώρος των Θερμοπυλών, αποτέλεσε έναν από τους πιο σημαντικούς ιστορικούς τόπους λόγω της μάχης του 480 π.Χ όπου οι Πέρσες με αρχηγό τον Βασιλιά Ξέρξη Α΄, αντιμετώπιστηκαν με ανδρεία από τους 300 Σπαρτιάτες και τους 700 Θεσπιείς με ηγέτη τον ξακουστό Σπαρτιάτη Βασιλιά Λεωνίδα.

Σημαντική ωστόσο, υπήρξε και η αμφικτυονία των Θερμοπυλών που ήταν η αρχαιότερη με κέντρο την πόλη Ανθήλη.

Οι Πηγές οι Ιαματικές, ήταν αφιερωμένες στον Ηρακλή όπου στη γύρω περιοχή υπήρχαν ιερό και βωμός προς τιμήν του ήρωα.

Κοντά στα στενά, στην Ανθήλη, υπήρχε και οικοδόμημα για να συνεδριάζουν οι Αμφικτύονες. Πολλά Δωρικά φύλα ανήκαν στην Αμφικτυονία όπως Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Φωκείς, Μαλιείς, Λοκροί, Μάγνητες, Περραιβοί, Αχαιοί, Δόλωπες και Ίωνες.

(Καράντζαλη, Ε. στο http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=4961)

5.1.2 Μνημειακή τοπογραφία της περιοχής των Θερμοπυλών και οι μέχρι σήμερα μεταβολές της.

Η Ονοματοδοσία και η αντίληψη για τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης

Οι Θερμοπύλες αναφέρονται για πρώτη φορά από τον Ηρόδοτο σύμφωνα με τον οποίον οι κάτοικοι της περιοχής, «οι επιχώριοι και περίοικοι» όπως τους χαρακτηρίζει, την ονόμαζαν «Πύλαι» ενώ οι υπόλοιποι Έλληνες την ονόμαζαν Θερμοπύλες (Ηρόδοτος, Ζ, 175, 176, 198, 199 κ.α.). Το όνομα οφείλεται αφενός στις θερμές πηγές, που αναβλύζουν εδώ και ήταν ήδη γνωστές από την αρχαιότητα, αφετέρου στη διαμόρφωση του τοπίου και ειδικότερα του διαδρόμου, που διαμορφωνόταν στην αρχαιότητα από τις κρημνώδεις απολήξεις του όρους Καλλίδρομο, που προβάλλονται σε τρία σημεία προς τη θάλασσα και δημιουργούν τρία στενά περάσματα, τα καλούμενα «Πύλες», τη δυτική τη μεσαία και την ανατολική.

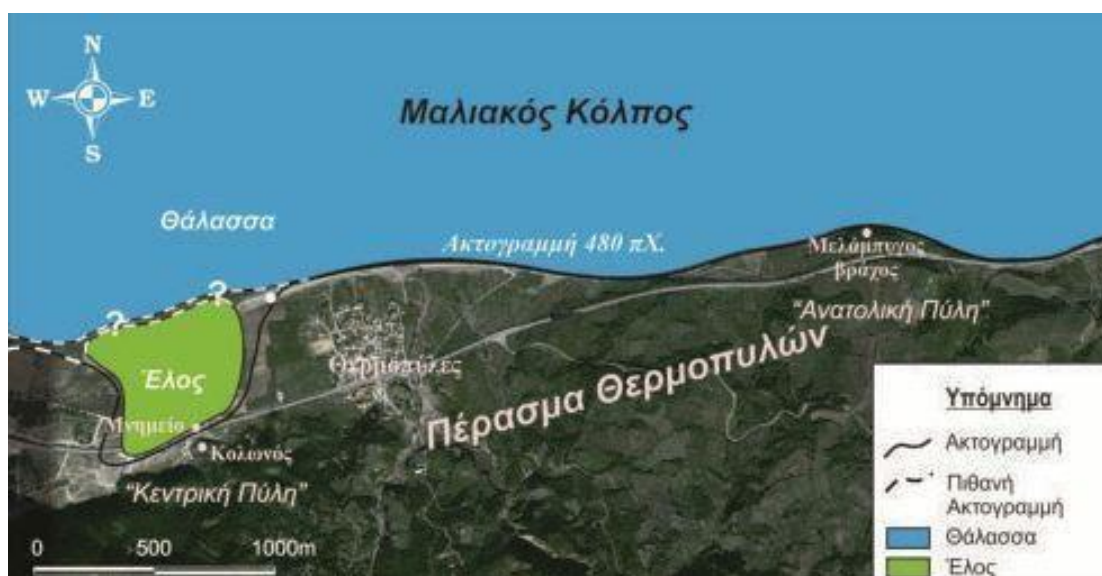
Παλαιότερα πίστευαν, ακόμη και αναγνωρισμένοι επιστήμονες, ότι οι Θερμοπύλες ήταν η μόνη οδός προς τη νοτιότερη Ελλάδα. Η σύγχρονη έρευνα και η ιστορία όμως απέδειξαν ότι αυτή η άποψη είναι μύθος, όπως και αυτή που θεωρεί ότι εδώ ήταν ο μόνος κατάλληλος διάδρομος για την μετακίνηση στρατευμάτων (Staehlin, 1924, 194; Bequignon, 1937, 21;.). Η ιστορία απέδειξε ότι πάντοτε τα στενά υπερκεράστηκαν και περικυκλώθηκαν.

Η αλήθεια είναι πως η δίοδος των στενών των Θερμοπυλών είχε **σημαντικά στρατηγικά πλεονεκτήματα** διότι ήταν ομαλή, σχεδόν επίπεδη, και μπορούσε να υποστηριχτεί από θαλάσσης από πολεμικό ναυτικό (Bequignon, 1937, 45-46; Kraft, 1991, 8). Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Τίτος Λίβιος την χαρακτηρίζει ως «*via militaris*» δηλ. οδό στρατιωτική (Τίτος Λίβιος, XXXVI, 15.11; Bequignon, 1937, 43).

Ο χώρος των στενών

Κατά την εποχή της Μάχης(480 π.χ.)

Ο χώρος των στενών σήμερα ελάχιστη σχέση έχει με αυτόν που περιγράφει ο Ηρόδοτος, όταν κατά την εποχή του το πέρασμα ήταν τόσο πλατύ όσο να διέρχεται μία άμαξα όπως αναφέρει (Ηρόδοτος, Ζ, 176; Bequignon, 1937, 44; Szemler, 1991, 79).

Χάρτης 2

Το πέρασμα των Θερμοπυλών την εποχή της ομώνυμης μάχης (480 π.Χ.). Στο αεροφωτογραφικό υπόβαθρο (από Google Earth) του σχήματος παρουσιάζονται τα χερσαία τμήματα του αρχαίου περάσματος. Με πράσινο χρώμα εικονίζεται το έλος, την ύπαρξη του οποίου επιβεβαίωσε η μέχρι τώρα έρευνα και το οποίο καθιστούσε ακόμη στενότερο το πέρασμα από τη μεσαιά πύλη.

Πηγή: Παπακωνσταντίνου Μαρία-Φωτεινή, Βουβαλίδης Κων/νος [praktika1.qxd \(lamia.gr\)](http://praktika1.qxd(lamia.gr))

Δυτικά υψώνονται απότομα οι απολήξεις του Καλλιδρόμου ενώ ανατολικά βορειοανατολικά την εποχή της περίφημης μάχης του 480 π.Χ. το στενό συναντούσε την βαθειά και απότομη ακτογραμμή της θάλασσας, που έφθανε μέχρι τους πρόποδες του βουνού (εικ. 1).

Εικ. 1. Άποψη των Θερμοπυλίων από ΝΑ. Χαρακτικό. 19ος αιώνας.

Η σημερινή μορφή της περιοχής

Η σημερινή μορφή της περιοχής είναι αποτέλεσμα προσχώσεων χιλιετιών των ποταμών και χειμάρρων που ρέουν εδώ, όπως ο Ασωπός, ο Μέλας και ο Φοίνιξ, καθώς και κατολισθήσεων, που συνέβαλαν στην πρόσχωση της ακτής και μετατροπής της σε πεδινή και ελώδη (χάρτης, 2), Ακόμη και μέχρι το 1939 ο καθηγητής Σπυρίδων Μαρινάτος, που υπήρξε ο μόνος μέχρι τότε που διεξήγαγε ανασκαφική έρευνα στο χώρο, αναφέρει ότι η περιοχή ήταν ελώδης (Μαρινάτος, 1951, 3)

Οι Πύλες (Δυτική-Μεσαία-Ανατολική)

Η δυτική Πύλη που τοποθετείται στο ύψος όπου σήμερα σώζονται τα ερείπια υδραγωγείου και νερόμυλου είναι γνωστή με την ονομασία Ψωρονέρια. Οι πηγές είναι θειούχες και συνιστώνται για παθήσεις του δέρματος εκτός των άλλων.

Στην πλαγιά υψώματος δυτικά του Ζαστανορέματος πιθανολογείται η θέση της αρχαίας Ανθήλης (Thalmann, 1980, 757-760).

Η Ανθήλη υπήρξε κομβικό σημείο στον παράλιο δρόμο προς τη νοτιότερη Ελλάδα. Ο Ηρόδοτος την περιγράφει ως «πόλη» ή «κώμη» και κοντά της πρέπει

να ήταν το Ιερό της Δήμητρας Πυλαίας ή Αμφικτυονίδας (Thalmann, 1980, 757-760). Το Ιερό ήταν έδρα της Πυλαίας Αμφικτυονίας, αποτέλεσμα της υποχώρησης της πολιτικής δύναμης των Λοκρών και της ενίσχυσης εκείνης των Φωκέων μετά τον 7ο αι. π.Χ. Εδώ επίσης μαρτυρείται και Ιερό του Αμφικτύονα, μυθικού προγόνου των Ελλήνων καθώς και ναός του Ηρακλέους, ο οποίος στην αρχαιότητα ως γνωστόν λατρευόταν ως προστάτης των θερμών πηγών (Μαρινάτος, 1951, 55-56).

Προχωρώντας στη θέση των σημερινών εγκαταστάσεων των λουτρών των Θερμοπυλών, υπάρχουν οι θερμές πηγές όπου είχαν κατασκευαστεί μπανιέρες καλούμενες «χύτροι ή κολυμβήθρες» (Μαρινάτος, 1951, 56). **(Εικ 3)**

(Εικ 2): «Ιαματική Πηγή Θερμοπυλών»

<https://www.ilamia.gr/2019/11/17/axiopoioyntai-oi-iamatikes-piges-kai-sti-fthiotida-to-schedio-toy-y-poyrgei-oy-toy-rismoy/>

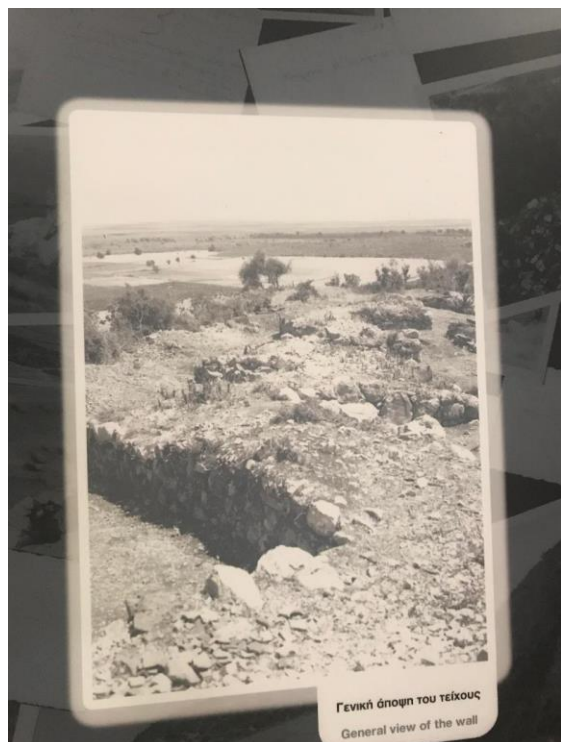

(Εικ.3):«Ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις Θερμοπυλών»

Πηγή : <https://constructionmag.gr/anaptyksi/thermopyles-pio-konta-i-axiopoisi-tis-iamatikis-pigis/>

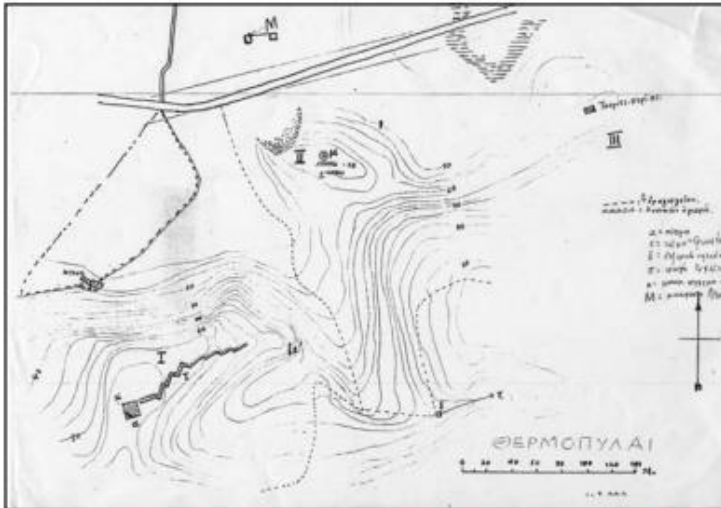
Προχωρώντας προς Νότο στο ύψος περίπου του σημερινού μνημείου του Λεωνίδα, μέσα στην πλαγιά διακρίνονται τμήματα του τείχους, που είχαν οικοδομήσει οι Φωκείς τον 6ο αι π.Χ ως προμαχώνα για την ανάσχεση των Θεσσαλών κατά την διάρκεια των Ιερών πολέμων **(εικ. 6)**, (Ηρόδοτος, Ζ, 176; Szemler, 1991, 106-108). Το τείχος παρουσιάζει επισκευές μεταγενέστερες, απόδειξη της διαχρονικής χρησιμότητάς του και χρήσης του.

(Εικ 6) «Γενική άποψη του τείχους Φωκέων»

Προσωπικό αρχείο

Βόρεια-βορειοανατολικά του τείχους υψώνεται χαμηλός λόφος, που μπορεί να ταυτιστεί με αρκετή βεβαιότητα με τον αρχαίο Κολωνό.

Εικ. 4. Τοπογραφικό διάγραμμα του αρχαιολογικού χώρου των Θερμοπυλών.

Εικ. 4. «Τοπογραφικό διάγραμμα του αρχαιολογικού χώρου των Θερμοπυλών»

Η ταύτιση του Κολωνού προτάθηκε από τον Μαρινάτο εξαιτίας της ευρέσης μεγάλου αριθμού αιχμών «περσικών» «ασσυριακών» και «αιγυπτιακών» (Μαρινάτος, 1951, εικ.21). Ο Κολωνός και το τείχος των Φωκέων εντάσσονται **στην Μεσαία Πύλη.**

Νότια του Κολωνού υπάρχει πηγή, ενεργή μέχρι σήμερα (**Εικ 7**), η οποία κατά τους μελετητές είναι εκείνη στα νερά της οποίας λούστηκαν και προετοιμάστηκαν για την μοιραία μάχη οι υπερασπιστές των Θερμοπυλών .

Η πηγή σήμερα έχει καλυφθεί από βλάστηση όπως και το τείχος των Φωκέων, την εποχή όμως του Μαρινάτου ήταν εύκολα προσβάσιμη και ορατή.

(Εικ 7) «Τρεχούμενη πηγή την οποία χρησιμοποίησαν στη μοιραία μάχη οι υπερασπιστές των Θερμοπυλών»

Προσωπικό αρχείο

Λόγω του νερού υπήρχε υδρόμυλος και πανδοχείο (χάνι) ήδη από τον 18ο αιώνα, το οποίο απεικονίζεται σε χαρακτηριστικό του 1820 και σήμερα έχει μετατραπεί σε ερείπιο, **(εικ. 5)**.

*Εικ. 5. Υδρόμυλος και πανδοχείο-χάνι στις Θερμοπύλες.
Χαρακτικό. 19ος αιώνας.*

Κατά την έξοδο προς Νότο από τα στενά υπάρχει οχυρή θέση-πόλη, που ταυτίζεται με τους αρχαίους Αλπηνούς (Bequignon, 1937, 44-46) με οχυρωματικά έργα του Ιουστινιανού. Εδώ βρίσκονται και οι λίθοι του Μελάμπυγος. Οι οχυρώσεις της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και εκείνης στη θέση Παλαιόκαστρο της Ανάβρας, δείχνουν ένα οργανωμένο σύστημα άμυνας, αποτέλεσμα υψηλής στρατηγικής τέχνης.

Η περιγραφή της μνημειακής τοπογραφίας των στενών καλύπτει περιληπτικά **το παρελθόν των Θερμοπυλών**. (Δακορώνια, Φ. 2013).

Κατά τον 20^ο αιώνα

Το παρόν της περιοχής αποτελεί ο 20ος αιώνας και εξής: Ανασκαφική περίοδος

1939: Τότε για πρώτη φορά γίνονται απόπειρες αρχαιολογικής διερεύνησης των στενών από τον καθηγητή Σπυρίδωνα Μαρινάτο με χρηματοδότηση της φιλαρχαίου Αμερικανίδας Elizabeth Hamlin Hunt. Είναι η μοναδική μέχρι πρόσφατα ανασκαφική έρευνα στον χώρο των Θερμοπυλών.

1950: Στο πλαίσιο της κατασκευής της Νέας Εθνικής Οδού την δεκαετία του 1950, ο λόφος του Κολωνού, προφανώς χωρίς άδεια υπέστη λατόμηση για τις ανάγκες του δρόμου.

1955: Την ίδια περίπου δεκαετία αναγείρεται και το μνημείο του Λεωνίδα έργο που έχει και μία ενδιαφέρουσα και αστεία ιστορία. (Βλ. σελ 67)

1956: Τοποθετήθηκε για πρώτη φορά φύλακας αρχαιοτήτων με έδρα τις Θερμοπύλες, που υπήρξε ο πρώτος και ο μοναδικός φύλακας αρχαιοτήτων ολοκλήρου του Νομού Φθιώτιδας μέχρι το 1969. Η πρόσληψη του αποτελεί ένα σπάνιο δείγμα αίσθησης χιούμορ της δημόσιας διοίκησης. Ο φύλακας αυτός ο κύριος Λεωνίδας Κωνσταντόπουλος επιλέχτηκε μεταξύ δύο υποψηφίων για την θέση εξαιτίας του ονόματος του από τον Μαρινάτο, ο οποίος είχε πει ότι: « ένας Λεωνίδας σύγχρονος ταιριάζει να φυλάει τις Θερμοπύλες»

1960: ο ΕΟΤ έκτισε ένα περίπτερο με σκοπό να γίνει μια έκθεση και κυλικείο. Το έργο αυτό είναι δείγμα της ελληνικής παθογένειας. Κατασκευάστηκε χωρίς ιδιαίτερη μελέτη και σκέψη, σε ακατάλληλο μέρος και σπαταλήθηκαν πόροι, που δεν απέδωσαν ποτέ.

1972: Ιδρύεται η ΙΔ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η οποία λειτούργησε μόνον για δέκα μήνες το 1973.

1977 :Τον Απρίλιο του 1977 επαναλειτούργησε η Εφορεία και έκτοτε λειτουργεί κανονικά.

1978: Μετά από απόφαση του ΚΑΣ δενδροφυτεύτηκε ο χώρος γύρω από το μνημείο με τριακόσια κυπαρίσσια. Ο αριθμός συμβολικός και η φύτευση έγινε σε λάκκους, που ανοίχτηκαν και γέμισαν με καθαρό χώμα. Επίσης δημιουργήθηκαν παρτέρια μπροστά από το μνημείο για να εμποδίζεται η στάθμευση εκεί φορτηγών και αυτοκινήτων, που ρύπαιναν το χώρο.

1979: Επιχώθηκε το λατομείο στον Κολωνό, πάλι με απόφαση του Συμβουλίου, και φυτεύτηκε με θάμνους που φύονται στην περιοχή. Ακολούθησαν κηρύξεις των ορατών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, που αναφέρθηκαν. Η Εφορεία περιοδικά καθάριζε και καθαρίζει τον χώρο και συντηρεί τα φυτά.

1997 : Οι Θεσπιείς για να τονίσουν την συμβολή των χιλίων προγόνων τους, που έπεσαν κατά την περίφημη μάχη, ανάγειραν ένα μνημείο(**εικ.16**) τα εγκαίνια του οποίου έκανε ο τότε πρόεδρος της Δημοκρατίας κος Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος. (Δακορώνια, Φ. 2013).

Κατά τον 21ο αιώνα- Στις ημέρες μας

Το μέλλον της περιοχής αποτελεί ο 21ος αιώνας: Προσπάθεια ανάδειξης και αξιοποίησης του χώρου

2010: Η νέα χάραξη και κατασκευή του ΠΑΘΕ μείωσε την επισκεψιμότητα του χώρου, ίσως προς όφελός του, διότι δεν ρυπαίνεται τόσο πολύ..Λειτουργεί το Κέντρο Ιστορικής ενημέρωσης Θερμοπυλών.

2021:Συνεχίζεται η προσπάθεια για την ανάδειξη και αξιοποίηση του Αρχαιολογικού Χώρου των Θερμοπυλών, της ιαματικής πηγής και των κτιριακών εγκαταστάσεών της, μέσα και από τη διασφάλιση της χρηματοδότησης του συνολικού έργου, ύψους περίπου 3,5 εκατ. ευρώ, μέσα στον Απρίλιο. (<https://www.minfin.gr/web/guest/-/synechizetai-me-schedio-kai-politike-boulese-e-prospatheia-gia-ten-anadeixe-kai-axiopoiese>)

Η πρόταση ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου κινείται προς τις εξής κατευθύνσεις:

Χώρος Θερμοπυλών (1.650.000 ευρώ)

Ανασχεδιασμός του χώρου, ώστε να δημιουργηθούν διαδρομές για τη διακίνηση των επισκεπτών στον χώρο, με παράλληλη μέριμνα για κατάλληλη φύτευση και φωτισμό, στοχεύοντας στη διακριτική ανάδειξη της ιστορικής τοπογραφίας της περιοχής και στην κατανόηση από τον επισκέπτη της αρχαίας εικόνας του τόπου, η οποία είναι σήμερα κατά πολύ μετασχηματισμένη.

Τείχος Φωκίων (700.000 ευρώ)

Το έργο για την αποκατάσταση του τείχους περιλαμβάνει και τον ανασκαφικό καθαρισμό του. Παράλληλα με την ανασκαφή θα πραγματοποιείται η αναστήλωση, με ανάταξη του παρακείμενου υλικού.

- Μελέτες αναβάθμισης του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών
- Εργασίες αναδόμησης του χώρου, τόσο στο εξωτερικό κέλυφος, όσο και εσωτερικά (811.000 ευρώ)
- Ενσωμάτωση πολλαπλών και πολυποίκιλων τρόπων μετάδοσης της πληροφορίας, κυρίως μέσω ψηφιακών μεθόδων, που να καλύπτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερες και μεγάλου εύρους ομάδες επισκεπτών, τόσο ηλικιακά όσο και μορφωτικού επιπέδου (606.784 ευρώ)
- Κατασκευή μίας αρχαιολογικής έκθεσης, όπου προβλέπεται να εκτεθούν αντικείμενα από την ανασκαφή του Σ. Μαρινάτου στις Θερμοπύλες.

Το Υπουργείο Οικονομικών δρομολογεί τη χρηματοδότηση του έργου από το Ταμείο Ανάκαμψης, και είναι σε διαδικασία εύρεσης - από κοινού με το Υπουργείο Πολιτισμού - πρόσθετων πόρων, για την βέλτιστη αξιοποίηση του χώρου.

Λίνα Μενδώνη: «(...) Οι Θερμοπύλες είναι ένας τόπος με υψηλό συμβολισμό προάσπισης ιδανικών και καθήκοντος. Είναι ένας αρχαιολογικός χώρος με διεθνή ακτινοβολία, τον οποίο οφείλουμε να αναδείξουμε, σύμφωνα με την ιδιαίτερη σημασία του για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ιστορίας. Η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου των Θερμοπυλών, παράλληλα με την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών, προσφέρουν έναν μοναδικής ποιότητας και σημασίας αναπτυξιακό και πολιτιστικό πόρο για τη χώρα».

Χρήστος Σταϊκούρας: «(...) Θα επαναλάβω, όπως και πριν από 4 μήνες, ότι εργαζόμαστε, με ορθολογισμό και μεθοδικότητα, ώστε ο παγκόσμιας απήχησης αρχαιολογικός χώρος των Θερμοπυλών να αποκτήσει τη λάμψη που του αξίζει και ο όμορος πλουτοπαραγωγικός πόρος να αξιοποιηθεί τάχιστα, διευρύνοντας την παραγωγική βάση της περιοχής και της χώρας»

5.1.3 Σύγχρονα Μνημεία του Αρχαιολογικού Χώρου (Μεσαία ή Κεντρική Πύλη)

Ανδριάντας Λεωνίδα

Το Ηρώο των Θερμοπυλών, **(Εικ 8,9,10)** που κατασκευάστηκε το 1955, από τον γλύπτη Βάσο Φαληρέα, αποτελεί γλυπτή σύνθεση, που απαρτίζεται από τον ορειχάλκινο ανδριάντα του Λεωνίδα με δόρυ και ασπίδα στο κέντρο, ενώ δεξιά και αριστερά και σε χαμηλότερο ύψος έχουμε τις μαρμάρινες μορφές του προσωποποιημένου Ταυγέτου, του πιο ψηλού βουνού της Πελοποννήσου και του προσωποποιημένου ποταμού Ευρώτα που διατρέχει ολόκληρη τη Λακωνία. Η μορφή του Βασιλιά Λεωνίδα, βασίστηκε σε αρχαίο πολεμιστή που ανέσκαψε η Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή το 1920 και τον ταύτισε με τον Βασιλιά Λεωνίδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ηρώο των Θερμοπυλών κατασκευάστηκε και στήθηκε με δαπάνες Ελλήνων της Αμερικής.

(Εικ 8) « Ο Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»

<https://www.hotelvioletta.com/axiotheata/thermopylai>

(Εικ 9) « Ο Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»
Προσωπικό αρχείο

(Εικ 10) «Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»
Πηγή : <https://exploringgreece.tv/destinations/to-paradoxo-me-to-mnimeio-toy-leonida-stis-thermopyles/18762/>

Ιστορική περιγραφή-Αναδρομή: .

Στη θέση που έπεσε ο Λεωνίδας και οι συμπολεμιστές του, οι αρχαίοι Αμφικτύονες έστησαν μνημείο με χαραγμένο πάνω του το γνωστό επίγραμμα του Σιμωνίδη:

ἽΩ ξειν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Που σημαίνει: "Ἐένε, πες στους Λακεδαιμόνιους ὅτι κειτόμεθα εδώ, πιστοί στους νόμους τους", εννοώντας: "πεθάναμε εδώ ακολουθώντας τις σπαρτιατικές παραδόσεις".

Μετά τη μάχη στις Θερμοπύλες στήθηκε ένας πέτρινος λέοντας για να θυμούνται ὅλοι το ὄνομα του βασιλιά που έπεσε στο σημείο εκείνο. Τα λείψανά του στάλθηκαν για ταφή στη Σπάρτη το 440 π.Χ..

Σήμερα, δεν σώζεται ούτε ο πέτρινος Λέοντας, ούτε το επίγραμμα του Σιμωνίδη. Αντίγραφο του επιγράμματος έχει τοποθετηθεί στην κορυφή του Λόφου του Κολωνού απέναντι από το Ηρώο, ὅπου "παίχτηκε" η τελευταία πράξη της Μάχης. (http://culturewgis.lamia.gr/webgis/gr/poi_info/29)

Το μνημείο ανεγέρθηκε σε ανάμνηση της μάχης των Θερμοπυλών, στην κεντρική πύλη του περάσματος, ὅπου διεξήχθη η τελική φάση της μάχης, ὅπως μαρτυρείται από την συσσώρευση σιδερένιων και χάλκινων λογχών του 5ου αιώνα π.Χ. στους πρόποδες του υψώματος (http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=4961)

Η ιστορία του

Πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο κάποιος ομογενής της Αμερικής ονόματι Δουσμάνης, Σπαρτιάτης στην καταγωγή, πρόσφερε χρήματα για την ανέγερση μνημείου του Λεωνίδα στην Σπάρτη. Ανετέθη τότε στον γλύπτη Φαληρέα να κάνει άγαλμα. Λόγω του πολέμου οι ενέργειες σταμάτησαν. Μετά τον πόλεμο ο Φαληρεύς τελείωσε το άγαλμα, αλλά ο αρχικός χορηγός Δουσμάνης είχε πεθάνει. Έτσι, ο γλύπτης φρόντισε και ήρθε σε επαφή με την οργάνωση ΑΧΕΠΑ, της οποίας ο τότε πρόεδρος Χάρης Μπούρας συγκέντρωσε

τριακόσιους ομογενείς Σπαρτιάτες της Αμερικής, που προσέφεραν από 300 δολάρια ο καθένας για την ανέγερση του μνημείου στην Σπάρτη.

Επειδή το άγαλμα του Λεωνίδα παριστάνεται γυμνό ο τότε Μητροπολίτης της περιοχής αντέδρασε στην κατασκευή του και τελικά αποφασίστηκε το μνημείο και το άγαλμα του Λεωνίδα να στηθεί στις Θερμοπύλες. Μάλιστα οι τριακόσιοι εκείνοι δωρητές έλαβαν τον τίτλο των Ιπποτών των Θερμοπυλών **(εικ. 11)** (Δακορώνια,Φ,2010,2013).

(Εικ 11) « Ελληνοαμερικανοί δωρητές την ημέρα των εγκαινίων του μνημείου του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες»

Τα εγκαινιά του

Το 1954 εμφανίστηκε μια οργάνωση με τίτλο «Ιππότες των Θερμοπυλών». Την οργάνωση αυτή αποτελούσαν 300 ομογενείς της Αμερικής, επιχειρηματίες και μορφωμένοι, οι οποίοι πλήρωναν μια ετήσια συνδρομή στο συμβολικό ποσό των 300 δολαρίων.

Σκοπός της ήταν να προβληθούν οι όμορφες ιστορικές τοποθεσίες της Ελλάδος αλλά και η αξιέπαινη ιστορία της.

Πρόεδρος των « Ιπποτών των Θερμοπυλών» υπήρξε ο Χάρης Μπούρας, παιδί μεταναστών στις ΗΠΑ με καταγωγή από την ελληνική Αρκαδία. Ήταν σημαντικό πρόσωπο του τότε ελληνικού κύκλου στην Ουάσιγκτον, δικηγόρος, ο οποίος μάλιστα διετέλεσε στην πολιτεία της Μασαχουσέτης και υπουργός δικαιοσύνης. Τα μέλη της οργάνωσης αποφασίζουν αργότερα να στήσουν 2 ανδριάντες στην Ελλάδα. Ο ένας ο «Λεωνίδας», να στηθεί στις Θερμοπύλες και ο άλλος ο«Λυκούργος» να στηθεί στη Σπάρτη. Μάλιστα όρισαν και την ημερομηνία των «Αποκαλυπτηρίων» όπως θα τα ονόμαζαν, η οποία ήταν στις 12 Ιουνίου.

Το καλούπι του αγάλματος του Λεωνίδα, μεταφέρθηκε από τον γλύπτη Φαληρέα στο Τορίνο της Ιταλίας σε εξειδικευμένο εργαστήριο με σκοπό να γίνει εκεί η έκχυση του μετάλλου.

Η ιδέα του ανδριάντα του Λεωνίδα ήταν η εξής : Το άγαλμα του Λεωνίδα θα εντασσόταν σε ένα ευρύτερο γλυπτό έργο. Στα άκρα του θα δέσποζαν 2 μαρμάρινα αγάλματα φανταστικών μορφών που θα αντιπροσώπευαν τον Ευρώτα και τον Ταϋγετο, ενώ στο κέντρο της μαρμάρινης κατασκευής θα κυριαρχούσε η μορφή του Λεωνίδα της οποίας το υλικό κατασκευής θα ήταν ο ορείχαλκος για λόγους ασφαλείας και αντοχής επειδή η περιοχή των Θερμοπυλών είναι σεισμογενής. Η βάση της όλης σύνθεσης θα κατασκευαζόταν από πεντελικό μάρμαρο. Θα είχε 27 μ. μήκος και 14 μ. ύψος.

Όμως τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν όπως τα υπολόγισαν. Περισσότερα από 1000 άτομα των ΑΧΕΠΑ, επιθυμούσαν να παρευρίσκονται στη τελετή των Αποκαλυπτηρίων. Το ταξίδι από την Αμερική στην Ελλάδα με υπερωκεάνιο, όπως γινόταν εκείνη την εποχή, απαιτούσε χρόνο και εύρεση κατάλληλου δρομολογίου. Η οργάνωση «Ιππότες των Θερμοπυλών» για να μην εκτεθεί, αλλάζει την ημερομηνία των «Αποκαλυπτηρίων» στις 30 Ιουνίου. Πάλι όμως δεν τηρήθηκε η ημερομηνία. Υπήρξε καθυστέρηση στην κατασκευή και η ημερομηνία παράδοσης του ανδριάντα πέρασε. Ο χρόνος παρήλθε και τα μέλη θα εκτίθονταν ανεπανάληπτα.

Έτσι, παίρνει την απόφαση ο Γλύπτης Φαληρέας να «ξεγελάσει» προσωρινά το κοινό την ημέρα των «Αποκαλυπτηρίων» και αποφασίζει να γεμίσει με γύψο τα καλούπια του Λεωνίδα, να βάψει τον ανδριάντα μπρούτζινο και να τον στήσει στο προβλεπόμενο βάθρο στις Θερμοπύλες.

Έγινε λοιπόν η τοποθέτηση η οποία ήταν έτοιμη λίγο πριν τα εγκαίνια. Την τελετή των αποκαλυπτηρίων τέλεσε ο Βασιλιάς Παύλος(εικ.12). Παρευρέθηκαν πολλοί επίσημοι και κανείς δεν αντιλήφθηκε πως ο ανδριάντας ήταν γύψινος.

Ο πραγματικός ορειχάλκινος ανδριάντας έφτασε στις Θερμοπύλες μετά από 20 ημέρες και τοποθετήθηκε στη θέση του γύψινου.

<https://www.mixanitouxronou.gr/sta-egkainia-toy-andrianta-toy-leonida-estisan-gypsino-antigrafo-i-agonia-min-to-rixei-i-kakokairia-pote-apokalyfthike/>.

(Εικ.12) : «Βασιλιάς Παύλος και Μαρινάτος στα εγκαίνια του Λεωνίδα»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Λόφος Κολωνού Θερμοπύλες

Γενική περιγραφή:

Η μορφή του λόφου του Κολωνού (εικ 14,15) όπου έλαβε χώρα η τελική φάση της μάχης του 480 π.Χ. έχει αλλάξει ριζικά από την αρχαιότητα έως σήμερα. Η μικρή ανασκαφική έρευνα του 1939 στον παραπάνω λόφο απέδωσε πλήθος σιδερένιων και χάλκινων λογχών και αιχμών βελών του 5^{ου} αι. π.Χ , πολλές από τις οποίες ανήκουν σε ανατολικούς τύπους (εικ. 13α,13β,). Σύμφωνα με την αφήγηση του Ηρόδοτου εκεί τάφηκαν οι πεσόντες της μάχης των Θερμοπυλών και προς τιμή τους στήθηκε λίθινος λέων και τρία ενεπίγραφα μνημεία. Σήμερα την κορυφή του λόφου κοσμεί αναπαράσταση του επιγράμματος του Σιμωνίδη του Κείου.

Σχετικός σύνδεσμος: http://culture-wgis.lamia.gr/webgis/gr/poi_info/30

Πηγές: <http://www.lamia.gr/el/content/lofos-kolonoy-thermopyles>

(Εικ 13α)

Πηγή : [Αιχμές βελών από την μάχη των Θερμοπυλών - Ανοπαία ατραπός \(anoaia-atrapos.com\)](http://anoaia-atrapos.com)

(Εικ 13β)

Πηγή : [Αιχμές βελών από την μάχη των Θερμοπυλών - Ανοπαία ατραπός \(anoaia-atrapos.com\)](http://anoaia-atrapos.com)

Τα περσικά βέλη αλλά και οι αιχμές ακοντίων από την ιστορική Μάχη των Θερμοπυλών το 480 π.Χ. που βρέθηκαν στην περιοχή των Θερμοπυλών φιλοξενούνται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

(Εικ 14) «Μνημείο Κολωνού»
Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 15) «Λόφος Κολωνού»
Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Μνημείο Θεσπιέων

Το 1997, με πρωτοβουλία του Δημάρχου Σπάρτης, στήθηκε δίπλα από τον ανδριάντα του Λεωνίδα μια αγαλματένια μορφή, με έναν φτερωτό νεαρό.

Πρόκειται για μια ακέφαλη ανδρική παρουσία που σκοπός της είναι να αντιληφθούμε όσοι το αντικρύζουμε την εθελούσια εισφορά των 700 Θεσπιέων για την ελευθερία της πατρίδος.

Συμβολισμός Μνημείου :

Το τσακισμένο φτερό, συμβολίζει την εκούσια θυσία και τον θάνατο,

Το ανασηκωμένο φτερό συμβολίζει τη νίκη, τη δόξα, την αισιοδοξία, το δυνατό πνεύμα αλλά και την ελευθερία,

Τα τεντωμένα στήθη συμβολίζουν την προσπάθεια, την επιμονή, τον αγώνα, τη δύναμη, την αντοχή, τη γενναιότητα, το θάρρος.

Το γυμνό κορμί συμβολίζει τον Έρωτα που ήταν Θεός των Θεσπιέων, θεός της δημιουργίας, της ομορφιάς, του καλλωπισμού και της ζωής.

(Εικ 16) «Μνημείο Θεσπιέων»

Πηγή : https://www.kaliterilamia.gr/2021/05/blog-post_723.html

5.2 Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών

(Εικ 1) «Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών»
Πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=IM-foxDZGG4&t=436s>

(Εικ 2) «Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών»

5.2.1 Το κτίσμα και η τοποθεσία του

Το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών (Κ.Ι.Ε.Θ.) του Δήμου Λαμιέων, βρίσκεται στις Θερμοπύλες. Κατασκευάστηκε το 2006-2007 και είναι τοποθετημένο στο χώρο δίπλα από το περίφημο μνημείο του Λεωνίδα. Ατενίζει απέναντί του το όρος Καλλίδρομο που υψώνεται επιβλητικό και καταπράσινο ενώ, από την άλλη μεριά, απλώνεται η προσχωσιγενής πεδιάδα του Σπερχειού και των παραποτάμων του. Βέβαια, στα χρόνια του βασιλιά Λεωνίδα και της μάχης των Θερμοπυλών, το 480 π.Χ, η πεδιάδα δεν υπήρχε, αλλά αντίθετα η θάλασσα έφτανε μέχρι τα όρια της παλαιάς Εθνικής Οδού, καταλήγοντας σε αχανή έλη. Απέχει δε από τη Λαμία περίπου 18 χιλιόμετρα και από την περίφημη Λουτρόπολη των Καμένων Βούρλων 27 χλμ.

Το Κέντρο, κτίριο διαστάσεων (878 τ.μ.) στην αρχιτεκτονική του κάτοψη, έχει τη μορφή μιας αιχμής δόρατος που μάλιστα στρέφεται προς το Βορρά, την πλευρά από την οποία, δηλαδή, εισήλθαν οι Πέρσες στις Θερμοπύλες. **Το σχήμα του, δηλαδή, είναι συμβολικό (Εικ 1).**

Έχει μελετηθεί δε να έχει δυο κύριες όψεις, αφού είναι ορατό και από το νέο τμήμα της ΠΑΘΕ (εθνικής οδού), που παρακάμπτει το χώρο των Θερμοπυλών. Εξωτερικά και εσωτερικά είναι πανέμορφο, λειτουργικά σχεδιασμένο, με μεγάλες επιφάνειες γυαλιού που επιτρέπουν να μπαίνει άπλετο φως στο χώρο.

5.2.2 Η ίδρυσή του και ο ρόλος του

Το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών, ιδρύθηκε το έτος 2010 από το Δήμο Λαμιέων με συγχρηματοδότηση από Ευρωπαϊκά κονδύλια. Πρόκειται δηλαδή για **Δημοτικό Μουσείο**. Πρωτολειτούργησε για το κοινό τον Αύγουστο του 2010 στο πλαίσιο των εορτασμών των Θερμοπυλείων και αποτελεί

πρωτοβουλία του Δήμου Λαμιέων, ο οποίος με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του επιχειρησιακού προγράμματος ΕΣΠΑ 2007-2013 ανέλαβε τη μελέτη και την υλοποίηση **αυτού του πρωτοποριακού και καινοτομικού κέντρου ενημέρωσης.**

Ανάμεσα στους σκοπούς του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας του, είναι οι ακόλουθοι:

- α) Η ανάδειξη του ξεχωριστού ιστορικού γεγονότος της μάχης των Θερμοπυλών στο χώρο όπου διεξήχθη η ιστορική μάχη.
- β) Η τουριστική αξιοποίηση της ευρύτερης περιοχής των Θερμοπυλών, με το ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και το τεράστιο ιστορικό-αρχαιολογικό ενδιαφέρον που συγκεντρώνει.
- δ) Η αξιοποίηση του εκπαιδευτικού χαρακτήρα των καινοτομικών εφαρμογών του Κέντρου, με τις επισκέψεις μαθητών κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας από την Ελλάδα και το εξωτερικό.
- στ) Η πραγματοποίηση εκδόσεων, αφιερωμάτων, επετειακών εκδηλώσεων που διατηρούν ζωντανή την ιστορική γνώση και αφυπνίζουν την εθνική συνείδηση.
- ζ) Η διενέργεια των «Θερμοπυλίων», μεγάλης πολιτιστικής εκδήλωσης με μουσικά, θεατρικά και άλλα δρώμενα, κάθε Αύγουστο

Οι καινοτομικές εφαρμογές του Κέντρου

- 1) Εισαγωγική τρίλεπτη ταινία στην αίθουσα προκαταρκτικής ενημέρωσης, όπου ο επισκέπτης ενημερώνεται για τις δυνατότητες εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας που του προσφέρει το Κέντρο
- 2) Αίθουσα με οκτώ διαδραστικές οθόνες, όπου παρουσιάζονται οι πολυμεσικές εφαρμογές με θέμα το ιστορικό πλαίσιο της μάχης και την απήχησή της μέχρι τις μέρες μας. Εκεί, ο επισκέπτης με απλό και εύληπτο τρόπο συλλέγει έγκυρες και τεκμηριωμένες ιστορικά πληροφορίες για τη μάχη των Θερμοπυλών
- 3) Αίθουσα Εικονικής Αναπαράστασης, όπου ο επισκέπτης παρακολουθεί, με ειδικά γυαλιά τεχνολογίας κυκλικής πόλωσης, την προβολή της τρισδιάστατης (3D) ψηφιακής ταινίας για το στρατιωτικό εξοπλισμό Ελλήνων και Περσών, τη διεξαγωγή της μάχης, τις γεωγραφικές πληροφορίες. Εξειδικευμένος υπάλληλος του Κέντρου, εκτελεί χρέη πλοηγού και με τη βοήθεια ενός ασύρματου

τηλεχειριστηρίου καθοδηγεί τους θεατές. Πρόκειται δηλαδή **για ψηφιακό μουσείο.**

Το **Κέντρο** λειτουργεί **επικουρικά** στον αρχαιολογικό χώρο παρέχοντας πληροφορίες στον επισκέπτη **σχετικά με την μάχη των Θερμοπυλών και την τοπογραφία της περιοχής**, καθώς το τοπίο έχει διαφοροποιηθεί λόγω των γεωλογικών ανακατατάξεων και πλέον δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή η έννοια των στενών και το πεδίο της μάχης.

5.2.3 Η λειτουργία του

Προσωπικό

Το απαραίτητο προσωπικό για την ορθή και ασφαλή λειτουργία του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης είναι :

Προσωπικό Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, με σπουδές στην Ιστορία- Αρχαιολογία και τον Ελληνικό Πολιτισμό, ή Τεχνολογικής εκπαίδευσης με εξειδίκευση στην Πληροφορική.

Πέντε(5)αρχαιολόγοι με σύμβαση και ένας(1) φύλακας αποτελούν το προσωπικό λειτουργίας σήμερα.

Ομάδα Εθελοντών

α) Την επίτευξη των σκοπών του Κέντρου, είναι δυνατόν να συνεπικουρεί ειδική προς τούτο Ομάδα Εθελοντών, που ορίζεται από τον Δήμαρχο Λαμιέων και επικυρώνεται με ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Λαμιέων.

β) Η Ομάδα Εθελοντών συνεργάζεται στενά με το Γραφείο Μουσείων και την Επιτροπή Μουσείων του Δήμου Λαμιέων, ώστε να λαμβάνει τις απαραίτητες κατευθύνσεις ανάπτυξης των δράσεών της.

γ) Τα μέλη της Ομάδας Εθελοντών προσφέρουν την εργασία τους, χωρίς αμοιβή και για όσο χρόνο επιθυμούν.

δ) Ο Δήμαρχος Λαμιέων χορηγεί στα μέλη της Ομάδας Εθελοντών, Πιστοποιητικό Συμμετοχής τους στις διάφορες δράσεις του Γραφείου Μουσείων.

γ) **Προσωπικό Φύλαξης, Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**, με γνώση ξένων γλωσσών και Η/Υ και αρμοδιότητες:

- Την τήρηση του διευρυμένου ωραρίου λειτουργίας του Κέντρου.
- Την είσπραξη του εισιτηρίου στην είσοδο.

Ωράριο Λειτουργίας

α) Το ενδεδειγμένο ωράριο λειτουργίας (9.00 – 17.00), συμπεριλαμβανομένων Σαββάτου και Κυριακής, είναι διευρυμένο, εξαιτίας της έντονης σε όλη τη διάρκεια του έτους τουριστικής κίνησης

Ωράριο λειτουργίας:

Δευτέρα – Παρασκευή 08.00 – 19.00

Σάββατο – Κυριακή 10.00- 18.00.

Είσοδος: Από 1 έως 3 ευρώ, κατά περίπτωση.

Τα παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών, οι φοιτητές, οι εκπαιδευτικοί, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι επισκέπτες που κατέχουν κάρτα πολιτισμού έχουν ελεύθερη είσοδο στο μουσείο.

5.2.4 Ο εσωτερικός χώρος

Μετά τη μεγάλη και εντυπωσιακή γυάλινη περιστρεφόμενη είσοδο, κατάλληλη και για Αμέα, ο εισερχόμενος αντικρύζει έναν ιδιαίτερα μεγάλο και φωτεινό χώρο αναμονής. Εκεί μπορεί φορώντας τη στολή του Σπαρτιάτη, να φωτογραφηθεί. **(εικ 3)**

(Εικ 3) «Στολή πολεμιστή Σπαρτιάτη»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Αριστερά της μεγάλης αίθουσας εντοπίζονται **το ταμείο**, το πωλητήριο και το κυλικείο-καφετέρια

Στο Κέντρο είναι απαραίτητο να λειτουργεί **το Πωλητήριο**, για τη διάθεση στο κοινό αναμνηστικών ειδών από την επίσκεψή τους στις Θερμοπύλες. Η αυξημένη τουριστική κίνηση μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τα έσοδα του Δήμου Λαμιέων.

Πιο δίπλα συναντούμε το **κυλικείο- καφετέρια** που πρόκειται για ένα μοντέρνο κυλικείο-καφετέρια με ωραία θέα το βουνό «Καλλίδρομο», με ευχάριστο περιβάλλον αλλά και με φιλικό και εξυπηρετικό προσωπικό.

Στα δεξιά της κεντρικής αίθουσας βρίσκεται ο καινοτομικός χώρος του Κέντρου, αποτελούμενος από τρεις(3) αίθουσες. Ο επισκέπτης μέσω πολύγλωσσης δυνατότητας εικονικής περιήγησης με τρισδιάστατες ψηφιακές απεικονίσεις και οπτικοακουστικών πολυμέσων μπορεί να ταξιδέψει 2500 χρόνια πίσω, αξιοποιώντας εργαλεία και τεχνολογίες αιχμής.

Το τρισδιάστατο βίντεο και το πληροφοριακό υλικό των διαδραστικών οθονών έγινε με την επιμέλεια και την επιστημονική τεκμηρίωση του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και απευθύνεται ηλικιακά σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, μαθητές, φοιτητές μέχρι και μεγαλύτερης ηλικίας άτομα.

<https://www.lamia.gr/basiki-selida/kentro-istorikis-enimerosis-thermopylon>

Η **πρώτη αίθουσα** η οποία φέρει το όνομα «Λεωνίδας» ουσιαστικά είναι μια αίθουσα σεμιναρίων και διαλέξεων(Εικ 4). Παράλληλα χρησιμοποιείται ως χώρος αναμονής, όπου ο επισκέπτης μπορεί μέσα από ένα τετράλεπτο εισαγωγικό βίντεο να πάρει συνοπτικά γενικές πληροφορίες για το πρόγραμμα του Κέντρου και το Δήμο Λαμιέων.

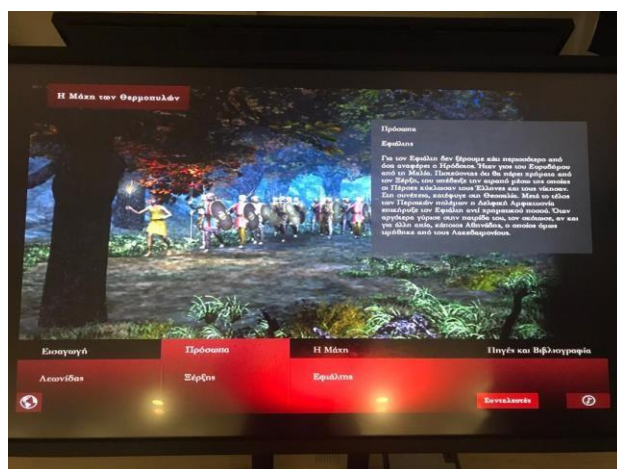
(Εικ 4) Αίθουσα προβολής «Λεωνίδας»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Στη συνέχεια ακολουθεί η αίθουσα με το όνομα «Διηνέκης» προς τιμήν του γενναίου και διακεκριμένου Σπαρτιάτη της Μάχης των Θερμοπυλών. Σε αυτήν προβάλλεται μια τρισδιάστατη ταινία μικρού μήκους με αναπαράσταση της Μάχης. Ο επισκέπτης φορώντας ειδικά γυαλιά μεταφέρεται σε ένα εντυπωσιακό περιβάλλον εικονικής πραγματικότητας (virtual reality), παρακολουθώντας τα γεγονότα της Μάχης, μαθαίνοντας για τον στρατιωτικό εξοπλισμό των Ελλήνων και των Περσών, βλέποντας και τη διάβαση της Ανοπαίας ατραπού.

Στη συγκεκριμένη σκηνή ο θεατής αισθάνεται σαν να είναι παρών και να παρακολουθεί τον Εφιάλτη να οδηγεί μέσα στη νύχτα, τους Πέρσες από την Ανοπαία ατραπό στη Δυτική Πύλη και το λόφο του Κολωνού.

(Εικ 5) «Ανοπαία ατραπός»

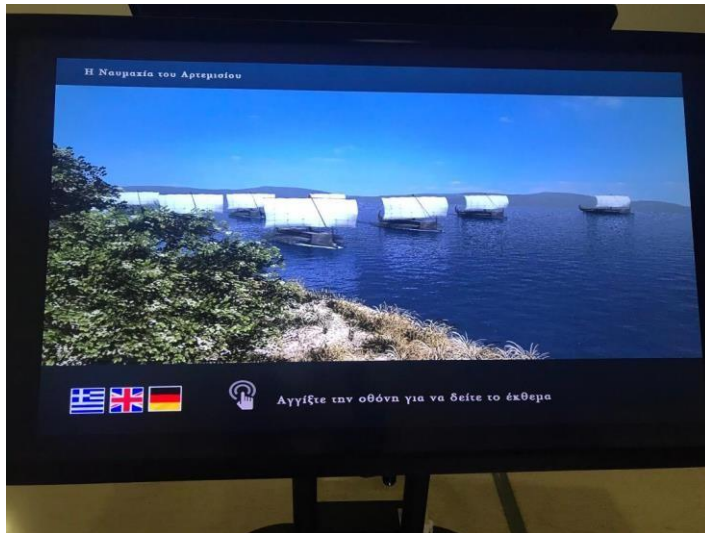
Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Τέλος, στην **τρίτη αίθουσα** η όποια ονομάζεται «Θερμοπύλες» μέσω οχτώ διαδραστικών επιφανειών αφής πάνω σε 4 στάντ (Εικ 12) μπορεί να ενημερωθεί για όλο το πλαίσιο των Περσικών πολέμων.

Το **1^ο στάντ** με τις δύο οθόνες αφορά στο τι προηγήθηκε της μάχης των Θερμοπυλών, δηλαδή, τους πρώτους Περσικούς Πολέμους από την Ιωνική Επανάσταση μέχρι τη Μάχη του Μαραθώνα με την οποία τελειώνουν.

Το **2^ο στάντ** με τις δύο οθόνες αφορά στην Μάχη των Θερμοπυλών, στην οποία πέρα από τις αναπαραστάσεις των γεγονότων των τριών ημερών μπορεί να ενημερωθεί για τους πρωταγωνιστές, καθώς και για τον εξοπλισμό των δύο στρατών αναλυτικά.

Το **3^ο στάντ** με τις δύο οθόνες αναφέρεται στη Ναυμαχία του Αρτεμισίου (Εικ 6) η οποία γίνεται σχεδόν παράλληλα με τη μάχη στις Θερμοπύλες.

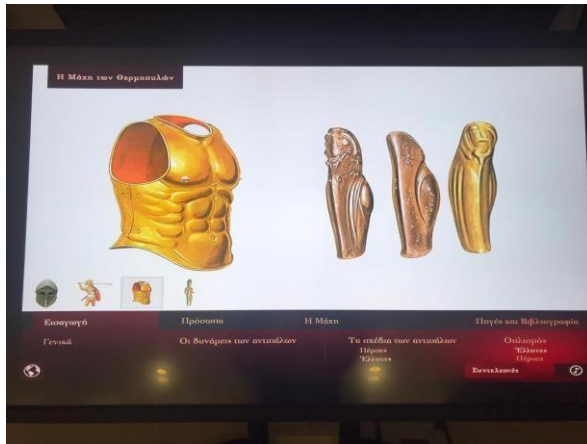
(Εικ 6) «Ναυμαχία του Αρτεμισίου»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Τέλος, το **4^ο στάντ** με τις δύο οθόνες περιλαμβάνει δύο ενότητες:

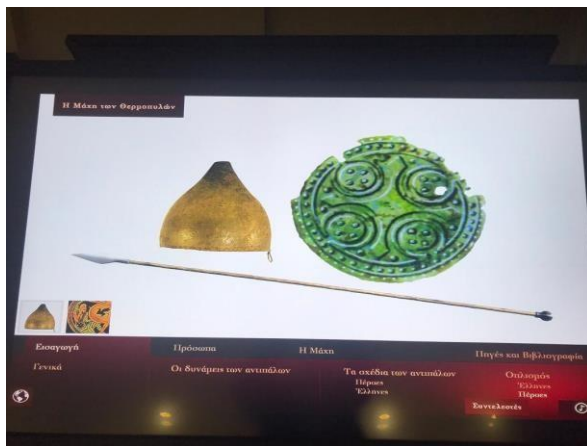
Η πρώτη αφορά στις συνέπειες της Μάχης και στην έκβαση των Περσικών Πολέμων με αναφορές στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας και στη Μάχη των Πλαταιών, καθώς και γενικότερα στις επιπτώσεις στην παγκόσμια ιστορία.

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στον αντίκτυπό στην τέχνη και στην επίδρασή της πάνω στην γλυπτική, τη ζωγραφική, την ποίηση και την λογοτεχνία (Εικ 13,14)

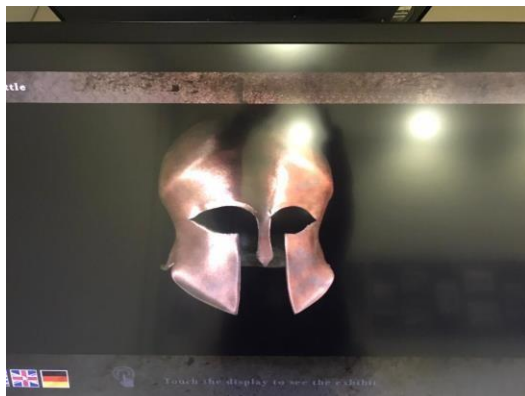
(Εικ 7) «Οπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

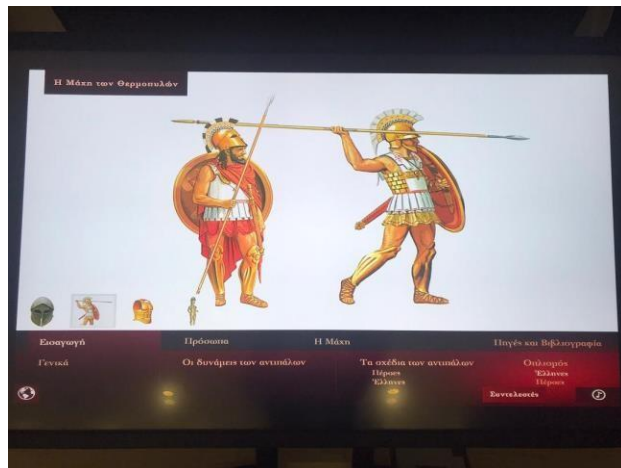
(Εικ 8) «Οπλισμός Περσών πολεμιστών»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

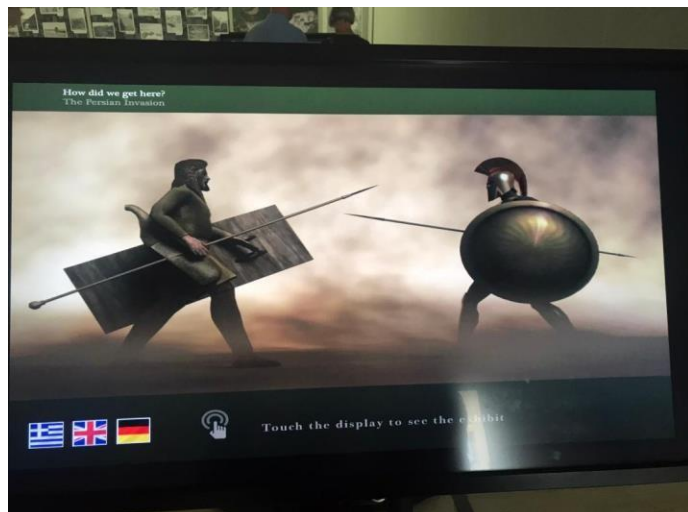

(Εικ 9) «Εξοπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 10) «Εξοπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

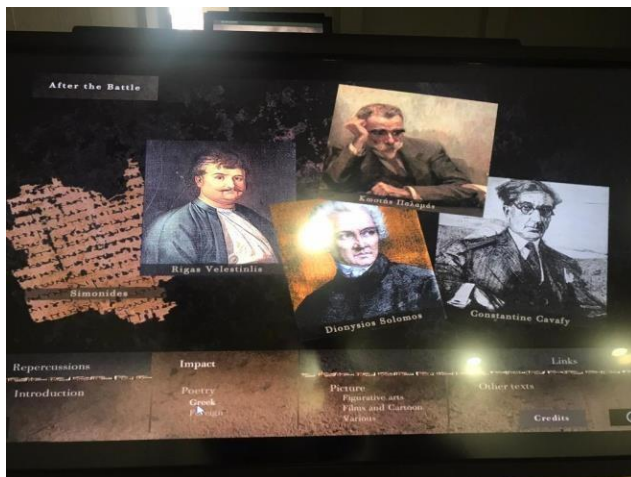

(Εικ 11) «Πέρσης και Έλληνας πολεμιστής»
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

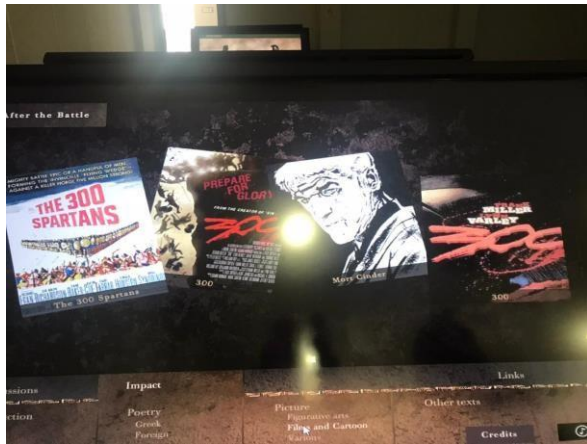
(Εικ 12) «Αίθουσα με τις 8 επιφάνειες αφής πάνω σε 4 σταντ»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 13) «Αντίκτυπος στην ποίηση και λογοτεχνία»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 14) «Αντίκτυπος στον κινηματογράφο»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Έκθεση φωτογραφίας με τίτλο «Ο Μαρινάτος στις Θερμοπύλες» .

Στην ίδια αίθουσα, προβάλλεται έκθεση φωτογραφίας με τίτλο «Ο Μαρινάτος στις Θερμοπύλες» . Έχει ως θέμα το χρονικό της ανασκαφής που διενεργήθηκε από τον καθηγητή Σπυρίδωνα Μαρινάτο στις Θερμοπύλες το καλοκαίρι 1939 και περιλαμβάνει ανέκδοτο φωτογραφικό υλικό από το προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας Ναννούς Μαρινάτου(κόρης του πρωτοπόρου Έλληνα αρχαιολόγου) το οποίο για πρώτη φορά βλέπει το φως της δημοσιότητας χάρη στην έμπνευση του γνωστού αρχαιολόγου της ΕΦΑΦΕΥ Πέτρου Κουνούκλα ο οποίος παρουσιάζει την έκθεση.

Η φωτογραφική έκθεση, σύμφωνα με την ενδιαφέρουσα ξενάγηση του αρχαιολόγου της ΕΦΑΦΕΥ Πέτρου Κουνούκλα, η οποία έγινε προσωπικά για εμάς, προς διευκόλυνση της εργασίας μας, αποτελείται από τρία τμήματα : το τοπίο, τον Κολωνό και το τείχος των Φωκέων.

Πρόκειται για φωτογραφίες αρχαιολογικού ενδιαφέροντος που προέκυψαν κατά την ανασκαφή των Θερμοπυλών από το Μαρινάτο το καλοκαίρι του 1939.

Στο δάπεδο της αίθουσας μπορεί ο επισκέπτης να δει το τοπογραφικό, όπου εμφανίζονται τα ιστάμενα μνημεία, δηλαδή οι αρχαιότητες που ανέσκαψε ο Μαρινάτος στο λόφο του Κολωνού και συγχρόνως να δει και τις εικόνες, δηλ. τι είδους αρχαία βρήκε στο λόφο, αντιστοίχως και στο τείχος των Φωκέων.

Τα σημαντικότερα όμως ήταν τα «κινητά ευρήματα», αιχμές βελών δηλαδή, περσικού τύπου, που βρέθηκαν σε όλη την έκταση της ανασκαφής και τα οποία σήμερα εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ένα σημαντικό κειμήλιο είναι ο ανάγλυφος χάρτης που κατασκευάστηκε από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού το 1955 για τις ανάγκες των Αποκαλυπτηρίων του μνημείου του Λεωνίδα. Είναι σημαντικό για δυο λόγους : ο πρώτος γιατί στον χάρτη αποτυπώνονται τα μνημεία τα οποία ανέσκαψε ο Μαρινάτος και όχι μόνο αυτά. Μας δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθούμε την ακτογραμμή το 480 π.Χ και με τη βοήθεια μιας διπλανής αεροφωτογραφίας (Εικ 15) μπορούμε να αντιληφθούμε τις γεωμορφολογικές μεταβολές που έχει υποστεί ο χώρος λόγω των προσχώσεων του Σπερχειού ποταμού.

Τελειώνοντας ο κ. Κουνούκλας υποστήριξε την ανάγκη για τη συνέχιση των ανασκαφών στο συμβολικό αυτόν αρχαιολογικό χώρο και μας ανάφερε για το όραμα του, για ένα σύγχρονο δηλαδή αρχαιολογικό μουσείο Ρούμελης στο χώρο των Θερμοπυλών, τονίζοντας πως οι Θερμοπύλες έχουν πολλά να μας φανερώσουν ακόμα.

(Εικ 15) «Αεροφωτογραφία Αρχαιολογικού χώρου Θερμοπυλών»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 16) «Μακέτα του πραγματικού χώρου της μάχης το 480 Π.χ»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 17) «Μακέτα του πραγματικού χώρου της μάχης το 480 Π.χ»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

(Εικ 18) «Βασιλιάς Παύλος στα εγκαίνια Θερμοπυλών»

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

5.2.5 «Τα Θερμοπύλεια»

Τα «Θερμοπύλεια» ως θεσμός πολιτιστικών δράσεων διοργανώνονται από το 2010 με σημείο (κέντρο) διεξαγωγής το Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών (Κ.Ι.Ε.Θ) σε ετήσια βάση σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και συλλόγους και με πλήθος εκδηλώσεων.

Μέχρι σήμερα, τα «Θερμοπύλεια έχουν διάρκεια περίπου δέκα (10) ημέρες όπου συγκεντρώνονται οι κυριότερες πολιτιστικές με περίπου δέκα χιλιάδες (10.000) επισκέπτες.

Τα «Θερμοπύλεια» στοχεύουν στην ανάδειξη του ιστορικού χώρου των Θερμοπυλών με άξονα τον πολιτισμό. Η συμμετοχή των πολιτών και επισκεπτών στις εκδηλώσεις είναι ελεύθερη, δωρεάν και καθολική.

Σύμφωνα με το **ΦΕΚ 420/Β'/13.04.2010 σκοπός** του θεσμού είναι η **ανάδειξη, διατήρηση και διάδοση της πολιτιστικής και ιστορικής ταυτότητας** και κληρονομιάς του ιστορικού χώρου των Θερμοπυλών, καθώς επίσης και η συμβολή στη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης του ιστορικού χώρου των Θερμοπυλών, ιδίως μέσω του προγραμματισμού και της ανάπτυξης δραστηριοτήτων και μέσω της διοργάνωσης σε μόνιμη βάση των ετήσιων εκδηλώσεων «Θερμοπύλεια» με κορύφωση την καλλιτεχνική εκδήλωση στο χώρο γύρω από το άγαλμα του Λεωνίδα και με ακτίνα ολόκληρη την ΠΕ Φθιώτιδας και όλη τη χώρα.

Οι **εκδηλώσεις** αυτές συνίστανται σε **καλλιτεχνικές** εκδηλώσεις (τραγούδι, μουσική, χορό, θέατρο, εικαστικές εκθέσεις, αθλητικοί αγώνες κλπ), **πολιτιστικές** εκδηλώσεις ευρύτερου βεληνεκούς (διαλέξεις, ημερίδες, σεμινάρια, προβολή του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής και οικιστικής παράδοσης της περιοχής), **αναπτυξιακές** και λοιπές πρωτοβουλίες και πολιτιστικές επαφές (συνέδρια, σεμινάρια κ.ά.) με σκοπό την πρόοδο του Δήμου και της ΠΕ Φθιώτιδας.

Πίνακας 3. ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ Κ.Ι.Ε.Θ (ΕΤΗ 2014-2022)

ΕΤΗ	ΜΗΝΕΣ												ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΘΕ ΕΤΟΥΣ
	ΙΑΝ	ΦΕΒΡ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠΤ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ	
2014							1.678	2102	1215	596	916	1310	19.521
2015	913	1310	4137	3462	3493	1618	1971	2540	1358	1452	1136	1838	25.228
2016	994	1198	2330	5266	2956	1940	2.010	2238	1259	1327	1603	1560	24.681
2017	891	1365	2898	2953	3790	1787	1897	1613	1293	1482	1385	1690	23.044
2018	1162	1334	3528	3682	4866	2145	1.700	2.092	1.673	1583	1261	1787	26.793
2019	846	980	3.175	5.218	3371	2619	2275	2293	1628	1817	1560	1662	27.444
2020	993	2.113	838	0	0	84	739	1.035	477	635	32	0	6.946
2021	0	0	0	0	238	786	1.538	1.694	976	1.138	737	1.022	8.129
2022	430	403	1107	2399	3870	2441	2039	2507	1593	2339			

Πηγή : Δημοτική Κοινωνικής Επιχείρηση Δήμου Λαμιέων

Πίνακας 4. «Οι πρώτες 10 χώρες σε επισκεψιμότητα ανά έτος αλλά και άλλες πιο μακρινές»

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ 10 ΧΩΡΕΣ ΣΕ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ

ΆΛΛΕΣ ΜΑΚΡΙΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΤΟΣ	ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ 10 ΧΩΡΕΣ ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ			ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ		
	ΧΩΡΑ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΤΟΥΣ	ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ	ΑΤΟΜΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ
2016	ΗΠΑ	1263	23,41%	2016	Βιετναμ	4
	ΠΟΛΩΝΙΑ	837	15,51%		Ιαπωνία	6
	ΙΤΑΛΙΑ	384	7,12%		Κορέα	11
	ΓΑΛΛΙΑ	293	5,43%		Κένυα	3
	ΙΣΠΑΝΙΑ	242	4,49%		Κίνα	36
	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	242	4,49%		Κόστα Ρίκα	65
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	231	4,28%		Μαρόκο	5
	ΑΓΓΛΙΑ	219	4,06%		Μαλαισία	23
	ΚΑΝΑΔΑΣ	179	3,32%		Μαλαουη	4
	ΙΣΡΑΗΛ	148	2,74%		Μεξικό	19
2017	ΗΠΑ	1315	23,94%	Μαρόκο	5	
	ΠΟΛΩΝΙΑ	505	9,20%	Ν.Αφρική	28	
	ΑΓΓΛΙΑ	378	6,88%	Παραγουάη	20	
	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	304	5,54%	Σιγκαπούρη	37	
	ΓΑΛΛΙΑ	300	5,46%	Σρι Λάνγκα	1	
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	287	5,23%	Φιλιππίνες	13	
	ΚΥΠΡΟΣ	227	4,13%	2017	Αργεντινή	23
	ΙΣΠΑΝΙΑ	204	3,57%		Ινδονησία	1
	ΙΤΑΛΙΑ	196	3,71%		Βραζιλία	14
	ΡΩΣΙΑ	178	3,24%		Ινδία	24
			Κολομβία		5	
			Κούβα		2	
			Ν.Ζηλανδία		19	
			Περού		4	
			Ταϊβάν		6	
			Χιλή		7	
2018	ΗΠΑ	1426	26,30%			
	ΠΟΛΩΝΙΑ	637	11,75%			
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	312	5,75%			
	ΑΓΓΛΙΑ	286	5,27%			

	ΓΑΛΛΙΑ	266	4,91%	2018	Γουατεμάλα	2
	ΙΤΑΛΙΑ	242	4,57%		Καζακστάν	32
	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	248	4,46%		Νικαράουα	1
	ΙΣΠΑΝΙΑ	216	3,98%		Συρία	10
	ΙΣΡΑΗΛ	213	3,93%		Αίγυπτος	3
	ΡΩΣΙΑ	153	2,82%		Δομινικανή Δημοκρατία	6
					Ισημερινός	2
					Ισλανδία	4
2019	ΗΠΑ	1993	26,11%	2019	Λίβανος	2
	ΠΟΛΩΝΙΑ	948	12,42%		Παναμάς	3
	ΙΤΑΛΙΑ	376	4,93%			
	ΓΑΛΛΙΑ	370	4,85%	2020	Λιθουανία	7
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	347	4,55%		Δανία	5
	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	338	4,43%		Ουγγαρία	20
	ΑΓΓΛΙΑ	317	4,15%		Λευκορωσία	2
	ΙΣΠΑΝΙΑ	306	4,01%			
	ΚΥΠΡΟΣ	218	2,86%			
	ΚΑΝΑΔΑΣ	211	2,76%			
2020	ΓΑΛΛΙΑ	129	9,26%	2021	Ιράν	2
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	128	9,19%			
	ΗΠΑ	110	7,90%			
	ΑΓΓΛΙΑ	103	7,39%			
	ΙΣΠΑΝΙΑ	59	4,24%			
	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	58	4,16%			
	ΚΥΠΡΟΣ	56	4,02%			
	ΤΣΕΧΙΑ	53	3,80%			
	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	52	3,73%			
	ΠΟΛΩΝΙΑ	51	3,66%			
2021	ΗΠΑ	708	21,03%	2022	Αφγανιστάν	4
	ΓΑΛΛΙΑ	350	10,40%		Βολιβία	3
	ΠΟΛΩΝΙΑ	285	8,46%			
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	218	6,47%			
	ΙΣΠΑΝΙΑ	174	5,17%			
	ΣΕΡΒΙΑ	170	5,05%			
	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	164	4,87%			
	ΤΣΕΧΙΑ	135	4,01%			
	ΑΓΓΛΙΑ	122	3,62%			
	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	122	3,62%			

2022	ΗΠΑ	2018	30,07%			
	ΓΑΛΛΙΑ	548	8,17%			
	ΙΤΑΛΙΑ	453	6,75%			
	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	398	5,93%			
	ΠΟΛΩΝΙΑ	373	5,56%			
	ΑΓΓΛΙΑ	320	4,77%			
	ΙΣΠΑΝΙΑ	269	4,01%			
	ΣΕΡΒΙΑ	206	3,07%			
	ΙΣΡΑΗΛ	193	2,88%			
	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	172	2,56%			

Πηγή : Δημοτική Κοινωνικής Επιχείρηση Δήμου Λαμιέων

6. ΚΑΠΟΙΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Το Στενό των Θερμοπυλών με τις Θερμές (Ιαματικές) Πύλες (περάσματα)του, είναι η περιοχή που τράβηξε την προσοχή μας σε αυτή τη μελέτη : Δηλαδή, το πώς έμεινε, μέχρι σήμερα, χωρίς αξιοποίηση μιας τέτοιας εμβέλειας περιοχή με παγκόσμια αναγνώριση, τόπος στρατηγικής σημασίας στην αρχαιότητα, ιστορικός αρχαιολογικός χώρος της ομώνυμης μάχης και με θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον με αναβλύζουσες από την αρχαιότητα ιαματικές πηγές.

Το Κ.Ι.Ε.Θ, ως κόμβος πολιτισμού και δημιουργικότητας, υπήρξε το κέντρο του ενδιαφέροντος μας, το οποίο ευρισκόμενο στον εμβληματικό αυτό χώρο και με τις πολιτιστικές του εκδηλώσεις στα πλαίσια του θεσμού των «Θερμοπυλείων», βοηθάει στην αύξηση των τουριστικών ροών και επομένως στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη. Αυτό, το αποδεικνύει η επισκεψιμότητά του (βλ.πίν.3,4). Η επισκεψιμότητά του είναι μεγάλη, με κορυφαίο έτος το 2019 που έφτασε τις 27,500 επισκέψεις περίπου, αλλά και το εύρος της επισκεψιμότητας. Το επισκέπτονται τουρίστες από όλη την υφήλιο (βλ.πίν.3,4).

Το Κ.Ι.Ε.Θ είναι ένα ψηφιακό Μουσείο. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν εκθέματα να παρουσιάσει, αλλά με διαδραστικά ψηφιακά μέσα διαχέει τα

συμβολικά μηνύματα της Μάχης των Θερμοπυλών και ευρύτερα του αρχαιολογικού χώρου.

Αυτήν τη συμβολική, άυλη πολιτιστική κληρονομιά μας, διαφυλάσσει πάνω απ' όλα, **κατά την αντίληψή μας**, το Κ.Ι.Ε.Θ και ακολούθως τη διακηρύσσει σε ολόκληρη την Οικουμένη. Το διδακτικό και ιστορικό του περιεχόμενο με ψηφιακή μορφή, διδάσκει το ιστορικό γεγονός και διατηρεί άσβεστη την ιστορική μνήμη.

Την αύρα της περηφάνιας που αποπνέει ο Χώρος των Θερμοπυλών, την αισθάνεται κάθε Έλληνας που περιδιαβαίνει στο χώρο (σημάδι κοινωνικής συνοχής, συλλογικής ταυτότητας, εθνικής ενδυνάμωσης). Από την άλλη, κάθε ξένος που περιδιαβαίνει και αυτός στο χώρο, νιώθει την αύρα του ελληνικού τοπίου, χώρου και στοιχείου και το Κ.Ι.Ε.Θ καλεί τον κάθε ξένο τουρίστα περιηγητή να αφήσει κατά μέρος την αντίληψη ότι η Ελλάδα είναι η χώρα του «όπα!», του «σπασίματος των πιάτων», του «κάνω το κέφι μου», «η Ελλάδα των τεμπέληδων» και η Ελλάδα των 3 sss (sun, sea and sand) και να αποκτήσει μια Νέα Αντίληψη ότι η Ελλάδα είναι η χώρα του «Μολών Λαβέ», του **«Φιλότιμου»**. Αυτή είναι η μεγάλη άυλη πολιτιστική κληρονομιά μας που, κατά την αντίληψη μου, διατυμπανίζεται από το Κ.Ι.Ε.Θ.

Το «Μολών Λαβέ» μετατρέπεται διαχρονικά σε «Μολών Ιδέ» : «Έλα να δεις Οικουμένη τι σημαίνει Ελληνισμός».

Αυτές τις αξίες αναβλύζει η περιοχή ανά τους αιώνες παράλληλα με τις ιαματικές πηγές που αναβλύζουν από εκεί. Αυτές τις συμβολικές αξίες του χώρου όμως, τις καπηλεύονται αρκετοί εθνικιστικοί χώροι, οι οποίοι αντλούν δήθεν πατριωτική δύναμη από τον Σπαρτιάτη μαχητή Λεωνίδα ως ίνδαλμα της αμυντικής του στάσης και τον χρησιμοποιούν για να αναδείξουν το μίσος τους προς τους μετανάστες και προς κάθε διαφορετικότητα (πχ θρησκεία κλπ). Πρόκειται δηλαδή για ρατσιστικές οργανώσεις που ενδύονται έναν δικό τους πατριωτισμό και σε μια διαπλοκή με τη μετανάστευση.

Μια τέτοια ρατσιστική οργάνωση είναι η «Χρυσή Αυγή». Κάνει συχνά συγκεντρώσεις στις Θερμοπύλες για να «τιμήσει» το βασιλιά Λεωνίδα και τους αρχαίους Έλληνες. Αυτές οι συγκεντρώσεις παραπέμπουν σε τελετές της «Κου Κλουξ Κλαν», της αμερικανικής εθνικιστικής- τρομοκρατικής οργάνωσης.

Παρατάσσονται σε σχήμα μαιάνδρου και ανάβουν δάδες υψώνοντας το δεξί χέρι, παραπέμποντας σε ναζιστικό χαιρετισμό.

Επίσης πολλοί ακροδεξιοί και οπαδοί του Δωδεκάθεου της Αρχαίας Ελλάδας συχνάζουν στο χώρο, κάνουν δεήσεις και επικαλούνται το Δωδεκάθεο.

Ωστόσο ,γίνονται και συγκεντρώσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα, καθώς Άγγλοι τιμούν τους 300 του Λεωνίδα περπατώντας ντυμένοι με αρχαιοελληνική περιβολή από Δελφούς προς Θερμοπύλες. Η πορεία διαρκεί 4 ημέρες και ο σκοπός της είναι να συγκεντρωθούν χρήματα για να δοθούν σε βετεράνους στρατιώτες που αντιμετωπίζουν διαταραχή μετατραυματικού στρες αλλά και άλλες παθήσεις που σχετίζονται με το άγχος. (thesstoday.gr)

Απόψεις αυτοδιοικητικών

Ο κ. **Κοτρωνιάς**, νυν βουλευτής Φθιώτιδας και τ. δήμαρχος Λαμιέων και εμπνευστής της ίδρυσης του ΚΙΕΘ, τονίζει πως «Η δημιουργία του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών (ΚΙΕΘ) ήταν η ελάχιστη συμβολή του Δήμου Λαμιέων (στον οποίο διοικητικά ανήκουν οι Θερμοπύλες) στην εκπλήρωση ενός μέρους του χρέους των Νεοελλήνων προς τη θυσία των προγόνων.

Ο Δήμος Λαμιέων με τη συνεργασία του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου υπό τον καθηγητή κύριο Νικόλαο Κόνσολα ενέταξε την δημιουργία αυτού του καινοτομικού μουσείου στο ΕΣΠΑ και κατασκεύασε αυτό το κτήριο στο οποίο με τη χρήση σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας μπορούσαν οι επισκέπτες να ενημερωθούν για όλα τα γεγονότα της μάχης αλλά και για όσα προηγήθηκαν και ακολούθησαν την μάχη των Θερμοπυλών. Γι' αυτό θεωρώ την ίδρυση και την λειτουργία του ΚΙΕΘ **πολύ σημαντική παρέμβαση** σε ένα χώρο που το νεότερο ελληνικό κράτος έχει αφήσει αναξιοποίητο. Μιας και για πολλά χρόνια η μόνη αναφορά στην ηρωική μάχη των Θερμοπυλών γινόταν από το υπέροχο μνημείο που οι Έλληνες

ομογενείς της Αμερικής κατασκεύασαν στον ιστορικό χώρο».

«Η ανάδειξη της **μάχης των Θερμοπυλών** μέσα από το συγκεκριμένο μουσείο» όπως υποστηρίζει, **ο νυν δήμαρχος Λαμιέων, κ. Καραϊσκος**, «προσελκύει πλήθος επισκεπτών, κάτι που το έχει καταστήσει σε σημαντικό **πολιτιστικό πόλο** της περιοχής. Τα **οφέλη** του Κέντρου σε τοπικό, αλλά και περιφερειακό επίπεδο είναι τόσο **οικονομικά** (προβολή και προώθηση τουρισμού, εμπλουτισμός του τουριστικού δυναμικού της περιοχής, ενίσχυση του branding του τόπου, αύξηση της απασχόλησης) όσο και **πολιτιστικά** και **κοινωνικά** (πολιτιστική αναβάθμιση περιοχής, διαπαιδαγώγηση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα ιστορίας και πολιτισμού και προώθηση της επαφής του με σύγχρονα και καινοτόμα μέσα ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς)».

Όμως, επειδή η τεχνολογία τρέχει με ταχύτατους ρυθμούς σήμερα, η τεχνολογία του 2010 θεωρείται ξεπερασμένη, σύμφωνα με τον βουλευτή κ. Κοτρωνιά, και παρά την προσπάθεια η ενημέρωση να γίνεται σε πολλές γλώσσες, πλέον το οπτικοακουστικό περιεχόμενο θεωρεί ότι δεν είναι πλέον ελκυστικό για τους επισκέπτες του σήμερα, οι οποίοι πλέον είναι σε επαφή με την εξελιγμένη τεχνολογία. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται εκσυγχρονισμός ανανέωση και βελτίωση του παρεχόμενου προϊόντος, ώστε να προσαρμοστεί στο σήμερα και να αξιοποιήσει δημιουργικά τις σημερινές τεχνολογίες».

Ενώ από την άλλη ο κ. Καραϊσκος αναφέρει ότι η περαιτέρω αναβάθμιση του ΚΙΕΘ αναμένεται να ενισχύσει και το θεσμό των «**Θερμοπυλείων**», με τον οποίο είναι συνυφασμένο, καθώς αποτελεί μια πολιτιστική εκδήλωση διάδοσης του πνεύματος και του πολιτισμού, που είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ιστορικό τοπόσημο της Μάχης των Θερμοπυλών, καθώς και με την ευνοϊκή συγκυρία ανάπτυξης πλήθους πολιτιστικών εκδηλώσεων και συνεργειών με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών με αντίστοιχα θεματικά ενδιαφέροντα.

7. ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΕΝΟΥ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗ (ΤΟΠΙΚΗ) ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Για την ανάδειξη και την αξιοποίηση του χώρου των Θερμοπυλών, η νυν Δημοτική Αρχή, μέσα από τη συνέντευξη που μας παραχώρησε, μας ενημέρωσε

πως έχει ήδη εξασφαλίσει χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για τις Θερμοπύλες για να προβληθεί η μοναδικότητά του και να αλλαχτεί ο τρόπος που το γνωρίζουμε ως ημέρα για να αποκτήσει την αίγλη που του αξίζει. Αυτό βέβαια σε συνεργασία με τις υπερκείμενες Αρχές και αξιοποιώντας κάθε δυνατή πηγή χρηματοδότησης σε συνεργασία δηλαδή με το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου θα γίνει με ήπια έργα και μη παρεμβατικά στο τοπίο. Μια ενιαία διαδρομή περιήγησης και πλήρους ξενάγησης θα καθιστά επισκέψιμους όλους τους χώρους αρχαιολογικής σπουδαιότητας. Δίκτυο μονοπατιών, ανασχεδιασμός οδικού δικτύου, διαμόρφωση προαύλιων χώρων των μνημείων του Λεωνίδα και των Θεσπιέων, προσθήκη χώρων και πλατωμάτων θέασης στη γύρω περιοχή και ανάδειξη του τείχους των Φωκέων.

Από την άλλη το Κ.Ι.Ε.Θ , με αίτηση χρηματοδότησης στο ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας, θα βελτιώσει τις κτηριακές του οικοδομές και θα εμπλουτιστεί με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα.

Επίσης ο κ. Κοτρωνιάς, πρώην Δήμαρχος Λαμιέων και νυν βουλευτής φθιώτιδας, υποστηρίζει ότι η περιοχή των Θερμοπυλών έχει τρία χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να αποτελέσουν και την βάση της ανάπτυξής τους :

- 1) τα ιαματικά χαρακτηριστικά ,συνδυασμένα με τα σύγχρονα τουριστικά δεδομένα
- 2) τα ιστορικά χαρακτηριστικά ,συνδυασμένα με την περιώνυμη μάχη των Θερμοπυλών
- 3) τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά ,που συνδέονται με την ίδρυση στην περιοχή αυτή , της πρώτης και αρχαιότερης ελληνικής αμφικτιονίας από το 1522 π.χ. της Πυλαιϊκής Αμφικτιονίας ή Αμφικτιονίας των Θερμοπυλών.

Η ναυαρχίδα της ανάπτυξης των Θερμοπυλών πρέπει να είναι η ιαματική πηγή, η οποία είναι γνωστή από τα αρχαία χρόνια. Σ' αυτήν λουζόταν ο Ηρακλής, σε αυτήν λουζόταν ο Λεωνίδας και οι υπερασπιστές των στενών. Αυτή είναι μία από τις ελάχιστες στον κόσμο που βγαίνει μέσα από το βουνό με τη μορφή καταρράκτη. Και όμως, οι εγκαταστάσεις, δηλαδή τα λουτρά ,τα ξενοδοχεία και

το εστιατόριο , ακολουθώντας την υποβάθμιση του ΕΟΤ , απαξιώθηκαν σταμάτησαν την λειτουργία τους και απλώς αυτή τη στιγμή φιλοξενούν πρόσφυγες.

Όλο αυτό το διάστημα, επειδή η πηγή των Θερμοπυλών είναι εθνικής σημασίας και ανήκει στο ΤΑΙΠΕΔ δεν μπορούσε η Τοπική Αυτοδιοίκηση να έχει λόγο για την αξιοποίηση της , το κράτος δεν έδινε προτεραιότητα στην εξεύρεση επενδυτών , συνέχιζε να υποβαθμίζεται και κανείς δεν προχωρούσε στην αξιοποίησή της.

Παρόλα αυτά στο πλαίσιο των θεσμικών δυνατοτήτων του ο Δήμος Λαμιέων πέραν της κατασκευής του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών , προχώρησε στην υπογραφή ενός μνημονίου συνεργασίας με το τεχνικό επιμελητήριο Ελλάδος (Τμήμα ανατολικής Στερεάς) και την ΙΔ εφορία κλασικών αρχαιοτήτων Φθιώτιδος , για την ήπια αναμόρφωση και ανάδειξη του ιστορικού χώρου πάνω στο οποίο το υπουργείο πολιτισμού , προχωράει σήμερα στην ανάπλαση αυτού του ιστορικού χώρου.

Παράλληλα για την ανάπτυξη της περιοχής με βάση την πολιτιστική συνιστώσα που έχει σχέση με τις αμφικτυονικές ιδέες της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών που αναπτύχθηκαν σ' αυτή την περιοχή, ανέφερε ο κ. Κοτρωσιάς πως, ως δήμαρχος, είχε κάνει μία πρόταση για τη δημιουργία ενός παγκόσμιου χωριού (πλανητικού χωριού) στο οποίο κάθε χώρα, μέλος του ΟΗΕ, σε χώρο που θα της παραχωρηθεί δωρεάν και με το καθεστώς που ισχύει για τις πρεσβείες, θα δημιουργήσει ένα κτίριο χαρακτηριστικό του πολιτισμού και της ιστορίας της. Επιπρόσθετα, στο κέντρο του χωριού θα δημιουργηθεί ένα διεθνές κέντρο μελέτης και προώθησης της ειρηνικής συνεργασίας των λαών σε συνεργασία με τα μεγαλύτερα Πανεπιστήμια του κόσμου. Εξυπακούεται ότι στο πλανητικό χωριό θα υπάρχουν συγχρόνως εμπορικές δραστηριότητες που θα εξασφαλίζουν την βιωσιμότητά του.

Επίσης, θεωρεί ότι είναι η πρώτη φορά που έχουν προχωρήσει διαδικασίες για σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με την εξεύρεση και ανάδειξη επενδυτή για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών των Θερμοπυλών.

Ήδη ολοκληρώθηκε το ΕΣΧΑΔΑ (Εγκριση του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου) και με βάση αυτό , προχωρά στην προκήρυξη για εκδήλωση ενδιαφέροντος επενδυτή, ενώ παράλληλα το υπουργείο Πολιτισμού βασισμένο στο παλαιότερο μνημόνιο συνεργασίας Δήμου ,ΤΕΕ ,ΙΔ εφορίας αρχαιοτήτων , προχωράει στην ανάδειξη του ιστορικού χώρου. Εάν βρεθεί επενδυτής, τότε είναι βέβαιο ότι μπαίνουμε, όπως υποστηρίζει, σε μία νέα εποχή και ότι μπορούμε μετά , με αλυσιδωτό τρόπο, να προσδοκούμε στη δημιουργία και πολλών άλλων εγκαταστάσεων που περιλαμβάνουν το πλανητικό χωριό , κέντρο αποκατάστασης , εργοστάσιο παραγωγής καλλυντικών και άλλες επενδύσεις που προβλέπονται ήδη στις πολυπληθείς μελέτες (π.χ μελέτη της Fuzzi) που κατά καιρούς έχουν εκπονηθεί για την αξιοποίηση των Θερμοπυλών.

Οι Θερμοπύλες υποβλήθηκαν για χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης μέσα από έναν ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό που σημαίνει , όπως πληροφορηθήκαμε από τον νυν Δήμαρχο Λαμιέων κ. Καραϊσκό, με την συνέντευξη που μας παραχώρησε , ότι συνολικά η αίτηση χρηματοδότησης από το ΤΑΑ υιοθετεί την Agenda 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και τους 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης με τους 169 υποστόχους για την επίτευξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης για όλους -δηλαδή μίας οικονομικής ανάπτυξης, που θα εγγυάται την κοινωνική ευημερία χωρίς αποκλεισμούς και την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, προς όφελος όχι μόνο των σημερινών αλλά και των μελλοντικών γενεών- έως το 2030.

Στον Πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνεται η σύνδεση των στρατηγικών και ειδικών αναπτυξιακών στόχων της αναβάθμισης του ΚΙΕΘ με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης:

Στρατηγικός Στόχος	Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ
Πολιτιστική ανάδειξη της περιοχής των Θερμοπυλών και ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας του Δήμου Λαμιέων με όρους βιωσιμότητας	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 11: Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες
Ειδικός Αναπτυξιακός Στόχος	Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ
Ενεργειακή και περιβαλλοντική αναβάθμιση του κελύφους του κτιρίου	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 13: Δράση για το κλίμα
Απόδοση ταυτότητας στο χώρο	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 11: Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες
Εμπλουτισμός της εμπειρίας της επίσκεψης	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη
Επικαιροποίηση της τεχνολογικής υποδομής υποστήριξης και έκθεσης του κέντρου	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη
Ανανέωση των ψηφιακών εφαρμογών	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος συνδράμει και αυτή σε συνεργασία με το Διάζωμα, στα πλαίσια της πολιτιστικής διαδρομής «Οιδίπους», προβάλλοντας τον τουρισμό με έναν από τους κόμβους της πολιτιστικής διαδρομής, τον κόμβο των Θερμοπυλών δηλαδή, και στηρίζει, με τη σειρά της, την επιχειρηματικότητα, τον πολιτισμό και τα μνημεία φυσικού πλούτου της περιοχής για μια βιώσιμη ανάπτυξη.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πολιτιστική κληρονομιά είναι ένας σημαντικός αναπτυξιακός πόρος. Μπορεί να συνδεθεί με την οικονομία. Στην ουσία έχει οικονομική αξία. Η σύνδεσή της με τον τουρισμό, ο οποίος έχει αποδειχτεί πως είναι η βαριά βιομηχανία της χώρας μας, μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να φέρει.

Για να προκύψει όμως αυτό χρειάζεται να αναδειχθούν οι τόποι της πολιτιστικής κληρονομιάς, να προσελκυστεί ποιοτικός κυρίως τουρισμός και όχι μαζικός, μέσα από διαδρομές και δίκτυα πολιτισμού. Έτσι, θα βελτιωθεί η τουριστική εμπειρία. Σε αυτήν την κατεύθυνση, κινείται το «Διάζωμα», έχοντας ολοκληρώσει τη διαδρομή «Οιδίπους» που τη θεωρεί **την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης με επίκεντρο τα μνημεία** (<https://oedipusculturalroute.gr/company/anopaea-organic-estate/>).

Επίσης, είναι αναγκαίο η διαχείριση των χώρων πολιτισμού και των αρχαιολογικών χώρων, να προσφέρει το πλαίσιο για μια ολοκληρωμένη εμπειρία. Πράγμα που σημαίνει ότι μεριμνούμε και σχεδιάζουμε στρατηγικές για μια ολιστική διαχείριση τέτοιων χώρων.

Στον συγκεκριμένο χώρο μελέτης μας, υπάρχει το Κ.Ι.Ε.Θ, ο αρχαιολογικός χώρος των Θερμοπυλών και η ιαματική πηγή με τις ξενοδοχειακές της εγκαταστάσεις. Με κοινή ανακοίνωση τύπου (Δεκέμβριος 2021), το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Οικονομικών, συντονίζουν τη δράση τους για χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης, ενώ με τη θετική γνωμοδότηση του ΚΑΣ και με έγκριση από το ΚΣΔ (Κεντρικό Συμβούλιο Διοίκησης Δημόσιας Περιουσίας) του Ειδικού Σχεδίου Χωρικής Ανάπτυξης του Δημοσίου Ακινήτου (ΕΣΧΑΔΑ) και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Ιαματικής Πηγής Θερμοπυλών (ΣΜΠΕ) **άνοιξε ο δρόμος** για τη βέλτιστη αξιοποίηση του χώρου δηλαδή του Στενού των Θερμοπυλών. Συνεπικουρεί και το ΤΑΙΠΕΔ στην αξιοποίηση του περιουσιακού στοιχείου στην περιοχή.

Οπότε 4 μήνες μετά (Απρίλιος 2022), παρουσιάστηκαν μελέτες και για την ανάδειξη του πεδίου της Μάχης (μελέτες ήπιας ανάπλασης, αρχιτεκτονικές μελέτες για τείχος Φωκέων) και για την αναβάθμιση του ΚΙΕΘ (σε κτηριακές υποδομές και τεχνολογικό εξοπλισμό), ενώ το Διάζωμα παρουσίασε και δωρεάν

μελέτη για το τείχος των Φωκέων. Τώρα αναμένεται να βρεθεί επενδυτής για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών και των ξενοδοχειακών του εγκαταστάσεων, ώστε να υπάρχει τουρισμός αναψυχής (θεραπευτικός τουρισμός, τουρισμός ευεξίας, ιστορικός τουρισμός).

Στην ουσία παρατηρούμε **σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα**, ενώ όλοι οι φορείς του Δημοσίου (Κεντρική και Περιφερειακή διοίκηση) προχωρούν σε συνέργειες για ένα καλό αποτέλεσμα που δεν είναι άλλο παρά **η βιώσιμη ανάπτυξη**. Ενώ οι ενεργοί πολίτες, δηλαδή η Κοινωνία των Πολιτών με τη μορφή του Διαζώματος συνεπικουρεί με το μέγιστο δυνατό τρόπο.

Είναι πλέον μια **ολοκληρωμένη προσέγγιση** της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον υπάρχει **συμμετοχική διακυβέρνηση** στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς («κοινό αγαθό») (άρθρο 14) και εναλλακτικοί μέθοδοι χρηματοδότησης.

Έτσι συνδέεται πλέον σε αυτόν τον χώρο, η πολιτιστική κληρονομιά με τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία(«Θερμοπύλεια») αλλά και με τη δημιουργική οικονομία (παραγωγή σύγχρονων προϊόντων και υπηρεσιών πωλητήριο ΚΙΕΘ), ενώ υπάρχει σύσφιξη σχέσεων και δεσμών μεταξύ όλων των εμπλεκομένων μέσα από τα συμβολικά μηνύματα του χώρου (κοινωνική συνοχή)

Ο Χώρος, δεν είχε αξιοποιηθεί μέχρι σήμερα, διότι δεν υπήρχαν εκεί τρανταχτά ορατά αρχαιολογικά ευρήματα. Το μοναδικό ορατό, ήταν το τείχος των Φωκέων, τελείως, όμως, παραμελημένο. Το μόνο που διέθετε ο Χώρος τελικά, ήταν το ένδοξο ιστορικό παρελθόν της Μάχης. Αργότερα, το μνημείο του Λεωνίδα στη δεκαετία του '60, μαζί με την Ιαματική Πηγή και τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, έδωσαν μια προσωρινή αίγλη στην περιοχή.

Από το 2010 και μετά, με την ίδρυση του ΚΙΕΘ, δίνεται έμφαση στο Πεδίο της Μάχης αλλά και με τη συγκυρία της φιλομορφίας «Τριακόσιοι» αναβαθμίζεται η περιοχή. .

Στη συνέχεια, η απαξίωση των Ιαματικών Πηγών από τον ΕΟΤ και η ακαμψία του ΤΑΙΠΕΔ από το 2013 στο οποίο μεταβιβάστηκε η Ιαματική Πηγή, υπήρξαν το κώλυμα για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Επικρατούσε ένα καθεστώς στρεβλώσεων γύρω από την περιοχή με πολλά ζητήματα που αφορούσαν τις υπερκείμενες Αρχές όπως Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο που

δεν είχε καθορίσει αρχαιολογικές ζώνες, κάποια στρέμματα του χώρου είχαν κηρυχθεί αναδασωτέα κ.α

Υπήρχαν επίσης διαφωνίες πολιτών για τη χρήση του Χώρου, καθώς κάποιοι ιδιώτες διεκδικούσαν δικαιώματα γης στον Αρχαιολογικό Χώρο, ενώ άλλες ομάδες πολιτών, διαφωνούσαν με την επένδυση των Ιαματικών Πηγών από ιδιώτη.

Σήμερα η Πολιτεία, ωστόσο, απαγκιστρώθηκε από όλα αυτά και προχώρησε σε συντονισμό ενεργειών. Όλοι οι Φορείς και Υπηρεσίες που σχετίζονταν με την επίλυση αυτού του μεγάλου ζητήματος άλλαξαν ρυθμιστικό πλαίσιο και ο καταλύτης ήταν -όπως προκύπτει από την έρευνά μας-για αυτήν τη στροφή, η κρίση της πανδημίας. Ήταν αυτή που έφερε στο προσκήνιο το Ταμείο Ανάκαμψης και έπρεπε η κάθε χώρα να παρουσιάσει **ολοκληρωμένες** προτάσεις για επενδυτικά έργα για να απορροφήσει κονδύλια. Ήταν και είναι η μεγάλη ευκαιρία που δεν πρέπει να χαθεί. Έτσι, λοιπόν, φαίνεται από την έρευνά μας, ότι η πανδημική κρίση λειτούργησε, τουλάχιστον για την Ελλάδα ως «δημιουργική καταστροφή» (Schumpeter, 2006) και κατόπιν αυτής φάνηκε ότι, με κίνητρο το ΤΑΑ, γίνονται φιλότιμες προσπάθειες εκ μέρους της ελληνικής πολιτείας να αξιοποιηθεί οικονομικά ο πολιτισμός μας και όχι μόνο αυτό, φαίνεται ότι αλλάζει πραγματικά **το μοντέλο διαχείρισης του πολιτισμού μας**. Έντονο αποτύπωμα αυτής της αναπτυξιακής αλλαγής αποτελεί η πρόσφατη προσπάθεια **για την ολιστική διαχείριση του εμβληματικού χώρου των Θερμοπυλών**. **Αυτή η διαπίστωση είναι και η προσφορά μας στην παρούσα έρευνα.**

Οι Θερμοπύλες είναι ένας τόπος ,ένα κομμάτι της πατρίδας που λαμπρύνεται από το μεγαλείο της μάχης των Θερμοπυλών από τις ιδέες και την θυσία των μαχητών.

Οι Θερμοπύλες είναι ένας θεματοφύλακας των παραδόσεων των αγώνων αλλά και του πολιτισμού των προγόνων μας.

Στις Θερμοπύλες οι Αμφικτύονες έθεσαν τους κανόνες της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών , στις Θερμοπύλες συναντήθηκε η Ευρώπη με την Ασία ,συναντήθηκε η ειρήνη των Αμφικτυονιών με την μέχρις εσχάτων μάχη του

Λεωνίδα, συναντήθηκε ο ηρωισμός με την προδοσία ,γι' αυτό στις Θερμοπύλες οι Νεοέλληνες πρέπει να κάνουμε πολλά, υποστηρίζει ο κ.Κοτρωιάς.

Οι Θερμοπύλες είναι ένα μέγεθος που δεν είναι δυνατόν να το διαχειριστεί κανείς στα χρονικά όρια μίας θητείας είτε κυβερνήσεων είτε τοπικών αρχών. Είναι ένα μέγεθος που ξεπερνά τις δυνατότητες και τα όρια μίας γενιάς ή μίας τοπικής υπηρεσίας. Ας πάρουμε ως παράδειγμα ένα γειτονικό αρχαιολογικό χώρο, τους Δελφούς, οι οποίοι ερευνούνται και μελετώνται 120 χρόνια από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. (Δακορώνια, Φ. 2013).

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adorno, T. (1991). *The Culture Industry*. London: Routledge.

Αθανασίου, Λ., 2007, *Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής, Ποσοτικές και Ποιοτικές προσεγγίσεις*, Εκδόσεις Εφύρα, Αθήνα

André Desvallées και François Mairesse(2010) *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*. Armand Colin,2010, ICOM-Ελληνικό τμήμα, 2014

Alivizatou, M. (2016). *Intangible heritage and the museum: New perspectives on cultural preservation*. Routledge.

Αυδίκος, Β. (2014). *Οι Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Βερνίκος, Ν. Δασκαλοπούλου, Σ. Μπαντιμαρούδης, Φ. (2005). *Πολιτιστικές Βιομηχανίες: Διαδικασίες, Υπηρεσίες, Αγαθά*. Αθήνα: Κριτική.

Caves, R. (2000), *Creative Industries – Contracts between Art and Commerce*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Γκαζή Α. (1999), «Από τις μούσες στο μουσείο: Η ιστορία ενός θεσμού δια μέσου των αιώνων», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 70, 39 – 46

Γκαντζιάς, Γεώργιος (2007). Ο Πολιτισμός στην Ψηφιο-Επικοινωνιακή Παγκοσμιοποίηση. Πολιτιστικές Δραστηριότητες, Γενικό (Δημόσιο) Συμφέρον και Νέες Τεχνολογίες, στο 13ο συνέδριο Εφαρμογών Πληροφορικής και Επικοινωνιών: Η Μετάβαση από την Κοινωνία της Πληροφορίας στην Κοινωνία και Οικονομία της Γνώσης, Θεσσαλονίκη

Ζορμπά Μ. (2014), Πολιτική του Πολιτισμού, Ευρώπη και Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, Αθήνα : Πατάκη

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση. Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Καραμπάτσου-Παχάκη, Κ. (2000), Ο Πολιτισμός ως Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας, ΚΕΠΕ, Αθήνα

Καραχάλιος, Α. (2018) «Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες των μουσείων και οι επιπτώσεις που επιφέρουν στον χαρακτήρα τους» (Διπλωματική εργασία). Πάτρα

Κλάδος Γ. (1994), Πολιτισμός και τοπική Αυτοδιοίκηση, στο: Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία, Αθήνα: ΕΕΤΑΑ

Kotler N. & Kotler W & Kotler P. (2008) «Δημιουργώντας νέους επισκέπτες και επιτυγχάνοντας την οικονομική βιωσιμότητα στην εποχή του μάρκετινγκ των μουσείων», *Τετράδια Μουσειολογίας* 5 , 21 – 32

Κοκκώνης, Μ. Μπαντιμαρούδης, Φ. Πασχαλίδης, Γ. (2010). Ψηφιακά Μέσα: Ο Πολιτισμός του Ήχου και του Θεάματος. Αθήνα: Κριτική.

Κόνσολα, Ν. (2006). Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική. Αθήνα: Παπαζήσης.

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. και Γκρίμπα Ε. (2011) Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Αθήνα: Κριτική.

Κοτρίκλα, Ά. (2015). ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ [Κεφάλαιο]. Στο Κοτρίκλα, Ά. 2015. Ναυτιλία και περιβάλλον [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Κυριαζή, Ν. (2011). Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών. (Νέα διευρυμένη έκδοση). Αθήνα: Πεδίο

Β. Λαμπρινουδάκης, Η αναγκαιότητα της διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων: η εμπειρία της Νάξου και γενικότερες σκέψεις, στο Etienne (ed.), 363-370.

Λαζαρέτου, Σ. (2014). Η Έξυπνη Οικονομία: “Πολιτιστικές” και “Δημιουργικές” Βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να Αποτελέσουν Προοπτική Εξόδου από την Κρίση;. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Working Paper No 17

Λεκάκης, Σ.(2015) Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Μια επισκόπηση

L. Mendoni, The Protection and Presentation of Archaeological Sites in Connection with sustainable Development: The Archaeological Site of Karthaia, in P. Doukellis-L. Mendoni (eds.), Perception and Evaluation of Cultural Landscapes, 197-221/ (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 38), Athens 2004, 187-221;

Loulanski, T. (2006), "Revising the Concept for Cultural Heritage: The Argument for a Functional Approach", *International Journal of Cultural Property*, 13(2), 207-233.

Μέργος, Γ (2020) «Η άλλη όψη του Ιανού: η οικονομική αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και ο αναπτυξιακός της ρόλος» σελ. 393-406. Περιλαμβάνεται σε: *Η επόμενη ημέρα της ελληνικής οικονομίας, προκλήσεις και αναπτυξιακές προοπτικές. Αναπτυξιακός τόμος για τον Τάκη Πολίτη*, IOBE – Τράπεζα Ελλάδας,

Μουσιόπουλος, Ν., Ντζιαχρήστος, Λ., & Σλίνη, Θ. (2015). Εισαγωγή: Αρχές Αειφορίας [Κεφάλαιο]. Στο Μουσιόπουλος, Ν., Ντζιαχρήστος, Λ., & Σλίνη, Θ. 2015. *Τεχνική προστασία περιβάλλοντος [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις

Μπούνια Αλεξάνδρα (2005), Τα Μουσεία ως Πολιτιστικές Βιομηχανίες: Θέματα και προβληματισμοί – Μια προκαταρκτική συζήτηση στο: Βερνίκος Ν. , Δασκαλοπούλου Σ., Μπατιμαρούδης Φ., Μπουμπάρης Ν. , Παπαγεωργίου Δ. (2005), *Πολιτιστικές βιομηχανίες, Υπηρεσίες, Αγαθά*, Αθήνα: Κριτική

Νάκου Ειρήνη (2001), *Μουσείο: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος

Χ. Ντούμας, Προβλήματα διαχείρισης ενός μεγάλου αρχαιολογικού χώρου, στο R. Etienne (ed.), *Les Politiques de l' archeologie du milieu du XIX siecle a l' ore du XXIe. Colloque organise par l' Ecole francaise d' Athenews a l' occasion de la celebration du 150e aniversaire de la fondation*, Athenes 2000, 399-405;

Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (pp. 169-186). Beverly Hills, CA: Sage.

Πούλιος, Ι. (επιμ) (2015). Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο/Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα (www.kallipos.gr)

Τσακηρίδη, Ο.(2017). Μελέτη: «Κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις της καινοτομίας στη Βιομηχανία και την Αγορά Εργασίας» στο ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ, ΕΚΚΕ

Schumpeter, JA (2006). Καπιταλισμός, σοσιαλισμός και δημοκρατία. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.

Διαδικτυακές Πηγές

Βλάντου Αλεξάνδρα, Ευρώπη 2020 : Ο Πολιτισμός ως Παράγων Στήριξης της Κοινής Ευρωπαϊκής Πορείας (Ιανουάριος 2011)

<https://nomosphysis.org.gr/12217/>

(Προσπελάστηκε στις 10/8/22)

Θέμελης, Π. (2022)Αρχαία Μεσσήνη. Διαχείριση και Ανάπτυξη.

<https://diazoma.gr/routes-history/2/arxaia-messini-diaxeirisi-kai-anaprixi-tou-petrou-themeli/>

(Προσπελάστηκε στις 15/12/22)

Στρατής, Κ(2019) [Ομιλία του Υφυπουργού Πολιτισμού Κώστα Στρατή στο 4ο Οικονομικό Φόρουμ Δελφών “Πολιτιστική Κληρονομιά, Οικονομική Ανάπτυξη και Κοινωνική](https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=2619)

[Συνοχή”](https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=2619)<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=2619> (Προσπελάστηκε στις 12/6/22)

Τριανταφύλλου, Δ. (2013). Διπλωματική Εργασία: Αναγνώσεις Πεδίου. Κέντρο Πολιτισμού και Πάρκο Μνήμης στις Θερμοπύλες, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Διαθέσιμο στον τόπο: (<https://issuu.com/dimitris.vtriantafyllou/docs/>) (Προσπελάστηκε στις 5/5/22)

Walhimer, M. (2013). Building a museum brand. Museum Planner. Διαθέσιμο στον τόπο: <https://www.museumplanner.org/building-a-museum-brand-heritage-and-sustainable-development> ([culture.gr](https://www.culture.gr)) [Cultural Heritage and Sustainable Development \(culture.gr\)](https://www.culture.gr) (Προσπελάστηκε στις 23/9/22)

Φωτοπούλου (2014) Μουσεία & Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά Διαθέσιμο Εδώ :https://ayla.culture.gr/wpcontent/uploads/2018/07/2014_16i_enimerotiki_synantisi.pdf (Προσπελάστηκε στις 11/12/22)

Μελέτη για την χαρτογράφηση της Πολιτιστικής-Δημιουργικής Βιομηχανίας στην Ελλάδα Δεύτερο Παραδοτέο: Η εικόνα των Περιφερειών(2016) <https://www.culture.gov.gr/DocLib/Xartografisi.Full.2.pdf> (Προσπελάστηκε στις 5/9/22)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Δακορώνια, Φ. (2013) Θερμοπύλες : Παρελθόν, παρόν και μέλλον [praktika1.qxd \(lamia.gr\)](https://www.lamia.gr/praktika1.qxd) (Προσπελάστηκε στις 28/3/22)

Οικονόμου, Μ. (2008) «Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία: διάδραση και νέα μοντέλα επικοινωνίας με τον επισκέπτη» Πρακτικά ΕΟΣΦΙΜ <http://www.heritage museums.com/v2/attachments/article/512/praktika.pdf> (Προσπελάστηκε στις 8/8/22)

Παπακωνσταντίνου Μαρία-Φωτεινή, Βουβαλίδης Κων/νος «Αρχαιολογική και Παλαιογεωγραφική Έρευνα στην Κοιλιάδα του Σπερχειού (Α.Π.Ε.Κ.Σ.)», Πρώτη παρουσίαση .. [praktika1.qxd \(lamia.gr\)](https://www.lamia.gr/praktika1.qxd) (Προσπελάστηκε στις 11/7/22)

ΝΟΜΟΙ - ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ-ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ

Νόμος 3521/2006 Κύρωση Σύμβασης για την Προστασία Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Διαθέσιμο Εδώ: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-arxaiotites/nomos-3521-2006-phek-275a-22-12-2006.html> (Προσπελάστηκε στις 11/12/22)

Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α 153/28-06-2002) Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στο <https://www.e-nomothesia.gr/kat-arxaiotites/n-3028-2002.html> (Προσπελάστηκε στις 11/12/22)

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στην πολιτιστική κληρονομιά για την Ευρώπη (2014/2149 (INI) <https://diazoma.gr/site-assets/-1.pdf>(Προσπελάστηκε στις 17/12/22)

Μανιφέστο για την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά

[https://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2020/07/20200716 GR European-Heritage-Alliance-Manifesto.pdf](https://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2020/07/20200716_GR_European-Heritage-Alliance-Manifesto.pdf) (Προσπελάστηκε στις 12/11/22)

Özbolat, N.K., Haegeman, K., Sereti, K. European Institute of Innovation and Technology (EIT) Knowledge and Innovation Communities (KICs): Collaboration in a RIS3 Context, EUR 29771 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, ISBN 978-92-76-08331-3, doi:10.2760/752122, JRC116904.

[https://eit.europa.eu/sites/default/files/jrc-eit joint report collaboration in ris3 context 3-min 1.pdf](https://eit.europa.eu/sites/default/files/jrc-eit_joint_report_collaboration_in_ris3_context_3-min_1.pdf)

(Προσπελάστηκε στις 12/11/22)

ΦΕΚ 275/2006 Κώδικας Δήμων & Κοινοτήτων Διαθέσιμο Εδώ:
https://www.eetaa.gr/apps/kodikas/k_arthra.jsp?arthro=275 (Προσπελάστηκε στις 11/12/22)

UNESCO (2001) Universal Declaration of Cultural Diversity.
<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity> (Προσπελάστηκε στις 13/8/22)

UNESCO (2012), “Culture: a driver and an enabler of sustainable development”, Thematic Think Piece, UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda [Microsoft Word - Culture and development.doc \(un.org\)](#) (Προσπελάστηκε στις 16/9/22)

Δελτίο τύπου Υπουργείου Οικονομικών:
<https://www.minfin.gr/web/guest/-/synechizetai-me-schedio-kai-politike-boulese-e-prospatheia-gia-ten-anadeixe-kai-axiopoiese> (Προσπελάστηκε στις 7/12/22)

ΔΙΑΖΩΜΑ

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ Η συμβολή των ολιστικών προγραμμάτων
<https://diazoma.gr/site-assets/VIOSIMI-ANAPTIXI-2020-1.pdf> (Προσπελάστηκε στις 21/11/22)

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ <https://diazoma.gr/site-assets/5-6-18-final-DIADROMI-STEREAS-ELLADAS-1.pdf> (Προσπελάστηκε στις 21/11/22)

Θέμελης, Π.(2015) Πολιτισμός και Ανάπτυξη
https://diazoma.gr/2015/1316_Article.pdf (Προσπελάστηκε στις 21/4/22)

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ

ΔΙΑΔΡΟΜΗ«ΟΙΔΙΠΟΥΣ»:(<https://oedipusculturalroute.gr/company/anopaea-organic-estate/>).

VIDEOS

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ, HAPPY TRAVELLER: <https://www.youtube.com/watch?v=lM-foxDZGG4> (Προσπελάστηκε στις 28/11/22)

ΠΗΓΕΣ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ <https://www.youtube.com/watch?v=sfE2uYPomGE>
(Προσπελάστηκε στις 12/12/22)

ΨΩΡΟΝΕΡΙΑ: <https://www.youtube.com/watch?v=XHulN0n-01>
(Προσπελάστηκε στις 12/12/22)

10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος Πινάκων :

Πίνακας 1 «Πίνακας εισιτηρίων και εισπράξεων μουσείων 2007-2021»

Πίνακας 2. « Πολιτιστική Διαδρομή Οιδίπους»

Πίνακας 3 « Επισκεψιμότητα Κ.Ι.Ε.Θ (έτη 2014-2022)

Πίνακας 4 «Οι πρώτες 10 χώρες σε επισκεψιμότητα ανά έτος αλλά και άλλες πιο μακρινές»

Κατάλογος Εικόνων «αρχαιολογικού χώρου Θερμοπυλών»

Εικόνα 1 «Άποψη των Θερμοπυλών από ΝΑ. Χαρακτικό. 19^{ος} αιώ

Εικόνα 2 «Ιαματική Πηγή Θερμοπυλών»

Εικόνα 3 «Ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις Θερμοπυλών»

- Εικόνα 4 «Τοπογραφικό διάγραμμα του αρχαιολογικού χώρου των
Θερμοπυλών»
- Εικόνα 5 «Υδρόμυλος και πανδοχείο-χάνι στις Θερμοπύλες»
- Εικόνα 6 «Γενική άποψη του τείχους Φωκέων»
- Εικόνα 7 «Τρεχούμενη πηγή την οποία χρησιμοποίησαν στη μοιραία μαχη οι
υπερασπιστές των Θερμοπυλών»
- Εικόνα 8 «Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»
- Εικόνα 9 «Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»
- Εικόνα 10 «Ανδριάντας Λεωνίδα στις Θερμοπύλες σήμερα»
- Εικόνα 11 «« Ελληνοαμερικανοί δωρητές την ημέρα των εγκαίνιων του
μνημείου του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες»
- Εικόνα 12 «Βασιλιάς Παύλος και Μαρινάτος στα εγκαίνια του Λεωνίδα»
- Εικόνα 13 α «Αιχμές βελών από μάχη Θερμοπυλών»
- Εικόνα 13 β «Αιχμές βελών από μάχη Θερμοπυλών»
- Εικόνα 14 «Μνημείο Κολωνού»
- Εικόνα 15 «Λόφος Κολωνού»
- Εικόνα 16 «Μνημείο Θεσπιέων»

Κατάλογος Εικόνων «ΚΙΕΘ»

- Εικόνα 1 «Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών»
- Εικόνα 2«Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών»
- Εικόνα 3 «Στολή πολεμιστή Σπαρτιάτη»
- Εικόνα 4 «Αίθουσα προβολής Λεωνίδας»
- Εικόνα 5«Ανοπαία ατραπός»
- Εικόνα 6«Ναυμαχία του Αρτεμισίου»
- Εικόνα 7«Οπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»
- Εικόνα 8«Οπλισμός Περσών πολεμιστών»
- Εικόνα 9«Εξοπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»
- Εικόνα 10«Εξοπλισμός Ελλήνων πολεμιστών»
- Εικόνα 11 «Πέρσης και Έλληνας πολεμιστής»
- Εικόνα 12 «Αίθουσα με τις 8 επιφάνειες αφής πάνω σε 4 σταντ»
- Εικόνα 13 «Αντίκτυπος στην ποίηση και λογοτεχνία»
- Εικόνα 14«Αντίκτυπος στον κινηματογράφο»

Εικόνα 15«Αεροφωτογραφία Αρχαιολογικού χώρου Θερμοπυλών»

Εικόνα 16 «Μακέτα του πραγματικού χώρου της μάχης το 480 Π.χ»

Εικόνα 17«Μακέτα του πραγματικού χώρου της μάχης το 480 Π.χ»

Εικόνα 18«Βασιλιάς Παύλος στα εγκαίνια Θερμοπυλών»

Κατάλογος χαρτών:

Χάρτης 1«Πολιτιστική διαδρομή Οιδίπους»

Χάρτης 2 «Το πέρασμα των Θερμοπυλών την εποχή της ομώνυμης μάχης (480 π.Χ.)»

«ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ»

Ερωτήσεις προς Κ. Κοτρωνιά (Βουλευτή Ν.Φθιώτιδας και τ. Δήμαρχου Λαμιέων)

- 1) Πόσο σημαντική θεωρείτε την ύπαρξη του Κ.Ι.Ε.Θ στον παγκόσμιας εμβέλειας χώρο των Θερμοπυλών, μιας και είστε ο εμπνευστής της δημιουργίας του ;
- 2) Θεωρείτε ότι στα τόσα χρόνια λειτουργίας του (από το 2010) έχει προσεγγίσει το στόχο της δημιουργίας του (την αποστολή του) , κι αν όχι, γιατί ;
- 3) Από την εμπειρία σας στα τόσα χρόνια στη Δημόσια Διοίκηση, ιδιαιτέρως ως Δημάρχου Λαμιέων, πώς κρίνετε **το παράδοξο** ότι, παρόλο που η περιοχή των Θερμοπυλών από μόνη της διαθέτει brandname(τοπόσημο),ωστόσο δεν αξιοποιήθηκε αυτός ο εμβληματικός χώρος, όπως του άξιζε, από την ίδια την Ελληνική Πολιτεία ;

4) Πώς αξιολογείτε τις τρέχουσες προσπάθειες και πρωτοβουλίες της Κεντρικής διοίκησης, των τοπικών Αρχών και της κοινωνίας εν γένει της Π.Ε. Φθιώτιδας για τη συνολική αξιοποίηση του στενού των Θερμοπυλών (Κ.Ι.Ε.Θ, αρχαιολογικός χώρος , ιαματική πηγή και κτηριακές εγκαταστάσεις),ενόψει και του Ταμείου Ανάκαμψης ως ευκαιρίας ;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1). Οι Θερμοπύλες είναι ένας τόπος ένα κομμάτι της πατρίδας που λαμπρύνεται από το μεγαλείο της μάχης των Θερμοπυλών από τις ιδέες και την θυσία των μαχητών . Οι Θερμοπύλες είναι ένας θεματοφύλακας των παραδόσεων των αγώνων αλλά και του πολιτισμού των προγόνων μας. Στις Θερμοπύλες οι Αμφικτύονες έθεσαν τους κανόνες της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών , στις Θερμοπύλες συναντήθηκε η Ευρώπη με την Ασία ,συναντήθηκε η ειρήνη των Αμφικτυονιών με την μέχρις εσχάτων μάχη του Λεωνίδα, συναντήθηκε ο ηρωισμός με την προδοσία γι' αυτό στις Θερμοπύλες οι νεοέλληνες πρέπει να κάνουμε πολλά.

Κι όμως για πολλά χρόνια η μόνη αναφορά στην ηρωική μάχη των Θερμοπυλών γινόταν από το υπέροχο μνημείο που οι Έλληνες ομογενείς της Αμερικής κατασκεύασαν στον ιστορικό χώρο .

Η δημιουργία του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών, ΚΙΕΘ , ήταν η ελάχιστη συμβολή του Δήμου Λαμιέων (στον οποίο διοικητικά ανήκουν οι Θερμοπύλες) στην εκπλήρωση ενός μέρους του χρέους των Νεοελλήνων προς τη θυσία των προγόνων.

Ο Δήμος Λαμιέων με τη συνεργασία του ινστιτούτου περιφερειακής ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου υπό τον καθηγητή κύριο Νικόλαο Κόνσολα ενέταξε τη δημιουργία αυτού του καινοτομικού μουσείου στο ΕΣΠΑ και κατασκεύασε αυτό το κτήριο στο οποίο με τη χρήση σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας μπορούσαν οι επισκέπτες να ενημερωθούν για όλα τα γεγονότα της μάχης αλλά και για όσα προηγήθηκαν και ακολούθησαν την μάχη των Θερμοπυλών. Γι' αυτό θεωρώ την ίδρυση και την λειτουργία του ΚΙΕΘ πολύ σημαντική παρέμβαση σε ένα χώρο που το νεότερο ελληνικό κράτος έχει αφήσει αναξιοποίητο.

2). Από το 2010 που άρχισε να λειτουργεί το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών συνέβαλε σημαντικά στην ενημέρωση κυρίως μαθητών και σπουδαστών, αφού με έναν σύγχρονο εποπτικό τρισδιάστατο ψηφιακό τρόπο μπορούσε με ελκυστικό τρόπο να ενημερώνει τους επισκέπτες.

Όμως επειδή η τεχνολογία τρέχει με ταχύτατους ρυθμούς, σήμερα, η τεχνολογία του 2010 θεωρείται ξεπερασμένη και παρά την προσπάθεια η ενημέρωση να γίνεται σε πολλές γλώσσες, πλέον το οπτικοακουστικό περιεχόμενο θεωρώ ότι δεν είναι πλέον ελκυστικό για τους επισκέπτες του σήμερα, οι οποίοι πλέον είναι σε επαφή με την εξελιγμένη τεχνολογία. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται εκσυγχρονισμός ανανέωση και βελτίωση του παρεχόμενου προϊόντος ώστε να προσαρμοστεί στο σήμερα και να αξιοποιήσει δημιουργικά τις σημερινές τεχνολογίες.

3). Η περιοχή των Θερμοπυλών έχει τρία χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να αποτελέσουν και την βάση της ανάπτυξής τους.

α) τα ιαματικά χαρακτηριστικά, συνδυασμένα με τα σύγχρονα τουριστικά δεδομένα

β) τα ιστορικά χαρακτηριστικά, συνδυασμένα με την περιώνυμη μάχη των Θερμοπυλών

γ) τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, που συνδέονται με την ίδρυση στην περιοχή αυτή, της πρώτης και αρχαιότερης ελληνικής αμφικτυονίας το 1522 π.χ. της Πυλαικής αμφικτυονίας ή αμφικτυονίας των Θερμοπυλών.

Η ναυαρχίδα της ανάπτυξης των Θερμοπυλών πρέπει να είναι η ιαματική πηγή η οποία είναι γνωστή από τα αρχαία χρόνια. Σ' αυτήν λουζόταν ο Ηρακλής, σε αυτήν λουζόταν ο Λεωνίδας και οι υπερασπιστές των Στενών. Αυτή είναι μία από τις ελάχιστες στον κόσμο που βγαίνει μέσα από το βουνό με τη μορφή καταρράκτη. Και όμως οι εγκαταστάσεις δηλαδή τα λουτρά, τα ξενοδοχεία και το εστιατόριο, ακολουθώντας την υποβάθμιση του ΕΟΤ, απαξιώθηκαν σταμάτησαν την λειτουργία τους και αυτή τη στιγμή φιλοξενούν πρόσφυγες.

Όλο αυτό το διάστημα, επειδή η πηγή των Θερμοπυλών είναι εθνικής σημασίας και ανήκει στο ΤΑΙΠΕΔ, δεν μπορούσε η τοπική αυτοδιοίκηση να έχει λόγο για την αξιοποίηση της, το κράτος δεν έδινε προτεραιότητα στην εξεύρεση

επενδυτών , έτσι , συνέχιζε να υποβαθμίζεται η πηγή και κανείς δεν προχωρούσε στην αξιοποίησή της.

Παρόλα αυτά στο πλαίσιο των θεσμικών δυνατοτήτων ο Δήμος Λαμιέων πέραν της κατασκευής του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών , προχώρησε στην υπογραφή ενός μνημονίου συνεργασίας με το τεχνικό επιμελητήριο Ελλάδος (Τμήμα ανατολικής Στερεάς) και την ΙΔ Εφορία Κλασικών Αρχαιοτήτων Φθιώτιδος , για την ήπια αναμόρφωση και ανάδειξη του ιστορικού χώρου. Πάνω στο μνημόνιο αυτό, το υπουργείο πολιτισμού προχωράει σήμερα στην ανάπλαση αυτού του ιστορικού χώρου.

Παράλληλα για την ανάπτυξη της περιοχής με βάση την πολιτιστική συνιστώσα που έχει σχέση με τις αμφικτυονικές ιδέες της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών που αναπτύχθηκαν σ' αυτή την περιοχή, ως δήμαρχος έχω κάνει μία πρόταση για τη δημιουργία ενός παγκόσμιου χωριού ("πλανητικού χωριού ") στο οποίο κάθε χώρα μέλος του ΟΗΕ σε χώρο που θα της παραχωρηθεί δωρεάν και με το καθεστώς που ισχύει για τις πρεσβείες, θα δημιουργήσει ένα κτίριο χαρακτηριστικό του πολιτισμού και της ιστορίας της , και στο κέντρο του χωριού θα δημιουργηθεί ένα διεθνές κέντρο μελέτης και προώθησης της ειρηνικής συνεργασίας των λαών σε συνεργασία με τα μεγαλύτερα Πανεπιστήμια του κόσμου. Εξυπακούεται ότι στο πλανητικό χωριό θα υπάρχουν σύγχρονως εμπορικές δραστηριότητες που θα εξασφαλίζουν την βιωσιμότητά του.

4). Θεωρώ ότι είναι η πρώτη φορά που Ελληνική Κυβέρνηση έχει προχωρήσει τις διαδικασίες για την εξεύρεση και ανάδειξη επενδυτού για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών των Θερμοπυλών.

Ήδη ολοκληρώθηκε το ΕΣΧΑΔΑ (δηλαδή η έγκριση του ειδικού χωροταξικού σχεδίου) και με βάση αυτό , προχωρά στην προκήρυξη για εκδήλωση ενδιαφέροντος επενδυτή, ενώ παράλληλα όπως προανέφερα το υπουργείο Πολιτισμού βασισμένο στο παλαιότερο μνημόνιο συνεργασίας Δήμου ,ΤΕΕ ,ΙΔ εφορίας αρχαιοτήτων , προχωράει στην ανάδειξη του ιστορικού χώρου .

Εάν βρεθεί επενδυτής τότε είναι βέβαιο ότι μπαίνουμε σε μία νέα εποχή και ότι μπορούμε μετά , με αλυσιδωτό τρόπο να προσδοκούμε στη δημιουργία και πολλών άλλων εγκαταστάσεων που περιλαμβάνουν το πλανητικό χωριό ,

κέντρο αποκατάστασης , εργοστάσιο παραγωγής καλλυντικών και άλλες επενδύσεις που προβλέπονται ήδη στις πολυπληθείς μελέτες (π.χ μελέτη της Fuzzi) που κατά καιρούς έχουν εκπονηθεί για την αξιοποίηση των Θερμοπυλών.

Ερωτήσεις προς κ. Ευθύμιο Καραΐσκο (Νυν Δήμαρχο Λαμιέων)

1. Ποιες είναι οι ενέργειες και οι δράσεις του Δήμου για την ανάδειξη και αξιοποίηση του αρχαιολογικού χώρου των Θερμοπυλών και με ποιους φορείς συνεργασίας; (Υπουργείο Οικονομικών, υπουργείο Πολιτισμού κ.α)
2. Ποιες είναι οι πρωτοβουλίες για την αναβάθμιση του Κ.Ι.Ε.Θ ;
3. Προτάσεις του Δήμου και πρωτοβουλίες για την αξιοποίηση των κτηριακών εγκαταστάσεων και της ιαματικής πηγής των Θερμοπυλών.
4. Ποια είναι η τουριστική προβολή των Θερμοπυλών και του Κ.Ι.Ε.Θ τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό ώστε να αυξηθούν οι τουριστικές ροές μιας και ο εμβληματικός χώρος των Θερμοπυλών είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα του Νομού μας;
5. Ποια είναι η πολιτιστική πολιτική του Δήμου σε σχέση με το Κ.Ι.Ε.Θ και το χώρο των Θερμοπυλών ,ώστε να υπάρξει ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού αλλά και ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας η οποία σχετίζεται με τουριστικά προϊόντα και τουριστικές υπηρεσίες και γενικά με τον κλάδο του πολιτισμού και της δημιουργικότητας;
6. Οι Θερμοπύλες υποβάλλονται για χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης μέσα από έναν ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό. Πώς εννοείτε τη λέξη «ολοκληρωμένο» ; Σχετίζεται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική;
7. Θεωρείτε ότι το Κ.Ι.Ε.Θ, μέχρι σήμερα, έχει φέρει εις πέρας με επιτυχία την αποστολή του ;

Απαντήσεις

1. Από την πρώτη μέρα ανάληψης των καθηκόντων της, η Δημοτική Αρχή έχει διαμορφώσει προτάσεις για όλα τα μεγάλα ζητήματα της περιοχής μας, ακόμη και αν δεν διαθέτει τη θεσμική αρμοδιότητα, συνεργαζόμενη πάντα με τις υπερκείμενες αρχές, δουλεύοντας αθόρυβα και μεθοδικά, σχεδιάζει λύσεις, αξιοποιώντας κάθε δυνατή πηγή χρηματοδότησης (Ταμείο Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας, ΕΣΠΑ, ΕΠΑ, κα).

Με οδηγό την εγκεκριμένη Τουριστική Χάρτα, από το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου μας και με βάση τους διαθέσιμους πόρους χρηματοδότησης υλοποιούμε δράσεις και έργα που θα αναδείξουν το Δήμο Λαμιέων ως ένα **σημαντικό πόλο πολιτισμού και τουρισμού, αναγνωρίσιμου σε διεθνές επίπεδο.**

Στην κατεύθυνση αυτή, έχουμε ήδη εξασφαλίσει χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας για ένα από τα πιο εμβληματικά τοπία του Δήμου μας παγκόσμιας εμβέλειας, τις Θερμοπύλες, ώστε όχι μόνο να προβάλλουμε τη μοναδικότητά του αλλά ν' αλλάξουμε τον τρόπο που το γνωρίζουμε ως σήμερα και ν' αποκτήσει την αίγλη που του αξίζει.

Ειδικότερα με τη **χρηματοδότηση 2.300.000€**, σκοπεύουμε στην ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου των Θερμοπυλών με **έργα ήπια και μη παρεμβατικά στο τοπίο.** Δημιουργούμε μία ενιαία διαδρομή περιήγησης και πλήρους ξενάγησης, με έμφαση στην εύκολη πρόσβαση των ΑμΕΑ, ώστε να καταστήσουμε επισκέψιμους όλους τους χώρους αρχαιολογικής σπουδαιότητας. Οι επεμβάσεις πέρα από το δίκτυο μονοπατιών, περιλαμβάνουν **τον ανασχεδιασμό του οδικού δικτύου**, τη διαμόρφωση των προαύλιων χώρων των Μνημείων του Λεωνίδα και των Θεσπιέων και την προσθήκη χώρων καθιστικών και πλατωμάτων θέασης της γύρω περιοχής. Ολοκληρώνονται δε με **την ανάδειξη του Τείχους των Φωκaiών** το οποίο βρίσκεται σε απόσταση 200 μ. από τη θέση «λόφος Κολωνού» και νοτιοδυτικά αυτού αποτελώντας σπουδαίο μνημείο στον αρχαιολογικό/ιστορικό τόπο παγκόσμιας εμβέλειας, **που σήμερα δεν είναι επισκέψιμο.**

2. Το κτίριο του Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών κατασκευάστηκε το 2006 – 2007 και συνεπώς χρήζει αναβάθμισης με βάση και το ρόλο που καλείται να διαδραματίσει.

Ο Δήμος Λαμιέων έχει ήδη υποβάλλει αίτηση χρηματοδότησης στο ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας 2014-2020 για δύο διακριτά έργα που αφορούν στο ΚΙΕΘ. Η πρώτη αφορά στη χρηματοδότηση εργασιών επεμβάσεων κι ευρύτερης αναβάθμισης στις κτιριακές εγκαταστάσεις και η δεύτερη στον εμπλουτισμό της εκθεσιακής υποδομής (κτήριο και εκθεσιακό περιεχόμενο), αναφορικά με την παροχή πληροφοριών στο κοινό με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και μεθόδους παρουσίασης των σχετιζόμενων εκθεμάτων με τη μάχη των Θερμοπυλών, ακολουθώντας τη μουσειολογική – μουσειογραφική αναβάθμιση του Κέντρου.

Σκοπός του έργου είναι να αποδοθεί ταυτότητα στο χώρο, να εμπλουτιστεί η εμπειρία της επίσκεψης, να επικαιροποιηθεί η τεχνολογική υποδομή υποστήριξης της έκθεσης του κέντρου και να ανανεωθούν οι ψηφιακές παραγωγές.

3. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό του νόμο (Ν. 3986/2011), το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) αξιοποιεί την ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου, που του έχει ανατεθεί σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας και τις προβλέψεις των Μεσοπρόθεσμων Πλαισίων Δημοσιονομικής Στρατηγικής.

Η Ιαματική Πηγή Θερμοπυλών πρόκειται για **ακίνητο εκτάσεως 785.398,00 τ.μ.**, πρώην **ιδιοκτησίας ΕΟΤ**, που σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 231/02.04.2013 (ΦΕΚ 754/Β'/02.04.2013) ΔΕΑΑ (Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιαρθρώσεων και Αποκρατικοποιήσεων) **περιήλθε στην κυριότητα του ΤΑΙΠΕΔ.**

Κατά συνέπεια ο Δήμος Λαμιέων δεν διαθέτει κυριότητα ή χρήση του εν λόγω ακινήτου, προκειμένου να παρέμβει επί αυτού. Παρακολουθεί τις εξελίξεις μετά και την ολοκλήρωση του ΕΣΧΑΔΑ **προκειμένου οι οποιοσδήποτε παρεμβάσεις προταθούν να τύχουν της ανάλογης επεξεργασίας**, τηρώντας τις δεσμεύσεις που προκύπτουν από τη νομοθεσία που είναι σχετική με αρχαιολογικούς και δασικούς χώρους με απώτερο στόχο να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την αξιοποίηση της Ιαματικής Πηγής των Θερμοπυλών.

4. Ιδιαίτερη συμμετοχή **στην τουριστική προβολή των Θερμοπυλών αποτελεί η σύνδεση του ΚΙΕΘ με τα «Θερμοπύλεια»**, έναν από τους σημαντικότερους πολιτιστικούς θεσμούς της περιοχής, που περιλαμβάνει ένα σύνολο από πολιτιστικές εκδηλώσεις με μουσικά, θεατρικά και άλλα δρώμενα, που πραγματοποιούνται στο χώρο του ΔΔ Θερμοπυλών του Δήμου Λαμιέων

κοντά στο Μουσείο κάθε Αύγουστο. Σύμφωνα με το **ΦΕΚ 420/Β'/13.04.2010** σκοπός του θεσμού είναι η **ανάδειξη, διατήρηση και διάδοση της πολιτιστικής και ιστορικής ταυτότητας** και κληρονομιάς του ιστορικού χώρου των Θερμοπυλών, καθώς επίσης και η συμβολή στη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης του ιστορικού χώρου των Θερμοπυλών, ιδίως μέσω του προγραμματισμού και της ανάπτυξης δραστηριοτήτων και μέσω της διοργάνωσης σε μόνιμη βάση των ετήσιων εκδηλώσεων «Θερμοπύλεια» με κορύφωση την καλλιτεχνική εκδήλωση στο χώρο γύρω από το άγαλμα του Λεωνίδα και με ακτίνα ολόκληρη την ΠΕ Φθιώτιδας και όλη τη χώρα. Οι **εκδηλώσεις** αυτές συνίστανται σε **καλλιτεχνικές** εκδηλώσεις (τραγούδι, μουσική, χορό, θέατρο, εικαστικές εκθέσεις, αθλητικοί αγώνες κλπ), **πολιτιστικές** εκδηλώσεις ευρύτερου βεληνεκούς (διαλέξεις, ημερίδες, σεμινάρια, προβολή του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής και οικιστικής παράδοσης της περιοχής), **αναπτυξιακές** και λοιπές πρωτοβουλίες και πολιτιστικές επαφές (συνέδρια, σεμινάρια κ.ά.) με σκοπό την πρόοδο του Δήμου και της ΠΕ Φθιώτιδας.

Περαιτέρω, στις παρεμβάσεις του **Άξονα Προτεραιότητας 1** «Ανάδειξη, Προβολή, Βελτίωση της Ελκυστικότητας και Βιώσιμη Διαχείριση του Πολιτιστικού και Τουριστικού Προϊόντος» εντάσσεται η **Δράση 1.2.2** «**Θερμοπύλεια - γιορτή Ιστορίας και Πολιτισμού**», που έχει ως στόχο τη χρηματοδότηση των Θερμοπύλειων για τρία (3) έτη ώστε να κατοχυρωθεί ο ήδη διαμορφωμένος χαρακτήρας τους ως θεσμού του Δήμου και ο εμπλουτισμός του θεσμού με νέα δρώμενα. Τα Θερμοπύλεια δρώμενα διάρκειας ορισμένων εβδομάδων στοχεύουν στην ανάδειξη της ομορφιάς και των αξιοθέατων του Δήμου με άξονα την πλούσια ιστορία της περιοχής και πυρήνα την ιστορική τοποθεσία των Θερμοπυλών, μέσα από ένα πανόραμα εκδηλώσεων όπως ξεναγήσεις, πολιτιστικά, αθλητικά και κοινωνικά δρώμενα, συναυλίες, παραστάσεις, εκθέσεις κ.ά. Ενδεικτικά, έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο τους αγώνες τοξοβολίας, ποδηλατοδρομίες, πεζοπορίες, ξεναγήσεις στο Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών (ΚΙΕΘ), εκθέσεις ζωγραφικής σπουδαιών καλλιτεχνών που στεγάστηκαν στην Πινακοθήκη και στο Δημοτικό Θέατρο, συναυλίες που πραγματοποιήθηκαν στο Δημοτικό Θέατρο με τη συμμετοχή σπουδαιών καλλιτεχνών, αλλά και μουσικές παραστάσεις που έλαβαν χώρα στο

ΚΙΕΘ και στο Κάστρο της Λαμίας και τέλος πλήθος εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν σε άλλα τοπόσημα του Δήμου Λαμιέων (π.χ. Διεθνές Συνέδριο Φιλοσοφίας στο Κάστρο Υπάτης). Ο αρχικός π/υ της δράσης ανέρχεται σε 100.000€.

5. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ο Δήμος Λαμιέων διαθέτει από τον Ιούλιο του 2020 εγκεκριμένη Τουριστική Χάρτα, η οποία αποτελεί ένα Στρατηγικό Πλάνο για τη βιώσιμη και αειφόρο διαχείριση του τουρισμού, στη βάση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ευρύτερης περιοχής του Δήμου το οποίο στοχεύει :

- Στην προστασία και αναβάθμιση του πολιτιστικού και τουριστικού αποθέματος του Δήμου, ακολουθώντας αειφόρα μοντέλα ανάπτυξης,
- Στην ανάδειξη ταυτότητας της Λαμίας, σε συνδυασμό με την ενίσχυση της βιώσιμης αστικής κινητικότητας και τη συνέργεια με τους φορείς και τις επιχειρήσεις της πόλης για την αξιοποίηση της πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας,
- Στην προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού και στην ανάπτυξη νέων τουριστικών και πολιτιστικών προϊόντων, δίνοντας έμφαση στη βιομηχανία της εμπειρίας,
- Στην προσέλκυση νέων, στοχευμένων ροών επισκεψιμότητας στο Δήμο, και τέλος,
- Στη δημιουργία εργαλείων και μηχανισμών που θα υποστηρίξουν τον στρατηγικό στόχο της χάρτας.

6. Η αίτηση χρηματοδότησης από το ΤΑΑ **υιοθετεί την Agenda 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης με τους 169 υποστόχους για την επίτευξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης** για όλους -δηλαδή μίας οικονομικής ανάπτυξης, που θα εγγυάται την κοινωνική ευημερία χωρίς αποκλεισμούς και την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, προς όφελος όχι μόνο των σημερινών αλλά και των μελλοντικών γενεών- έως το 2030.

Στον Πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνεται η σύνδεση των στρατηγικών και ειδικών αναπτυξιακών στόχων της αναβάθμισης του ΚΙΕΘ με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης:

Στρατηγικός Στόχος	Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ
Πολιτιστική ανάδειξη της περιοχής των Θερμοπυλών και ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας του Δήμου Λαμιέων με όρους βιωσιμότητας	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 11: Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες
Ειδικός Αναπτυξιακός Στόχος	Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ
Ενεργειακή και περιβαλλοντική αναβάθμιση του κελύφους του κτιρίου	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 13: Δράση για το κλίμα
Απόδοση ταυτότητας στο χώρο	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 11: Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες
Εμπλουτισμός της εμπειρίας της επίσκεψης	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη
Επικαιροποίηση της τεχνολογικής υποδομής υποστήριξης και έκθεσης του κέντρου	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη
Ανανέωση των ψηφιακών εφαρμογών	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση • Στόχος 8: Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη

7. Ο **πολιτισμός** αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα για την αναβάθμιση και την προβολή ενός τόπου. Η αξιοποίηση των ιδιαίτερων πολιτιστικών του χαρακτηριστικών συνεισφέρει στην πνευματική ανάπτυξη και στην ευημερία των κατοίκων της. Η εμπλοκή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σε

συνεργασία πάντα με τους πολίτες, στον πολιτιστικό σχεδιασμό είναι απαραίτητη διότι είναι εκείνη η οποία διαθέτει τους κατάλληλους μηχανισμούς ανάδειξης των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής αρμοδιότητάς της. **Ως αυτόνομη διοικητική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική οντότητα, η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συνεισφέρει στην τοπική πολιτιστική ανάπτυξη** ενός τόπου και να διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στην προαγωγή του τοπικού πολιτισμού. Μέσα από κατάλληλες στρατηγικές αναδεικνύονται νέοι πολιτιστικοί προορισμοί, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και επιτυγχάνεται η πρόοδος και η κοινωνική ευημερία. Η υιοθέτηση από τον Δήμο Λαμιέων όσων αναφέρθηκαν **αποτελεί μοχλό πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής**, που θα βοηθήσει στην κοινωνική και στην οικονομική ανάπτυξη του Δήμου και θα συντελέσει στην ευρύτερη προβολή του.

Η αξιοποίηση των **νέων τεχνολογιών** αποτελεί αναπόφευκτα σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη των μουσείων. Η τεχνολογία των υπολογιστών μπορεί να βοηθήσει τους επισκέπτες να ελέγξουν το **μέγεθος της πληροφορίας** που λαμβάνουν ανάλογα με το ενδιαφέρον τους για το θέμα, το **χρόνο** που έχουν στη διάθεσή τους για την επίσκεψη και τη φύση της ομάδας τους. Με τη βοήθεια των πολυμέσων μπορεί να **αυξηθεί το πλήθος των πληροφοριών** που ο μέσος επισκέπτης μπορεί να δεχτεί, καθώς και να εξασφαλιστούν **διαφορετικά είδη εμπειριών**. Ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να καταφέρει ένα μουσείο κάτι τέτοιο είναι να προτείνει στους επισκέπτες του ένα εικονικό ταξίδι στο χρόνο ή στο χώρο. Αυτού του είδους οι εφαρμογές έχουν τη δυνατότητα να ελκύουν ενδεχόμενους νέους επισκέπτες ή να παρουσιάζουν νέες κατευθύνσεις στους ενδιαφερόμενους (Σύρρου, 2017).

Σκοπός της ίδρυσης του ΚΙΕΘ είναι να τιμάει τους ήρωες της μάχης, να προβάλλει και να αναδεικνύει το ιστορικό γεγονός της **Μάχης των Θερμοπυλών** σε μια από τις **μεγαλύτερες πολιτιστικές κληρονομίες της κεντρικής Ελλάδας**, αλλά και να οδηγήσει **στην τουριστική ανάπτυξη και αξιοποίηση της περιοχής**, αποτελώντας πόλο έλξης για επισκέπτες τόσο από την Ελλάδα, όσο και από το εξωτερικό μέσα από την

πραγματοποίηση δραστηριοτήτων όπως εκδηλώσεις που διατηρούν **ζωντανή την ιστορική γνώση των Θερμοπυλών**. Η **στερεοσκοπική ταινία** δράσης που προβάλλεται στην αρχή, μολονότι συνιστά ένα παραδοσιακό παθητικό μέσο, λειτουργεί σύμφωνα με τους δημιουργούς της «ως **μαγνήτης**, που τραβάει την προσοχή και παρέχει μια σπίθα ενδιαφέροντος, βοηθώντας τον επισκέπτη να παραμείνει εστιασμένος, ώστε να δει τι πρόκειται να ακολουθήσει». Μέσα από ένα πλούσιο οπλοστάσιο κινηματογραφικών και στερεοσκοπικών τεχνικών «η ένταση και το ενδιαφέρον σταδιακά μειώνονται καθ 'όλη την διάρκεια προβολής της ταινίας, μέχρις ότου η μετάβαση στο **διαδραστικό παιχνίδι** τροφοδοτήσει πάλι το ενδιαφέρον», παρακινώντας τους επισκέπτες να δώσουν προσοχή στα αφηγούμενα ιστορικά γεγονότα και να ολοκληρώσουν τα καθήκοντα που τους έχουν ανατεθεί. Η ιστορική αφήγηση και η διαδραστικότητα, σε συνδυασμό με την καθοδήγηση ενός ανθρώπινου οδηγού που εξατομικεύει την εμπειρία σύμφωνα με την ομάδα στόχου, είναι στοιχεία που απαντώνται στην εικονική έκθεση του καινοτομικού Κέντρου Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών και αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους για τη δημιουργία μιας πετυχημένης ψυχαγωγικής εμπειρίας (Μπαλκούρα, 2020).

Συνεπώς, το ΚΙΕΘ έχει συμβάλλει σημαντικά στην **άτυπη ιστορική εκπαίδευση** του κοινού του μέσα από την ένταξη νέων τεχνολογικών εφαρμογών στην υπηρεσία της μουσειολογικής αναπαράστασης μιας από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές μάχες σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Σε ό,τι αφορά την **ιστορική εκπαίδευση** που παρέχει το συγκεκριμένο μουσείο στο κοινό του, γίνεται σαφές ότι μπορεί να λάβει χώρα και σε ένα άλλο περιβάλλον πέρα από το **σχολικό** και μάλιστα με έναν τρόπο λιγότερο επιτηδευμένο, πιο **συναρπαστικό** και **διασκεδαστικό**. Η εκπαίδευση που παρέχεται στα ιστορικά μουσεία αποτελεί μια **μοναδική εμπειρία**, που μπορεί να ενσταλάξει σε παιδιά και ενήλικες την ιδέα ότι η μάθηση μπορεί να αποκτήσει νόημα με τρόπους, που ίσως δεν είναι πάντα εμφανείς σε μια σχολική αίθουσα. Υπό αυτή την έννοια, σύμφωνα με τον Pitman, κανένα μουσείο δεν θα πρέπει να λειτουργεί ως συμπλήρωμα του σχολείου, αλλά ως ένας οργανισμός ίσης υπόστασης που θα αγκαλιάσει τη διδασκαλία και τη

μάθηση σε ένα **άτυπο περιβάλλον**, ενισχύοντας συγχρόνως την επίσημη διδασκαλία.

Η ανάδειξη της **μάχης των Θερμοπυλών** μέσα από το συγκεκριμένο μουσείο προσελκύει πλήθος επισκεπτών, κάτι που το έχει καταστήσει σε σημαντικό **πολιτιστικό πόλο** της περιοχής. Τα **οφέλη** του Κέντρου σε τοπικό, αλλά και περιφερειακό επίπεδο είναι τόσο **οικονομικά** (προβολή και προώθηση τουρισμού, εμπλουτισμός του τουριστικού δυναμικού της περιοχής, ενίσχυση του branding του τόπου, αύξηση της απασχόλησης) όσο και **πολιτιστικά** και **κοινωνικά** (πολιτιστική αναβάθμιση περιοχής, διαπαιδαγώγηση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα ιστορίας και πολιτισμού και προώθηση **της επαφής του με σύγχρονα και καινοτόμα μέσα ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς**).

Η περαιτέρω αναβάθμιση του ΚΙΕΘ αναμένεται να ενισχύσει και το θεσμό των «**Θερμοπυλείων**», με τον οποίο είναι συνυφασμένο, καθώς αποτελεί μια πολιτιστική εκδήλωση διάδοσης του πνεύματος και του πολιτισμού, που είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ιστορικό τοπόσημο της Μάχης των Θερμοπυλών, καθώς και με την ευνοϊκή συγκυρία ανάπτυξης πλήθους πολιτιστικών εκδηλώσεων και συνεργειών με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών με αντίστοιχα θεματικά ενδιαφέροντα.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Ιωάννη Κυριακάκη που με το μάθημά του με ενέπνευσε στην επιλογή του θέματος της παρούσας εργασίας μου, αλλά και για την καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης τους κ. Γεώργιο Κοτρωνιά και κ. Ευθύμιο Καραϊσκό για τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσαν με τις συνεντεύξεις τους αλλά και τον κ. Σανίδα Ηλία για τις πληροφορίες του και τον κ. Πέτρο Κουνούκλα για την ξενάγησή του στο ΚΙΕΘ.